

CURS DE LIMBA ROMÂNĂ PENTRU INVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR

MANUAL
DE
LIMBA ROMÂNĂ
(CARTE DE CITIRE ȘI GRAMATICĂ)

CONFORM PROGRAMEI DIN 1929

PENTRU CLASA II A ȘCOALELOR
SECUNDARE DE BĂIEȚI ȘI FETE

DE

GHEORGHE ADAMESCU ȘI MIHAIL DRAGOMIRESCU

Profesor la Liceul Sf. Sava

Profesor de Literatură română la
Universitatea din București

Aprobat de Ministerul Instrucțiunii în anul 1929

Pentru Doamnelor profesori
**EXEMPLAR GRATUIT
SPRE CONSULTARE**

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., Societ. Anonimă

1929

EDIȚIA I

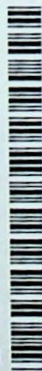
Tipărită în 6000 exemplare

~~Prețul Lei 65.—~~

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Biblioteca Centrala

L129271160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

CURS DE LIMBA ROMÂNĂ PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR

*Dimin.
19 Sept. 1929.
Buc.*

MANUAL
DE
LIMBA ROMÂNĂ

(CARTE DE CITIRE ȘI GRAMATICĂ)

CONFORM PROGRAMEI DIN 1929

PENTRU CLASA II A ȘCOALELOR
SECUNDARE DE BĂEȚI ȘI FETE

DE

GHEORGHE ADAMESCU ȘI MIHAIL DRAGOMIRESCU

Profesor la Liceul Sf. Sava

Profesor de Literatură română la
Universitatea din București

Aprobat de Ministerul Instrucțiunii în anul 1929

73

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
— SIBIU —
INVENTARIAT 1993

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., Societ. Anonimă

1929

EDIȚIA I

Tipărită în 6000 exemplare

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu
INV. Nr. 33.112

INVENTARIAT
2020

P R E F A Ț A

Aceste lucrări se înfățișează ca a treia redacție a materiei de limba română după cerințele programului.

El poate ultima dar în acelaș timp cea mai completă, intrucât cerințele nouii programe sunt mult mai drepte de cât cerințele programelor anterioare. În aceste manuale se vor găsi deci, în ce privește materialul de citit, numai bucăți alese din punct de vedere estetic, punct, care nu exclude, de sigur, interesul național și moral. Dar nu se vor mai întâlni într'insul bucăți de Geografie, de Istorie, de Științe Naturale, care își au locul lor firesc numai la lecturile particulare ale acestor obiecte.

În ce privește Gramatica iarăși, s'a căutat a se deosebi interesul gramatical de cel literar. O bucată de lectură poate servi și ca material gramatical, dar nu în acelaș timp cu lectura. Literatura nu va fi dat amestecată cu Gramatica. Gramatica va constitui, ca în bunele vremuri vechi, fără însă defectele lor, un obiect de sine stătător întemeiat pe limba vie fie scrisă fie vorbită, a neamului.

O inovație în aceste noui manuale este introducerea, ca studiu aparte, și conform cerințelor programei, a materialului de compoziție și stil. El se datorește străduinței noilor noștri colaboratori: d-l N. I. Russu, profesor și șef de lucrări universitare, pentru clasa I; d-ra Cora Valescu, asistentă universitară pentru clasa II, și d-l Gh. Marinescu, profesor secundar și asistent universitar, pentru clasa III.

Conlucrând din nou cu colegii noștri, ce au introdus vechite manuale în clasele lor, la reformarea învățământului

limbii române, — atât cât s'a putut, țăță de defectele vechilor programe, — sperăm că aceste manuale, vor contribui, cu ajutorul domniilor lor, la această reformă, cu atât mai mult cu cât în ele domnește aceeași concepție dela clasa I secundară, până la studiile universitare.

PROGRAMA CURSULUI DE LIMBA ROMÂNĂ

INSTRUCȚIUNI GENERALE

I. Scopul.

Scopul învățământului limbii române este ca, prin cunoașterea precisă a formelor corecte și caracteristice ale lexicului, morfologiei și sintaxei, cum și prin lectură cât mai intensivă, elevii să-și însușească frumusețile de fond, formă și armonie ale creațiilor literare române scrise și nescrise în așa fel, ca ci să ajungă a-și exprima corect propriile idei, sentimente și tendințe.

De aci rezultă că școlarul va trebui :

1. Să-și poată exprima corect și, dacă se poate, frumos, stările lui sufletești, atât în vorbire, cât și în scris.
2. Să ajungă la o cunoștință cât mai dezvoltată și cât mai precisă a vocabularului și construcțiilor originale.
3. Să dobândească deprinderea de a citi singur, pentru a-și forma gustul literar.
4. Să ajungă a citi expresiv și cu dicțiune corectă.

II. Materia.

Învățământul limbii române în școala secundară cuprinde :

1) Citire ; 2) exerciții de vorbire ; 3) cunoștințe de gramatică și limbă ; 4) teorii literare ; 5) istoria literaturii și 6) compuneri.

1. Citirea va fi partea fundamentală pe care se vor sprijini exercițiile de vorbire, teoria și analiza literară și compunerile.

Elevul trebuie să învețe să citească corect și expresiv, să dobândească cunoștința unui număr însemnat de creațiuni literare, atât române cât și străine, în traduceri bune, pentru a se putea lămuri asupra genurilor și curentelor literare.

2. Exercițiile de vorbire vor constă din : 1) reproducerea liberă a bucăților de citire ; 2) recitări de poezii ; 3) întrebări și răspunsuri cât mai precise în legătură cu cunoștințele de limbă și cu analiza bucăților de lectură și a compozițiilor ; 4) dezvoltarea unei teme luate sau din materia citită, sau dată după un plan fixat, sau liber.

3. Cunoștințele de gramatică și de limbă se vor referi la : a) Categoriile gramaticale ; b) Sintaxa și ordinea cuvintelor din propozițiune ; c) Cât mai multe expresiuni particulare limbii române ; d) Exerciții de sinonime și de nuanțe de cuvinte ; e) Evoluțiunea sensului unui cuvânt caracteristic.

4. Teorie și analiza literară la cursul inferior va cuprinde cunoașterea câtorva forme literare pe temeiul bucăților citite.

5. **Compunerile.** La cursul inferior vor constă din: a) Copieri și dictări; b) Reproduseri libere de bucăți citite; c) Intocmirea planului unor bucăți citite; d) Descreri și narațiuni simple sau în scrisori; e) Compunerile de pe un plan dat sau libere; f) Rezumate; g) Scri-sori, și h) Acțe.

Compunerile se vor face și în clasă și acasă.

6. Istoria limbii române.

7. Istoria literaturii române.

III. Instrucțiuni metodice.

Pentru diferitele părți ale cursului de limba română, se fac următoarele recomandări.

1. **Citirea și compunerile sunt temeiul întregului curs.** — Pentru aceasta, trebuie ca profesorul însuși să fie un model în această privință; să citească înaintea școlarilor în clasele inferioare regulat și din când în când și în celelalte.

Lectura va fi precedată, la nevoie, de scurte întrebări și lămuriri. Poeziile să nu fie prea mult disecate prin analiză, nici date ca teme de exerciții. Oricare ar fi clasa și programa ei respectivă, să nu se piardă niciodată din vedere că scopul esențial al lecturii oricărei bucăți sau opere este pricepera și gustarea frumuseții ei, răsunetul ei în sufletul tinerimii.

2. **Exercițiile de vorbire** sunt menite a contribui să se dea școlari-lor deprinderea de a putea spune ușor, corect, într'o dsfășurare ordonată a cugetării, cu încrederea în sine, dar fără presunțiune, ceea ce au de com-unicat altora.

Poeziile de recitat trebuie să fie întâiu citite de profesor sau de elevi în clasă; să nu se irvețe pe dinafară nimic ce n'ar fi fost prealabil bine priceput și simțit.

Pentru întreaga școală să se stabilească un mic număr de poezii alese după frumusețea cuprinsului și după armonia limbii, cari trebuie să fie învățate pe de rost de toți elevii și a căror recitare va fi cerută regu-lat în toate clasele. Pe lângă acest ciclu de poezii, se vor îndemna școlarii să irvețe de recitat și altele, alese de ei, cu aprobarea profesorului, astfel încât la terminarea liceului, să nu fie nici un absolvent care să nu știe pe dinafară câteva poezii frumoase din literatura noastră poporană și din cea cultură, sau fragmente caracteristice.

Nu se va îngădui, nici în clasă, nici mai cu seamă la serbările șco-lare, recitarea de poezii, tendențioase ori bucăți în cari se batjocoresc sau se ridiculizează alte națiuni, clase sociale ori categorii profesionale.

Temeiul exercițiilor de vorbire, în clasele inferioare, va fi povesti-rea liberă a celor citite, auzite sau trăite. În clasele I și II și la nevoie și mai târziu, se vor stabili prin câteva întrebări de orientare punctele, principale. Chiar și la simpla reproducere a celor citite în clasă sau acasă și mai târziu în cursul superior, la darea de seamă despre o bucată mai întinsă sau despre o întreagă operă, școlarii trebuie să fie deprinși a în-fățișa într' formă personală cele ce au citit.

3. **Lucrările scrise.**

Incepând cu scurte copieri și dictări și ajungând până la compuneri persoanele lucrările în scris, mergând paralel cu exercițiile de vorbire și cu celelalte părți ale cursului, au menirea de a ajuta pe școlari să se deprindă a scrie cu îngrijire corect, din punct de vedere al formelor

limbii și al punctuației, clar și precis în ce privește înțelesul și valoarea termenilor, ordonat și logic în desfășurarea cugetării.

În clasa I, vor fi scurte dictări și copieri, reproduceri libere a cu-prinsului unor mici povestiri, imediat după citirea sau auzirea lor în clasă. Tot astfel în clasele II și III.

Se va stăruî în deosebi, ca până la sfârșitul clasei III elevii să aibă siguranță, cel puțin în privința principalelor greutăți ale ortografiei și ale punctuației, a întrebuintării corecte a construcțiilor frazei și a termenilor uzuali. Aceste rezultate să nu fie câștigate mecanic, ci să se întemeieze pe o explicație și o înțelegere a formelor și a construcțiilor, a legăturii dintre cugetare și semnele de punctuație.

Să se copieze sau dicteze scurte bucăți cu un înțeles deplin și atrăgător, la nivelul înțelegerii copilului. Dictarea se va face în propoziții întregi, cu tonul și pauzele cerute, fără dictarea semnelor de punctuație, astfel încât copiii să se deprindă a cunoaște legăturile și pauzele logice le vorbirii și a pune, dela sine, numai după auz, semnele de punctuație corespunzătoare. Aceste exerciții se vor urma și în clasele următoare. Corectura lucrărilor se va face cu clasa întreagă.

1. Cunoștințe despre limbă.

Copiii având încă din cursul primar cunoștințele gramaticale elementare, în clasa I și II se va stăruî asupra întăririi și completării lor, în clasele următoare se va continua această lărgire și adâncire a cunoștințelor despre limbă.

Pentru orice categorie sau formă gramaticală și pentru orice explicație a unui cuvânt, a unei expresii sau a unei construcții, se va porni totdeauna dela o propoziție sau frază, ca unitate organică a limbii. Tot dela frază se va porni spre a se pricepe semnificarea logică a semnelor de punctuație și a se deprinde școlarii cu justa lor întrebuintare.

Studiul gramaticii se va face sistematic, și incidental ori de câte ori se oferă prilejul cu ocaziunea unei exprimări greșite a școlarului (fie exprimare orală, fie scrisă). Se înțelege că se va reveni asupra lui în tot cursul liceului, ori de câte ori, la lectură, în vorbire sau la cercetarea compunerilor și lucrărilor scrise, nevoia o va cere.

Cartea de citire a clasei va cuprinde, la urmă, partea de gramatică indicată de programa analitică la clasa respectivă, împreună cu partea tratată în clasele prezente.

CLASA II.

4 ore pe săptămână, (2 ore citire, 1 oră compuneri, 1 oră gramatică).

I. Citire. Ca la clasa I, adăugându-se: Mici descrieri cu caracter estetic, privitoare la frumusețile țării noastre. Schițe din viața socială și cooperatistă.

Bucățile vor avea ca fond pe lângă sentimentele enumerate la clasa I și sentimente în legătură cu neamul și ginta.

Se vor face cel puțin 40 de bucăți.

Lectură particulară. Basme de Ion Creangă. Povestiri și descrieri în legătură cu viața poporului nostru.

II. Exerciții de vorbire. Ca la clasa I, cu desvoltări.

Recitări de poezii patriotice, lirice și epice.

III. Compuneri. Dictări: 7 lecțiuni. Reproducerea înțelesului unor bucăți de citire, după ce s'au analizat prealabil: 10 lecțiuni. Scurte povestiri

sau descrieri din viața școlărilor: 4 lecțiuni. Scrisori de cerere, mulțumire, felicitare: 4 lecțiuni.

IV. Gramatică. A. Sintaxă. Felurile propozițiilor: Expozitive, imperative, optative, interogative, afirmative și negative, (în legătură cu modulile verbelor): o lecțiune. Subiect și predicat: Rolul diferitelor categorii de cuvinte ca subiect și predicat. Acordul: 2 lecțiuni.

Repetirea atributului. Felurile atributului, în plus: Atributul verbal: 2 lecțiuni.

Complementul. Complement direct și indirect. Complemente circumstanțiale, (repetire): 2 lecțiuni.

Fraza. Propozițiuni secundare și principale. Transformarea părților secundare în propozițiuni, scurtarea subordonatelor. Coordonare și subordonare; felurile coordonatelor și subordonatelor: 6 lecțiuni.

Punctuație o lecție (și cu ocaziunea compunerilor și a sintaxei).

Formarea cuvintelor prin derivare și compunere. Familii de cuvinte: 2 lecțiuni.

B. Morfologia.—Repetirea morfologiei din clasa I, cu completări.— Verbul. — Verbe transitive și intransitive. — Conjugarea activă, pasivă, și reflexivă. — Declinarea substantivelor. — Pronumele și declinarea lor. — Numeralele. — Adverbul, propozițiunea, conjucțiunea, interjecțiunea: 9 lecțiuni.

PARTEA I
BUCĂȚI DE CITIRE

1912
MURAT DE CĂRTE

Pe valea Argeşului.

I

ȚARA MEA

Din umbra deasă-a norului
Intins pe țări streine,
Cu aripile dorului
Voios revin la tine.

O cub al fericirilor!
O țară luminoasă!
Comoară-a nălucirilor,
Grădina mea trumoasă.

Prin farmecul vântului
Tot ce sub el răsare
In poalele pământului,
Mai drăgălaș îmi pare.

Intinderea câmpiilor
In zări mai lin se pierde;
Mai dulce-i rodul viilor,
Verdeța e mai verde.

Mai nalte sunt nălțimile,
Mai cald e mândrul soare,
Mai limpezi, limpezimile
De râuri și isvoare.

Acî-i țara plăcerilor
Și-a doinelor de jale
Ce'n liniștirea serilor
Te țin uimit în cale.

Și'n stâncile Carpaților
Cresc păsări nădrăvane
Și-a doinelor de jale,
Mândriile romane.

După V. Alecsandri

II

ARDEALUL

Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pe pământ. Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, *capod'operă* de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu mândrie toate frumusețile naturale, ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei. Un brâu de munți ocolește, precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr'însul ici, colează.

se desfac întinzându-se până în centrul ei, ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri înalte și frumoase, mărețe pedestaluri înverzite care varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci.

Mai presus de acest brâu muntos, se înalță două piramide mari de munți cu crestele încununate de o veșnică diademă

de ninsoare, care ca doi uriași stau la ambele capete ale țării, căutând unul în fața altuia. Păduri stufoase, în care ursul se preumblă în voie, ca un domn stăpânitor, umbresc culmea a celor munți. Și nu departe de aceste locuri, care-ți aduc aminte natura țărilor de Miazănoapte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează a lenc.

N. Bălcescu

Astfel Miazănoapte și Miazăzi trăesc în acest ținut, alături una cu alta și armonizând împreună.

Acți stejarii, brazii și fagii trufași înalță capetele lor spre cer; alături, te afunzi într'o mare de grâu și porumb, din care nu se mai văd calul și călărețul. Ori încotro te-ai uită, vezi colori diferite, ca un întins curcubeu, și tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stânci prăpăstioase, munți uriași, ale căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă curge printre câmpii înflorite, pârae repezi care, mugind groasnic, se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră, ce plac vederii și o înspăimântă tot deodată.

Apoi în tot locul, dai de râuri mari, cu nume armonioase, ale căror unde poartă aurul. În pântecile acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa; sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul..., și în sfârșit, metalul cel mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care-l vezi strălucind până și în noroiul drumurilor.

Astfel e țara Ardealului.

N. Bălcescu

III DOINA IN MUNȚI

Se tânguesc
Tălăngi pe căi
Și neguri cresc
Din negre văi.
Plutind pe munți.

Se duc uitați
Cei trei fărtați
Săltând în șea
Plutind așa
Ca trei stații.

La Făgădău.
La vadul rău,
Sus la răscruci
Vin trei haiduci
Pe cai mărunți.

Sus, peste plaiu.
Tăcutul craiu
Al nopții reci,
Umbrind poteci.
Se 'nalță 'n zări,

Grăesc încet...
Un scurt popas —
Și spre brădet
Pornesc la pas
Cei trei călări.

Și neguri cresc.
S'aniță 'n crângi; —
Se tânguesc
Și plâng tălăngi
Pe căi pustii....

St. O. Iosif

IV BASARABIA IN BUGEAC

Natura Basarabiei se deosebește cu desăvârșire de aceea a celorlalte țări române.

În loc de maiestose păduri și daurite holde, nu vezi acolo decât deșerturi, așternute cu luciul nisipului sau presărate cu *debile arbuste*, *păducei* sau măceși, și cu sălbaticie ierburi și buruiene, între care cel mai caracteristic, *fantasticul* scaiete. Capul lui, rotund ca o minge, spinos ca un ariciu

și ușure ca puful, se deslipește toamna de putrezitul său trunchiu și apoi, gonit de cea mai slabă umflare a vântului, roțește mereu dealungul pustiului, până ce se înneacă în Nistru sau în Dunăre.

În loc de măriștii Carpați, uriașe sentinele ale Moldovei, nu vezi acolo decât pitulate sau împrăștiate grămăjoare de pământ, ce se par a fi înălțate cu mâna omului, căci producerile naturii nu pot fi atât de *meschine*.

În loc de nenumărate ape și râulețe, vezi câte o baltă sărată, câte un pârâu, ce nu-l vei mai găsi mâine, sorbit de arșița soarelui; sau dai din întâmplare peste un puț... vei umbla mult, până-i vei descoperi o pereche.

B. P. Hasdeu

După B. P. Hasdeu

V

SAN MARINA

San Marina astăzi are
Sărbătoare de păstori,
O serbare
De plecare

La *Vardar*, ce curge'n mare
Alergând pe pat de flori,

Se întinde masă dalbă
Pe un plaiu, lângă cătun,
Cu smântână
Dela stână,

Cu faguri de miere albă
Și cu vin dela *Zeitun*.

Dintr'o mână'n altă mână,
Cupa, 'mpresurată 'n flori.
Trece plină;
Toți închină

Pentru țara lor română,
Pentru turme și păstori

Preoți bine-cuvintează,
Și atunci toți s'au mișcat
De plecare
Către mare;

Turmele înaintează,
Peste plaiuri necurmat.

Caii poartă în spinare
Corturi, paturi, așternut.

Toată casa,

Toată masa

Și veștminte de îmbrăcare

Și întregul lor avut.

Și pe cale mic și mare
Se opresc, cătând spre sat

Cu plăcere

Și durere

Și-i trimite fiecare

Înc'un dulce sărutat.

Mumele în glugi, pe spate,

Poartă prunci cu păr bălăiu

Sau mioare

Lâncezioane...

Clopotele legănate

Sună depărtat pe plai.

Seara vine, și păstorii

La pârâu toți se opresc:

Și fac focuri,

Și fac jocuri.

Pân'ce visele-aurorii

Peste geana lor plutesc

Turma beagă, câinii latră,

Căii nechiază ușor:

Mai departe,

La o parte,

Sub o măgură de piatră,

Cântă'n fluer un păstor.

Astfel își petrec vieța

De streini neatârnați.

Ca cocorii

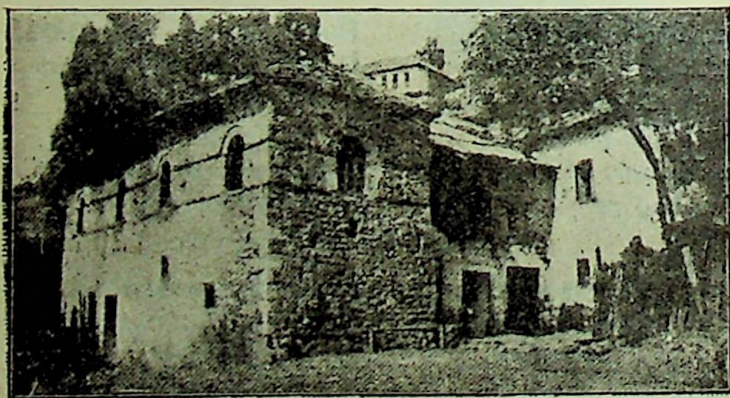
Și ca norii,

Când pe câmpuri de ver-

(deață,

Când pe munți, nesupărați.

După D. Bolintineanu

Vedere din Macedonia

VI ȚARA ITALIEI

Italia este o țară plină, cum se zice, ca o rodie, de cetății; mulțime și desime de oameni; târguri vestite pentru orice fel de bogății. Italia n'are nici călduri prea mari, nici iecni prea grele; vinuri dulci și ușoare; de unt-de-lemn, mare belșug, și poame de tot felul; oameni iscușiți, blânzi; *cu mare omenie, și subțiri* adică „gentil-uomi”, cum zic Grecii „cilibii”, și la răsboaie neînfrânți erau într'o vreme, cum vei afla la istoriile *Râmului*. Acea țară este acum *scaunul a toate* învățăturile, și cum eră Atena într'o vreme la Greci, acum este Padova în Italia.

Numele Italia după toate istoriile cele vechi latinești, vine dela Ital, craiul lor. Nemții Italianilor le zic „Wäl-schen”, iar și nouă, Moldovenilor și Muntenilor, iar așa: „Waiachen”; Franțozii Italianului îi zic „Vallons”, și nouă, Moldovenilor și Muntenilor, „Valaques”, Leșii Italianului îi zic „Vloh”, iar nouă Moldovenilor și Muntenilor, le zic „Volosini”. Ungurii Italianului îi zic „Olasi” iar Moldoveanului și Munteanului îi zic „Olah”. Și Țării Italiei Leșii îi zic „Vlosca Zemlea” adică țara Vlahului, iar țării noastre, *Moldovii*, îi zic „Volosca Zemlea” adică Țara Moldovii.

Cată-te dar acum, *cititorule*, ca într'o oglindă, și te privește de unde ești, lepădând dela tine toate celelalte *basne*.

După Miron Costin.

VII PISICA SĂLBATICĂ ȘI TIGRUL

Un cotoiu sau pisică,
Din două nu știu care,
Nici mare nici prea mică
Și din soiul acela ce'n păduri locuește
Și pe copaci trăește, —
Văzû un tigru mare

Trecând pe o cărare.
 De sus, de pe *ghindar*, unde eră urcată,
 Pisica socoti
 Că poate-a-l îngrozi
 Și fără-a pierde vreme se adresă îndată
 La tigrul ce treceă
 Fără a o vedeă.
 — „Ia stai, mă rog, puțin, *jupâne* de pe jos.
 Care te socotești
 Că nu știi cine ești!
 Mândria, ce arăți cu noi, e de prisos!
 Știi din ce neam mă trag și că strămoșii mei
 Sunt fii de Dumnezei?
 — „Dacă strămoșii tăi cu tine semănau,
 Negreșit erau proști câți lor se închinău”.
 Răspunse tigrul meu: „Iar, dacă au avut
 Vr'un merit cunoscut,
 Ceva dumnezeesc,
 Atunci eu te căesc

Și pentru starea ta de milă sunt pătruns.
 Căci, de-ar fi câte spui, zău!
 [prea rău ai ajuns”.

Deși mulți au zis-o, eu tot mai zic:
Gloria străbună pe strămoși cinstește;
 In zadar nepotul cu ea se fălește
 Când e, cum se'ntâmplă.
 [un om de nimic.

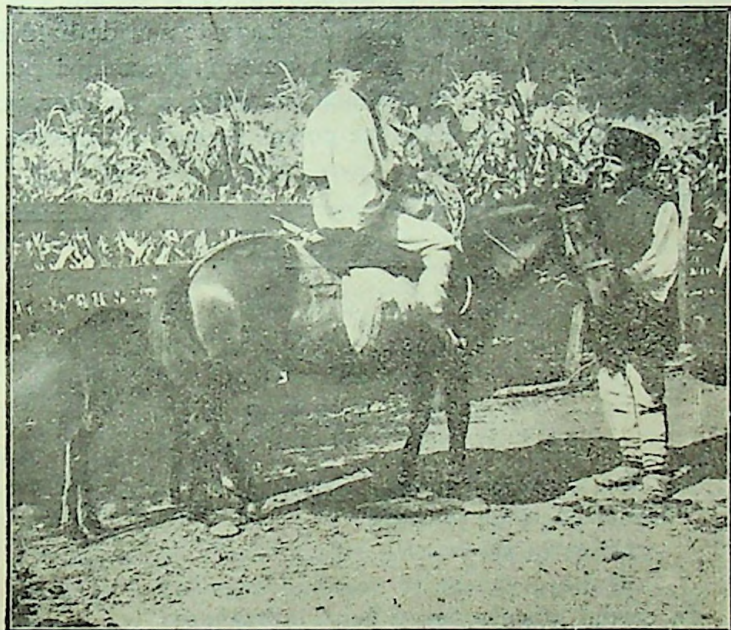
Gr. Alexandrescu.

VIII ROMÂNUL

O! trebuie să nu aibă cineva nici o picătură de sânge în vine, nici o scânteie de simțire în inimă, pentruca să nu se înduioșeze la priveliștea Patriei sale și să nu iubească pe frațele său, Poporul Român!

Aruncă-ți ochii la oricare Român, și-l vei găsi totdeauna vrednic de figurat într'un tablou.

De va ședeă lungit pe iarbă la poalele unui codru; de va sta în picioare, rezemat într'un toiag lângă o turmă de oi; de se va săltă în horă, vesel și cu pletele în vânt; de se va cobori pe o cărare de munte cu *durda* sa pe spinare; de se va

Popas.

aruncă voinicește pe un cal sălbatic; de va cărmî o plută de catarguri pe Bistrița sau pe Olt, ș. c. l...; oricum l-ei privi, fie ca plugar, fie ca cioban, fie ca poștaș, fie ca plutaș, te vei minuna la fireasca frumusețe a figurii lui și te vei încredința că un zugrav n'ar putea nicăerea să-și îmbogățească albumul mai mult și totodată mai lesne decât în țările noastre.

Vezi-l pe Român, când vine primăvara, cum i se umple sufletul de bucurie, cum îi crește inima în piept, ca frunza în pădure! Cu câtă mulțumire el cată la noua podoabă a naturii

ce acoperă locul nașterii sale, cu câtă veselie el vede luncile înverzite, câmpiile înflorite, holdele răsărite!

Românul se renaște cu primăvara! El întinerește cu natura, căci o iubește cu toată dragostea unui om primitiv.

De aceea și toate cântecele lui încep cu „frunză verde“. Lui îi place să se rătăcească prin desișul pădurilor; îi place să-și puie flori la pălărie, să asculte cântecele pasărilor și să zică atunci câte o doină de jale, de dragoste sau de haiducie.

Pentru dânsul primăvara este un timp de simțiri puternice și ademenitoare. Și desimea înverzită a codrilor, prin care șerpuesc și se pierd tainice poteci, deșteaptă în inima lui un dor ascuns de voinicie.

V. Alecsandri.

IX G A Ș T E L E

Cu o prăjină mare,
Țăranul găște de vânzare
Mână la târg —
Și drept să zic,
În cârdul găștelor, spre bună îndemnare,
Grăbind la târg, le cam da pe spinare...
Eu nu'nvinovățesc țăranul nicidecum,
Dar găștele într'altfel judecau
Și, întâlnindu-se c'un trecător pe drum,
Așa strigau:
Ah! ce necaz, ce osândire!
Asupra găștelor ce crudă prigonire!
Privește cum țăranu-și bate joc de noi:
De astă noapte el ne mână din'napoi,
Nerodul nici nu știe
Pe cine duce în robie!

Căci noi ne tragem drept din neamul cel slăvit
Ce Capitoliul din Roma-au izbăvit!

— „Și voi tot ca acestea vreți

 A lumii *slavă* să aveți?”

A zis acel drumeț.

— „Strămoșii noștri... — „Știu,

Dar eu la vorba mea să viu;

Ce fapte vrednice voi ați făcut pe lume?”

— Nimica, însă noi...

— Că numai de friptură voi

Sunteți și bune.

Lăsați strămoși dar în pace

Cu fapta e cinstit acela care-o face.

După A. Donici

X

R Ă S U N E T

(Marșul anului 1848)

Deșteaptă-te, Române, din somnul cel de moarte

In care te-adânciră barbarii de tirani!

Acum ori niciodată, croește-ți altă soarte

La care să se 'nchine și cruzii tăi dușmani.

Acum ori niciodată să dăm dovezi în lume

Că 'n aste mâni mai curge un sânge de Roman;

Și că'n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume

Triumfător în lupte, un nume de Traian.

Inalță-ți lata frunte și cată 'n jur de tine

Cum stau ca brazii 'n munte voinici sute de mii!

Un semn ei mai așteaptă și sar ca lupii 'stână:

Bătrâni, bărbați și tineri, din munți și din câmpii.

Priviți mărețe umbre, *Mihaiu, Ștefan, Corvine!*
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru 'n vine,
Viață 'n libertate ori moarte strigă toți.

N'ajunse iataganul barbarei *Semilune*,
A cărui plăgi fatale și azi le mai simțim.
Acum se vără *Cnuta* în vetrele străbune! —
Dar martor ne e Domnul, că vii nu o primim!

N'ajunse despotismul cu 'ntreaga lui orbie,
Al cărui jug de secoli ca vitele-l purtăm,
Acum se 'ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba; dar numai morți o dăm.

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată,
Uniți-vă în cuget, uniți-vă 'n simțiri!

Andrei Mureșanu

Strigați în lumea largă că Dunărea-i
[furată

Prin intrigă și silă, viclene uneltiri!

Preoți — cu crucea 'n frunte! căci oastea
[e creștină,

Deviza-i libertatea și scopul ei prea sfânt;
Murim mai bine 'n luptă cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul *nost*
[pământ!

XI DESPRE VREDNICIE

Omul sfințește locul, dar nu locul pe om, și nimeni nu întreabă de casa frumosului, ci de casa vrednicului. Omul vrednic se face luntre și punte și trebuie să iasă la limar. El scoate bani din piatră seacă, căci munca e comoară și meșteșugul brățară de aur. Foamea se uită la poarta omului muncitor și nu îndrăznește să intre, căci munca e blagoslovită, când te ții de ea, ai pită. Omul vrednic lucrează și pe mult și pe puțin, căci el socotește că e mai bine ceva decât nimic.

Anton Pann

Copacul când înfrunzește, umbrește și pe alții. Dar atunci scoală-te de dimineață și te culcă mai târziu, căci cine pleacă de dimineața departe ajunge, și un ceas al dimineții plătește cât trei după prânz.

După A. Pann

XII BANUL MĂRĂCINA

Sus la munte ninge plouă,
La Craiova pică rouă
Din ai nopții ochi cerești
Și din ochii omenești.
Dar ce plâng Românii oare?
Sufletul de ce îi doare?
Plâng un mândru frățior

Deslipit de sânul lor:
Banul tânăr Mărăcină,
Căruia Oltul se închină,
De pe malu-i a plecat
Pe-un fugar ne 'ncălecat:
A plecat în lungă cale
Cu ceata slugilor sale
Și cu cincizeci de voinici
Adunați toți de pe-aici!..

Tot pe-a Dunării verzi maluri
Unde umbra-i joacă 'n valuri,
Merge mândrul Craiovean
Câte zile-s într'un an,
Și feciorii mi-l urmează
Și fugarii lor nechează,
Și străinii ce 'ntâlnesc
Stau în cale, de-i privesc.

Colo'n țărături depărtate
În a Franciei cetate,
Vechiul Luvru e deschis
Poporimii din Paris,
Care-aleargă să privească,
Armia cavaleriească,
Ce din zori s'a adunat
Lâng'al Regelui Palat.

Sala tronului e plină
De o *magică* lumină,
Ce se varsă din senin
Pe frumoase flori de crin,
Și pe dame strălucite
Tot în aur învelite,
Și pe nobili mult vestiți
Tot cu fier acoperiți.

Filip Regele s'arată

Cu-a sa frunte 'ncoronată
Și le zice: — „Nobili frați!
Scoateți spada și jurați,
Din a noastră dulce țară,
Dușmanul străin să piară!“
Mii de glasuri *strig*: „Jurăm
Francia s'o liberăm!“

Iată că, în sala mare,
Un străin deodat' apare,
Tânăr, mândru, 'nalt, frumos,
La *ochire* luminos.
El spre tron măreț pășește,
Lângă Rege se oprește
Și din gură zice-așă:
— „Să trăești, Măria Ta!“

Toți s'apropie în grabă.
— „Ce voești?“ Regele'ntreabă.
— „Sunt Român dela Carpați
Ș'aduc cincizeci de bărbați
Ce sunt gata, ca și mine,
De-a muri toți pentru tine,
Apărând cu brațul lor
Francia și-al ei *onor*.

Uimit Regele-atunci zice:
— „Bun sosit la noi, voinice!
Spune nouă cine ești?
In Carpați cum te numești?“
— „Eu sunt Banul Mărăcină,
Cărui Oltul i se închină“.
— „Ține spada mea în dar,
Brav Marchize de Ronsard“.

V. Alecsandri

XIII

MIRCEA CEL MARE ȘI SOLII

Intr'o sală 'ntinsă printre căpitani
Stă pe tronu-i Mircea încărcat de ani.

Astfel printre trestii tinere, 'nverzite,
Un stejar întinde brațe veștejite.

Astfel, după dealuri verzi și numai flori,
Stă bătrânul munte albit de ninsori.

Curtea este plină, țara în mișcare:
Soli trimiși de *Poartă* vin la adunare.

Toți stau jos, mic, mare, tânăr și bătrân:
Eră nobil omul când eră Român.

Solii dau *firmanul*, Mircea îl citește,
Apoi cu mândrie astfel le vorbește:

— „*Padișahul* vostru, nu mă îndoesc,
Va să facă țara un pământ turcesc;

Pacea ce-mi propune este o sclavie,
Până când Românul să se bată știe!”

La aceste vorbe sala-a răsunat.
Dar un *sol* îndată vorba a luat:

Tu ce într'această nație creștină
Strălucești ca ziua într'a sa lumină

Tu o Doamne, cărui patru țări se 'nchin,
Alah să te fie; dar ești un *hain*.

În murmură surdă vorbele-i se'nneacă:
Iși scot cavalerii spadele din teacă.

Mircea se'ndreptează iute către ei:
Respectați Solia căpitanii mei.

Apoi către Solii Porții el vorbește:
„Voi prin care Șahul astăzi mă cinstește,

Mircea se închină de ani obosit
Însă al său suflet nu e'mbătrânit.

Ochii săi, sub gene albe și stufoase
Cu greu mai îndreaptă săgeți veninoase

Dar cu toate-acestea fieru-i va lovi
Și-albele lui gene încă n'or clipi.

Cela ce se bate pentru a lui țară
Sufletu-i e focul soarelui de vară.

Mergeți la Sultanul, care v'a trimis
Și-orice drum de pace spuneți că e'nchis,

De deșerte vise să nu ne'nșelăm,
Moarte și sclavie la străini aflăm.

Viitor de aur țara noastră are
Și prevăd prin secolii a ei înălțare,

Însă mai nainte trebuie să știm
Pentru ea cu toții viața să jertfim”.

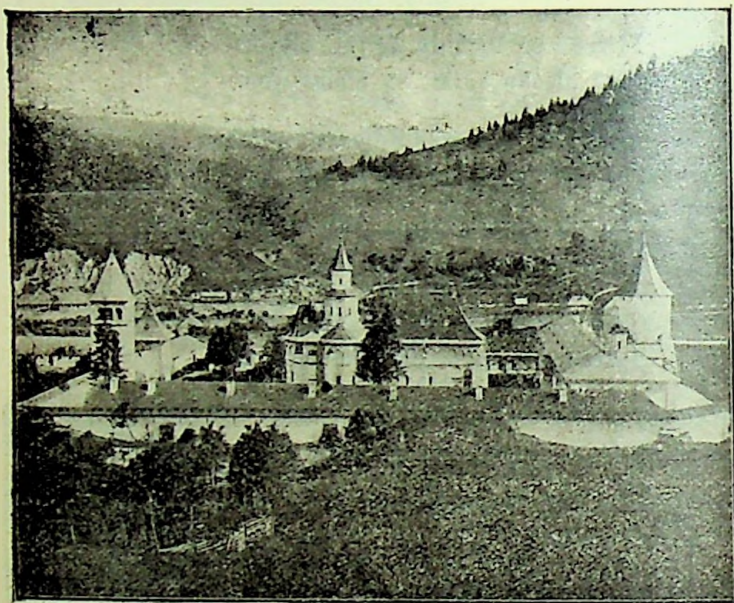
D. Bolintineanu

XIV CLĂDIREA MĂNĂSTIRII PUTNA

Ștefan Vodă cel Bun, când s'au apucat să facă mânăstirea Putna, au tras cu arcul dintr'un pisc de munte ce este lângă mânăstire, și unde au ajuns săgeata, acolo au făcut pristolul din altar, — și este mult loc de unde au tras până în mânăstire. Pus-au pe trei boerinași să tragă cu arcul: pe vătăful de copii și pe doi copii din casă și, unde au căzut să-

geata vâtafului de copii, Ștefan Vodă au pus să zidească poarta, iar unde au căzut săgeata unui copil din casă, clopotnița.

Și așa s'au ridicat acea mănăstire frumoasă, tot cu aur

Mănăstirea Putna.

poleită; zugrăveala, mai mult aur decât zugrăveală, și pe dinăuntru și pe din afară, și eră acoperită cu plumb.

Ion Neculce

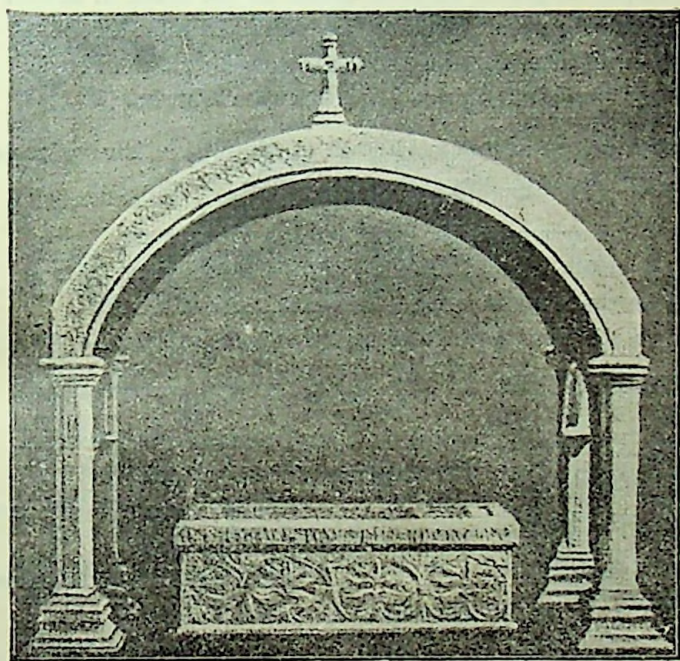
XV

ALTARUL MANASTIRII PUTNA

Domnul Ștefan, viteaz mare, ce-a dat goană prin păgâni,
Locaș sfânt creștinătății astăzi vrea să facă dar;
Și, pe malurile Putnei, cu vitejii săi Români
Insuși merge să aleagă locul sfântului altar.

Mare obște-l urmează și pe culme se lățește,
Precum aburii pe baltă când lumina asfințește.

Pe-ai lor umeri poartă glugă, la brâu paloș și pe frunte,
Căpitani, ostași cu *zale* și cu *paloșe* de fier,
Al Moldovei steag de fală fâlfâie falnic în cer;
Buciumul vuește'n munte; sună valea de cimpoiu.

Mormântul lui Ștefan cel Mare la mănăstirea Putna.

Iată că lâng'o movilă Domnul Ștefan s'a oprit.
Totul tace; — ochii țintă, stă poporul neclintit.

Trei ostași cu arce'n mână pe movilă-acum se urcă,
Doi ca zimbri, ageri, mândri, 'nalți ca bradul dela munte
Pe-ai lor umeri poartă glugă, la brâu paloș și pe frunte.
Cu-a lor lungi și negre plete, se coboară-o neagră țurcă.

Ei ades cu-a lor săgeată, repezită sus în nor,
Printr'a fulgerelor focuri au oprit vulturu'n sbor,

Multe fiare din cei codri, mulți dușmani tineri, semeți,
Drept în inimi, drept în frunte au simțit a lor săgeți,
Căci ei sunt arcașii vrednici ai lui Ștefan Domn cel Mare
Ce-și gătesc acum săgeata s'o isbească'n depărtare.

— „Copii, trageți!... eu vreau astăzi să mă'ntrec în arc cu voi”,
Astfel zice Domnul Ștefan; iar voinicii amândoi
Se plec, arcele-și încoardă, trag... săgețile lor sboară,
Spintecă repede vântul ce dă foc și vâjăește,

Se tot duc, se duc ca gândul, și de-abia ochiul zărește,
Pe câmp departe, departe, locul unde se coboară.

Ura! 'n ceruri se ridică. Urlă dealul, clocotește.

— „Să trăiți, copii!” le zice Ștefan, ce-acum se gătește,
Sbârână coarda din arcu-i, fulgeră săgeata'n vânt,
Piere, trece mai departe și'ntr'un paltin vechiu s'a frânt.

— „Acolo fi-va altarul!”

[zice falnicul monarc

Ce se'nchină și se pleacă

[pe rășboinicul său arc.

— „Să trăiască Domnul

[mii de glasuri îi urează

Și poporul, jos pe vale,

[umilit ingenunchiază.

V. Alecsandri

XVI

MIHAILI SCĂPÂND STINDARDUL

Noaptea se întinde și din geana sa
Argintoase lacrimi peste flori vărsă;

Dar setos de lupte, în văi depărtate
Un erou în noapte încă se mai bate.

Singur el se luptă în acele văi
Unde mâna morții a culcat pe-ai săi.

Dar sub mii de brațe trebuie să cază...
Trece printre Unguri, fără ca să-l vază

Și stindardul țării el infășurând,
Către sân îl strânge înapoi cătând

Și, în umbra nopții, armăsarui sboară
Ca o 'nchipuire albă și ușoară.

Spre o apă lată calul s'a îndreptat,
De Maghiari rășboinici fugе 'nconjurat.

Luna după dealuri, mergând să se culce,
Ii arată calea și-i surâde dulce.

Cei ce îl *preurtă* se opresc pe maluri;
Dar Mihaiu cu calul se aruncă 'n valuri

Și, de ceea parte singur ajungând,
El îmbrățișează calu-i spumegând;

Apoi scoate frâul, încă alb de spume,
Și îi zice: „Liber mergi de-acum în lume!”

D. Bolintineanu

XVII

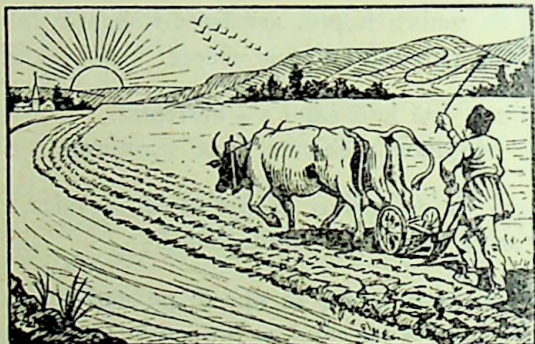
PLUGURILE

Noroc bun! Pe câmpul neted ies Români cu-a lor pluguri!
Boi *plăvani*, în câte șase, trag, se opintesc în juguri.
Brațul gol apasă 'n coarne; fierul taie brazde lungi,
Ce se 'nșiră 'n bătătură ca lucioase, negre dungi.

Treptat câmpul se umbrește sub a brazdelor desime;
El răsună'n mare sgomot de voiosa argățime,

Iar pe lanul, ce în soare se svântează spumegând,
Cocostârcii cu largi pasuri calcă rar și meditând.

Acum soarele-i l'amiază; omul la pământ se 'ntinde;
Cârd de fete și neveste dela sat aduc merinde;
Plugul zace 'n lan pe coaste, iar un mândru flăcăiaș
Mână boii la isvoare și îi paște la imaș.

Plugarul.

Sfântă muncă dela țară, isvor sacru de rodire,
Tu legi omul cu pământul într'o dulce înfrățire!
Dar lumina amurgește, și plugarii cătră sat,
Hăulind pe lângă juguri, se întorc dela arat.

V. Alecsandri

XVIII

OPRIȘEANUL

(Păra Armașului)

Colo'n Țara muntenească,
Țară dulce, românească
Ca și cea moldovenească,
In oraș la București

Sunt curți nalte și domnești;
 Iar în curți, o sală mare
 Unde șade la *prânzare*
 Mihnea Vodă *cel cruntat*
 De boieri înconjurat.
 — „Boieri mari, boieri de rând!
 Zice domnul închinând.
 „Toți mâncați cu toții beți
 Și cu bine *petreceți*;
 Numai unul poftă n'are
 De băut și de mâncare:
Cantar Slutul, armaș mare.
 Ori bucatele nu-i plac,
 Ori de noi nu-i este drag“.
 Boierimea 'ncet râdeă;
 Iar Cantarul răspundeă
 — „Alei, doamne *Mihnule,*
Mihnule, netihnule!
 Bucatele tale-mi plac
 Și de oaspeți mi-este drag;
 Dar unde s'a pomenit,
 S'a văzut și auzit
 Două săbii într'o teacă,
 Doi Domni în țară săracă,
 Măria-ta 'n București,
 Oprișan în *Stoenești!*
 Ce-am văzut *la Oprișanul*
 N'am văzut nici la Sultanul;
 Că el are 'n câmp la soare
 Mii și sute de mioare;
 Ies în vară fătătoare;
 Berbeci are sute 'ntregi
Cu cozile pe telegi;
 Și ciobani tot înarmați,
 Cu postavuri îmbrăcați,
 De nu crezi că sunt ciobani,

Ci chiar *neaoși* căpitani.
Nu mi-e ciudă de asta,
Cât mie ciudă de alta:
Oprișanul încă are
Hergheii în număr mare,
Două, trei, cinci mii de epe
Tot alese și sirepe,
Pintenoage la picioare,
Cu *cergi* albe pe spinare
Și cu doi mânji fiecare.
Nu mi-e ciudă da asta,
Cât mi-e ciudă de alta:
Oprișanul are 'n sat
Ogari, copoi de vânat
Cu sgârzi late țintuite,
Pe la margini poleite.
Și mai are grajduri mari
Cu cinzeci de armăsari!"
— „De-i așa, cum zici, Cantare,
Lasă prânzul, săi călare,
Și 'ntr'o fugă să te duci,
Pe-Oprișanul să-l aduci
Cu toate podoabele,
Cu toate averile,
Să-și dea socotelile!"

II

Oprișanul credincios
Și de suflet omenos
Se porniă din Stoienești
Și-ajungeă la București
Noaptea, *pe la cântători*,
Pân'a nu răsări zori...
Mihnea Vodă se sculă,
Fața albă își spală,
Barba neagră-și pieptănă,

La icoană se 'nchină:
Apoi el se înarmă.
Și pe Oprișan chemă.
— „Oprișan din Stoienești,
Cu dreptul să ne grăești;
Ce-ai făcut de-ai adunat
Averi mari de împărat
Incât n'ai numai averi,
Dar ai și *scutari* boieri?“
— „Dumnezeu mi-a ajutat
Și eu mi le-am adunat,
Din darul Sfinției Sale,
Din mila Măriei Tale?
— Nu-l crede, Măria ta!“
Cantarul atunci strigă.
El *mie s'a lăudat*
Că averc-a adunat
Numai din puterea lui,
Nu din mila Domnului.
Dar n'am ciudă de asta,
Cât am ciudă de alta:
Oprișanul mi-a spus mie
Că așteaptă ca să-i vie
Firman dela 'mpărăție
Să te scoată din domnie!“
Mihnea Vodă se'ncruntă:
Și din gură cuvântă:
„Pân'ă a nu veni firmanul,
Piară întâiu Oprișanul!
Jos la poartă să-l *duceți*
Și capul să i-l tăieți“.

De vrăjmaș ce mult eră,
Armașul se bucură;
Ca o fiară s'aruncă,
Pe-Oprișan îl apucă

Și pe scări îl îmbrância
Și la moarte mi-l ducea.

Când la poartă, frate, iată
Un rădvan că se arată
Tras de șase *telegari*
Negri, ageri armăsari
Cu cozi lungi și coame mari;
Iar năuntru o bătrână
C'o icoană sfântă 'n mână
Și cu haine mohorite
Și cu pletele albite.
Pe-Oprișan cât ea-l vedeă,
Sus la Domnul se ducea
Și'n genunchi trupu-și frângea
Și, grăind, amar plângea:
— „Alei, Doamne, fătul meu,
Nu te erte Dumnezeu
Să omori pe Oprișanul,
Că-i pieri până la anul!
Știi tu Mihneo, ori nu știi
Că 'n ziua Sfintei Mării
Eră, Doamne, ca să-ți vie
Firman dela 'mpărăție
Să te scoată din domnie?
Și-aveai parte de firm'an
Făr' de bietul Oprișan,
Care 'n cale i-a ieșit
Și 'ndărăt l-a 'napoit,
Dăruind chiar pe vizir
Cu-armăsari dela Misir
Și cu *pungi de bani* o mie
Să te lase în domnie”.

Oprișanca nu sfârșia,
Mihnea 'n curtea lui ieșia,

Poruncind la toți să saie,
Pe-Oprișan ca să nu-l taie.
Dar Cantar, armașul mare,
Iși făcuse răzbunare,
Și capul nevinovat
Zăcea'n țărână aruncat.
Lângă trupul răsturnat...

Vai de omul cu păcat!
De păcat e alungat
Și nu poate fi scăpat;
Vânzătorul de armaș,
Fiară crudă, om pismaș,
Fost-a gol legat la soare
Și de mâini, și de picioare.
Gol legat de cozi de epe,
De patru epe sirepe,
Care, când se opintiră,
În patru părți se isbiră
Și în patru-l despărțiră.

Colecția V. Alecsandri

XIX

CUM AU PRĂDAT TĂTARII ȚARA

S'au cutremurat toate țările de prin prejur de turburarea Crăiei Leșești. Ci țara noastră cu norocul, cu cârma și vâlva vestitei domnii a lui *Vasile Vodă*, au stătut neclătită de nimeni, până la anul 7157. Într'acest an întorcându-se Tătarii din Țara Leșească cu robi și cu *plean*, au lovit la întorsul prin țară, și ca o oaste ce trece, nu poate să nu-și strice ceva. Au venit Prutenii, cu *jalobă* la *Vasilie Vodă*, zicându-i că-i pradă Tătarii și le strică pânile. Și *Vasilie Vodă* cum eră la masă vesel, îndată au chemat Căpitanii, dându-le poruncă să porcează să lovească pre Tătari. Eră descălecată *orda cu temeiu* la un sat, anume Brătuleni. Nefiind gata Tătarii, au

intrat ai noștri îndată cu săbiile într'înșii. Pierit-au mulți Tătari și le-au luat ai noștri și robii și pleanul.

În anul 7158, sfătuind Crâmul să răscumpere pagubă făcută de Vasilie Vodă ordelor lor la Brătuleni, pe Calg Sultan au pornit cu oști *cu glas* că merge să lovească *Țara Moschicească*, și Hanul dedese știre și la *Hmil* să purcează asupra lui Vasilie Vodă. Au purces ambe oștile cu mare taină spre Nistru. Sosind, îndată au împărțit oastea: o parte, dela Soroca *dirept* spre Suceava; iar altă parte spre Orheiu și Lăpușna până în Prut, oaste tătărească cu căzăcească amestecată.

Nu știă nimic Vasilie Vodă șezând la divan. Viind știre cum pradă Tătarii țara, au văzut atunci la ce-au ieșit sfatul dela masă.

Drâmba cea de oști, care eră orânduită spre Suceava, au cuprins cât ține Soroca și ținutul Iașilor până în târg în Iași: Hotinul, Dorohoiul, Hârlăul și Cernăuții, până în cetatea Sucevei. Afară, la țară, *au aflat toată țara pre acasă*, cu dobitoace, cu herghelii, de care eră pre atunci plină țara. Robii, plean au luat fără samă mulți, și case de boieri au robii, satele și orașele, toate arzând și prădând; cu acea vrășmășie erau Tătarii țării.

Vasilie Vodă, văzând că Tătarii luase *până sub târg* herheliile, au pornit pe Doamna împreună cu casele boierilor prin frânturile codrilor, pe la Căpotești, spre cetatea Neamțului; apoi și singur Vasilie Vodă n'au ținut multe zile scaunul, ci s'au mutat din Iași în niște poieni, în codrul Căpoteștilor.

Miron Costin

XX

CĂINELE SOLDATULUI

Rănit în răsboaie, soldatul căzuse
Și'n puține zile, chinuit muri,
Departa de-o mumă care îl crescuse
Și care-l iubi.

Sărman, fără rude, pe țărături străine,
N'avea nici prieteni, nici un ajutor;
Nu era ființă care să suspine
Pentr'un trecător.

Singurul tovarăș de nenorocire,
Singura-i avere: un câine iubit;
Ședeă lângă dânsul și 'n mare mâhnire
Păreă adâncit.

Acum tot e gata pentru îngropare,
Acum *ridic* trupul pe mâini de soldați:
Cinste hotărîtă acelora care
Mor pentru împărați.

În fruntea paradei câinele pornește.
Din ochii lui pică lacrimi pe pământ,
Ca un iubit frate el îl însoțește
Până la mormânt.

Acî se oprește, ac' se așează,
Nimic nu îl face a se depărta,
Așteaptă să-l strige, crede c'o să-l vază
Când s'o deșteptă.

Câteodată cearcă piatra s'o ridice.
Câteodată latră dup'un călător:
Coprins de durere: „Vino“, par'c'ar zice,
„Să-mi dai ajutor“.

Apoi, când străinul, de milă, voește
A-l trage d'o parte și hrană a-i dă,
El își pleacă capul, în pământ privește
Și nimic nu va.

De două ori noaptea cu umbrele sale
Emisferul nostru l-a învăluit
Și sărmanul câine din locul de jale
A fost nelipsit.

Dar în dimineața acea viitoare,
Pe când se deșteaptă omul muncitor,
Zăceă lângă groapă, mort de întristare,
Câinele Azor!

Gr. Alexandrescu

XXI

GHICA VODĂ ȘI VIZIRUL KIUPRIULUI

Ghica Vodă, de neamul lui fiind *Arbănaș*, au purces la Țarigrad să-și găsească — stăpân; și cu dânsul *s'a mai luat* un Turc, iar sărac, din satul Kiupri. Și mergând amândoi împreună au vorbit să se *caute* unul pe altul. Și-au zis Ghica Vodă: „Tu ești Turc, poți să ajungi om mare; și ce mi-i face pe mine atunci? Iar Turcul au zis atunci: de voiu fi eu mare, te voiu face în Kiupri, judecător“.

Și, mergând în Țarigrad, copilul cel de turc au nemerit la un *agă* de curte împărătească; și au slujit așa din stăpân în stăpân, până au ajuns pașă; și, fiind pașă sărac, aveă un prieten, și pre acea vreme se *întâmplă de eră multe zurbale* în Țarigrad. Deci Kiupruliul au zis către acel prieten: „De m'ar pune pe mine *vezir*, eu aș potoli zurbalele aceste“, și, aflând vreme acel musaip împărătesc, au spus împăratului că este un pașă sărac și el a potoli toate gâlcevile aceste, pre care îl cheamă Kiupruliul. Deci împăratul îndată l-au adus și l-au pus vizir. Indată *au și pus de a strigat oaste*, și pre altă parte au început a tăia capetele celor vicleni, până i-au speriat, de au așezat toate zurbalele.

Iară Ghica Vodă, intrând în Țarigrad, a nemerit la *Capichihăile* moldovenești, apoi au venit la Moldova cu negoțitorie; apoi la Vasilie Vodă, au ajuns de au fost *Capichihăea* la Țarigrad și *vornic mare* aici în Moldova.

Deci, la vremea lui Gheorghe Ștefan Vodă, au fost la Poartă cu alți boieri. Vizirul văzându-l, l-au și cunoscut; iară Ghica Vodă nu-l cunoșteă pre vizir. Deci vizirul Kiupruliul

au și chemat pe *haznetarul* lui și i-au zis în taină: „Vezi cel boier bătrân Moldovan, ce stă la *divan*? Să-l iei și să-l duci la mine odăea ta, până s'a rădică divanul, și apoi să-l aduci la mine în taină, că-mi trebuiește”. Iară Ghica Vodă, se speriasse tare, și, după ce s'au ridicat divanul și l-au dus la vizir, l-au întrebat vizirul: ce om este și de unde este, și a zis „*Cunoști-mă pre mine, au ba?*” Iară Ghica Vodă *nu-l cunoșteă*. Atunci vizirul Kiupruliul *s'au spus* și au zis: „*Ții minte ce am vorbit, când veniam amândoi pre cale?*” Și au zis: „*De ai uitat tu, eu n'am uitat; și iată că te voiu face Domn în Moldova; numai să taci mulcum*”. Iară Ghica Vodă au și mers de i-au sărutat mâna și s'au rugat atunci pentru *stăpănu-său* să-l lase să fie Domn. Iară vizirul au răspuns: „*Acum deodată il las să fie; iară mai pre urmă te voiu face pre tine*”.

Și, pre urmă, chemând la Poartă pe Gheorghe Ștefan Vodă să meargă, au pus pe Ghica Vodă Domn în Moldova, după cum scrie *letopiseșul*.

Așă au fost povestea eșirii acelor doi oameni, Kiupruliului vizirului și Ghicăi Vodă; că, unde este voea lui Dumnezeu, se biruesc toate *firile* omenești.

Ion Neculce

XXII

TOMA ALIMOȘ

Depart, frate, depart,
Depart și nici prea foarte,
Sus, pe sesul Nistrului,
Pe pământul Turcului;
Colo 'n zarea celor culmi,
La gropana cu cinci ulmi
Ce răsar dintr'o tulpină
Ca cinci frați dela o mumă,
Ședeă Toma Alimoș,
Boier din țara de jos;
Ședeă Toma cel vestit
Lângă murgu-i priponit

Dar în dimineața acea viitoare,
Pe când se deșteaptă omul muncitor,
Zăceă lângă groapă, mort de întristare,
Căinele Azor!

Gr. Alexandrescu

XXI

GHICA VODĂ ȘI VIZIRUL KIUPRIULUI

Ghica Vodă, de neamul lui fiind *Arbănaș*, au purces la Țarigrad să-și găsească — stăpân; și cu dânsul *s'a mai luat* un Turc, iar sărac, din satul Kiupri. Și mergând amândoi împreună au vorbit să *se caute* unul pe altul. Și-au zis Ghica Vodă: „Tu ești Turc, poți să ajungi om mare; și ce mi-i face pe mine atunci? Iar Turcul au zis atunci: de voiu fi eu mare, te voiu face în Kiupri, judecător”.

Și, mergând în Țarigrad, copilul cel de turc au nemerit la un *agă* de curte împărătească; și au slujit așa din stăpân în stăpân, până au ajuns pașă; și, fiind pașă sărac, aveă un prieten, și pre acea vreme *se întâmplă de eră multe zurbale* în Țarigrad. Deci Kiupruliul au zis către acel prieten: „De m'ar pune pe mine *vezir*, eu aş potoli zurbalele aceste”, și, aflând vreme acel *musaip* împărătesc, au spus împăratului că este un pașă sărac și el a potoli toate gălceville aceste, pre care îl cheamă Kiupruliul. Deci împăratul îndată l-au adus și l-au pus vizir. Indată *au și pus de a strigat oaste*, și pre altă parte au început a tăia capetele celor vicleni, până i-au speriat, de au așezat toate zurbalele.

Iară Ghica Vodă, intrând în Țarigrad, a nemerit la *Capichihăile* moldovenești, apoi au venit la Moldova cu neguțitorie; apoi la Vasilie Vodă, au ajuns de au fost *Capichihăea* la Țarigrad și *vornic mare* aici în Moldova.

Deci, la vremea lui Gheorghe Ștefan Vodă, au fost la Poartă cu alți boieri. Vizirul văzându-l, l-au și cunoscut; iară Ghica Vodă nu-l cunoșteă pre vizir. Deci vizirul Kiupruliul

au și chemat pe *haznetarul* lui și i-au zis în taină: „Vezi cel boier bătrân Moldovan, ce stă la *divan*? Să-l iei și să-l duci la odaea ta, până s'a rădică divanul, și apoi să-l aduci la mine în taină, că-mi trebuiește“. Iară Ghica Vodă, se speriasse tare, și, după ce s'au ridicat divanul și l-au dus la vizir, l-au întrebat vizirul: ce om este și de unde este, și a zis „*Cunoști-mă pre mine, au ba?*“ Iară Ghica Vodă *nu-l cunoște*ă. Atunci vizirul Kiupruliul s'au spus și au zis: „Ții minte ce am vorbit, când veniam amândoi pre cale?“ Și au zis: „De ai uitat tu, eu n'am uitat; și iată că te voiu face Domn în Moldova; numai să *taci mulcum*“. Iară Ghica Vodă au și mers de i-au sărutat mâna și s'au rugat atunci pentru *stăpănu-său* să-l lase să fie Domn. Iară vizirul au răspuns: „Acum deodată îl las să fie; iară mai pre urmă *te voiu face pre tine*“.

Și, pre urmă, chemând la Poartă pe Gheorghe Ștefan Vodă să meargă, au pus pe Ghica Vodă Domn în Moldova, după cum scrie *letopiseșul*.

Așa au fost povestea eșirii acelor doi oameni, Kiupruliului vizirului și Ghicăi Vodă; că, unde este voea lui Dumnezeu, se biruesc toate *firile* omenești.

Ion Neculce

XXII

TOMA ALIMOȘ

Depart, frate, depart,
Depart și nici prea foarte,
Sus, pe sesul Nistrului,
Pe pământul Turcului;
Colo 'n zarea celor culmi,
La gropana cu cinci ulmi
Ce răsar dintr'o tulpină
Ca cinci frați dela o mumă,
Ședeă Toma Alimoș,
Boier din țara de jos;
Ședeă Toma cel vestit
Lângă murgu-i priponit

De țerușul de argint
Bătut în negrul pământ.
Și, pe iarbă cum ședeă,
Mândră masă-și întindeă,
Și tot beă și veselă
Și din gură-așă ziceă:
— „Inchinare-aș și n'am cui!
Inchinare-aș murgului;
Dar mi-e murgul cam nebun
Și de fugă numai bun!
Inchinare-aș armelor,
Armelor surorilor;
Dar și ele-s lemne seci,
Lemne seci, oțele reci!
Inchina-voiu ulmilor,
Urieșii culmilor,
Că sunt gata să-mi răspunză
Cu freamăt voios de frunză,
Și 'n văzduh s'or clătină
Și mie s'or închină”.

Iată, mări, cum grăia,
Că 'ndeparte auzia
Un nechez ce necheză
Și se tot apropiă.
Toma 'ncet mi se sculă,
Peste câmpuri se uită
Și zăria un hoțoman
Pe-un cal negru dobrogean,
Un cal sprinten voinicesc,
Plătind cât un cal domnesc.
Hoțomanul 'nalt, pletos,
Cum e un stejar frunzos,
Eră Manea cel spătos,
Cu cojoc mare mișos,
Cu cojoc întors pe dos,

Și cu ghioaga nestrujită,
Numai din topor cioplită.
El la Toma 'ncet veniă
Și din gură-așa-i grăiă:
— „Ale! Tomo Alimoș,
Boier din țara de jos,
Ce ne calci moșiile
Și ne strici fânețile?”
Boier Toma Alimoș
li dă sticlă cu vin roș;
— „Să trăiești, Maneo fârtate!
Dă-ți mânia după spate,
Ca să bem în jumătate!”
Manea cu stânga luă,
Manea 'n scări se 'nțepeniă,
Paloșul din sân scotea
Ș'așa bine-l 'nvârțiă
Ș'așa bine mi-l chitiă,
Că pe Toma mi-l tăiă
Pe la furca pieptului,
La încinsul hrăului,
Unde-i greu voinicului.
Toma crunt se oțeriă...
Manea 'n scări se 'nțepeniă,
Dos la fugă și puneă.
„Alelei fecior de lele,
Căci răpiși zilele mele!
De te-ași prinde 'n mâna mea,
Zile tu n'ai mai aveă!”
Și, cum sta de cuvântă,
Mațele și le-adună,
In coșuri și le băgă,
Pe de-asupra se 'ncingeă
Și la murgu-i se duceă
Și cu murgu-așă grăiă:
— „Alelei! Murguleț mic,

Alei! dragul meu voinic!
De-ai putea la bătrânețe
Cum puteai la tinerețe!"
Murgul ochii-și aprindea,
Necheză și răspundeă:
— „Iată coama, sai pe mine,
Și de-acum te ține bine,
Să-ți arăt la bătrânețe
Ce-am plătit la tinerețe!"
Toma iute 'ncăleca
După Manea se luă
Și mereu, mereu strigă:
„Alelei! murguleț mic,
Alei! murgul meu voinic,
Așterne-te drumului,
Ca și iarba câmpului,
La suflarea vântului!"
Murgul mic se așterneă,
Manea'n lături se zăria.
Toma turbă și răcniă:
„Tăiatu-m'ai tâlhărește,
Fugitu-mi-ai mișelește;
De te-aș prinde 'n mâna mea,
Zile tu n'ai mai aveă.
Stai pe ioc, să ne 'ntâlnim,
Două vorbe să grăim,
Două vorbe oțelite
Cu paloșele grăite!"
Manea 'n lături tot fugeă,
Iară Toma-l ajungeă
Și așa bine mi-l chitiă,
Că din fugă mi-l tăia
Jumătate-a trupului
Cu trei coaste-a negrului!
Manea'n două jos cădeă,
Toma murgului ziceă:

„Alelei! murguleț mic,
Ale! dragul meu voinic,
Ochii-mi se păienjenesc,
Norii sus se învârtesc.
Tu grăbește, — aleargă, fugi
Și ca gândul să mă duci
Colo 'n zarea celor culmi,
La gropana cu cinci ulmi,
Că eu, murgule-oiu muri,
Pe tine n'oiu mai sări!
Iar când sufletul mi-oiu da,
Când nu te-oiu mai desmerdă,
Din copită să-ți faci sapă,
Lângă ulmi să-mi faci o groapă,
Și cu dinții să m'apuci,
In tainiță să m'arunci:
Ulmii când s'or clătină,
Frunza că s'a scutură,
Trupul că mi-a astupă!"

Colect. de Poes. pop. V. Alecsandri

XXIII

O SECETA PE VREMURI

Spuneă taica într'un an că toate câmpiile din jurul Bucureștilor erau albe de oase. Pieriseră vitele de foame și de sete. La *Băneasa* și la *Herestrău*, la *Floreasca*, la *Colentina*, la *Icoană*, la *Çișmigiu* nu eră un strop de apă, și, când porniau oamenii cu telegile, se ridică praful până'n cer, de păreau nori nestrăbătuți. Dar nu plouă. Și țipau și păsările văzduhului după un strop de apă.

Am apucat și eu asemenea vreme. Ziceă taica:

— Mă copii, cată să strângem ghindă din păduri, s'o uscăm în cuptor, ca s'avem ce trimite la moară cătră iarna

ce vine. Amar ne pedepsește Dumnezeu pentru păcatele noastre. De trei luni n'a căzut strop de ploaie. Incep a rage și vitele către cer.

Asta eră în luna Maiu, șase ani după zaveră, — și nu erau roade, nici flori, ca în alți ani. Negru și uscat în toate părțile, ca într'un pământ blestemat!

Și-a ieșit cu *Sfântul* în ziua aceea Mitropolitul cu toți preoții, și cu toți Bucureștii. Eră o lume nemaipomenită pe străzile din jurul Mitropoliei. Intr'un rând, oștenii au prins a strigă: „Păzeă! la oparte! vine Măria Sa Vodă”... Și dintr'odată s'a arătat Vodă călare cu barba lui mare, cu *hanger* scump la brâu. Eră pe atunci *Grigore Vodă Ghica*. Și după el, toți boierii călări. Ce boieri nu erau? Boierii mari depe acele vremuri: Văcărescu, Filipescu, Băleanu, Buzescu, Dudescu, la care și taica a slujit în tinerețea lui — și alții — toate *bărbile lungi și frumoase* ale Bucureștilor. Toți erau îmbrăcați cu *dulame* de preț și'n picioare purtau cisme roșii. Așa erau ei îmbrăcați pe acele vremuri.

Și după ei veniă *butca* Mitropolitului cu doi diaconi pe capră. Și după aceea sicriul Sfântului purtat de preoți și, în jur, tot *clirul* Bucureștilor, în odăjdii.

Și eră un soare, ș'un cer senin... Și a pornit toată lumea aceea cu capetele goale prin arșiță; și s'a făcut un praf, de abiă puteam să-mi trag răsufierea. Și veniă lumea valuri, valuri, nu se mai sfârșiă. Treceă fruntea prin Dealul Spirei și coada eră la Mitropolie. Și au purtat pe sfânt spre Cotroceni, și apoi s'au lăsat la vale și s'a oprit *butca* Mitropolitului la podul dela Grozăvești. Eu eram sprinten, mă țineam acolo aproape. S'a eșit Mitropolitul și s'a rugat ș'au cântat preoții așa de jalnic, și toți au căzut în genunchi lângă sicriul sfântului ș'au pornit a plânge muerile din mulțime... Și-a șters și Domnul ochii, de față cu toată lumea...

Ș'au plecat iar, Am trecut podul, am ajuns prin locul unde e azi gara de Nord. Pustiu, uscat, pământul crăpat.

În depărtare, în margini, cei rămași în mahalale, se ridicaseră pe case, și clopotele bisericilor sunau pretutindeni.

Și cum a ridicat spre Mogoșoaia toată acea mulțime — un nor a născut pe cer, a început a crește și a ne veni împotrivă.

Toată lumea îl vedeă cu ochii cum vine, și preoții cântau mai tare. S'a întins, a acoperit cerul, s'a spart, ș'o ploaie mare a început a curge valuri asupra noastră.

Toți cu capetele goale, toți încet — și Vodă în frunte cu boierii... Am mers așa prin ploaia aceea grozavă, de par'că turnă cu găleata, am ajuns iar la Mitropolie, au descălicat Domnul și boierii ș'au intrat în biserică. Domnul a sărutat pe Sfânt și după el toți boierii, tot norodul, până la cel din urmă.

Mihail Sadoveanu.

XXIV G R O Z A

Galben ca făclia de galbenă ceară,
Ce aproape-i ardeă,
Pe-o scândură veche, aruncat afară,
De somnul cel veșnic Groza-acum zăceă:
Iar după el, nimeni, nimeni nu plângeă!

Poporu 'mprejuru-i trist, cu 'nfiorare,
La el se uită:
Unii-și făceau cruce, alții de mirare
Cu mâna la gură, capu-și clătină
Și 'ncet, lângă dânsul, își șoptiă așa:

„El să fie Groza cel vestit în țară
Și 'n sânge 'ncruntat?
El să fie Groza, cel ce, ca o fiară,

Fără nici o grijă de negrul păcat.
A stins zile multe și legea-a călcat?"

Un moșneag atuncea, cu o barbă lungă
La Groza mergând,

Scoase doi bani netezi din vechea sa pungă,
Lângă mort îi puse, mâna-i sărutând,
Mai făcû o cruce și zise plângând:

„Oameni buni, *an-iarnă*; bordeiul mi-arsese;

Și, p'un ger cumplit,
Nevasta-mi cu pruncii pe câmp rămăsese,
N'aveam nici de hrană, nici țol de'nvelit,
Și nici o putere!... Eram prăpădit!

Nu așteptam alta, din mila cerească,
Decât a muri,

Când creștinul ăsta, Domnul l-odihnească! —
Pe-un cal alb, ca iarna, în deal se ivi
Și-aproape de mine calul își opri.

„Nu plânge, îmi zise, n'ai grijă Române,

„Fă piept bărbătesc;

„Na, să-ți cumperi haine și casă și pâine...

„Și de-atunci copii-mi, cel tot pomenesc!

„Oameni buni! de-atuncea în ticnă trăesc”.

Și, sărutând mortul, bătrânul moșneag
Oftă și se duse cu-al său vechi toiaș.
Iar poporu'n urmă strigă, plin de jale:
„Dumnezeu să ierte păcatele sale!”

V. Alecsandri.

XXV

D O I N A

Doină, doină, cântec dulce.
Când te-aud, nu m'aș mai duce;
Doină, doină viers cu foc,
Când răsuni, eu stau în loc.

Bate vânt de primăvară,
Eu cânt doina pe afară,
De mă 'ngân cu florile
Și privighetorile.

Vine iarna viscoloasă,
Eu cânt doina 'nchis în casă.
De-mi mai mângâiu zilele,
Zilele și noapțile.

Frunza n codru cât învie,
Doina cânt de voinicie; —
Cade frunza jos în vale,
Eu cânt doina cea de jale.

Doină zic, doină suspin,
Tot cu doina mă mai țin;
Doina cânt, doina șoptesc,
Tot cu doina viețuesc.

V. Alecsandri

XXVI

DESPRE PREVEDERE

Cât ți-e pătura atât te 'ntinde. Cine cheltuește peste ce câștigă, n'are'n casă mămăligă. Banul muncit nu se prăpădește. Fiece nerod poate să aibă bani, dar nu fiecare știe să-l păstreze. Cine nu caută paraua nu caută nici galbenul. Leagă sacul până e rotund, nu când ajunge la fund.

XXVII

DESPRE LĂCOMIE

Lacomul se închină pântecelui; mănâncă dela cinci pâini miezul și dela nouă colaci coaja și tot nu se mulțumește. El e de unde mălaiul n'are coajă și cireașa n'are sâmbur.

Lacomul de puțin nu se mulțumește. Cloșca ce cuprinde multe ouă, nici un puiu nu scoate. Doi pepeni nu se pot țineă într'o mână. Șoarecele care nu încape pe gaură își mai leagă și-o tivgă de coadă.

XXVIII

PLUGUȘORUL LUI ION

Odată la un Sfântul Vasile, ne prindem noi vreo câți-va băieți din sat să ne ducem cu plugul. Și în ajun toată ziua am stat de capul tatei să-mi facă și mie un *buhain*; ori, de nu, un *harapnic*.

— Doamne, ce harapnic ți-oi da eu, zise tata dela o vreme. N'ai ce mîncă la casa mea?

Văzând eu că mi-am aprins pae 'n cap cu asta, am șterpelit-o de acasă numai cu beșica cea de porc. Și nu știu cum s'a întâmplat, că nici unul din tovarăși n'avea clopot. În sfârșit facem noi ce facem, și *sclipuim* de colo a coasă ruptă, de ici o *cârcee* de tânjeală, mai un *vătrar* cu belciug, mai beșica de porc a mea; și, pe după toacă, și pornim pe la case. Și o luăm noi dela popa Oșlobanu. Când colo, cum a văzut că ne-așezăm la fereastră și ne pregătim de urat, a început a zice:

— De abia s'au culcat găinile, voi ați și început? Ia stați o leacă, blestemaților, să vă dau eu!

Noi atunci am spârlit-o la fugă. Și, din spaima ceea, am fugit noi mai jumătate de sat înapoi.

Și, până-l mai menim noi pe popă, până-l mai *boscorodim*, până una alta, amurgește bine.

— Ei, *amû*, ce-i de făcut? Hai să intrăm ici în ograda asta, zise Zaharia lui Gâtlan; că ne treceam vremea stând în mijlocul drumului.

Și intrăm noi la *Vasile Aniței* și ne așezăm la fereastră după obicei. Dar par'că naiba vrăjește: cela nu sună coasa,

că-i frig: celuia că-i îngheață mânilor pe cărcee: văru-meu, Ion Mogorogea, cu vâtrarul subțioară, se puneă de pricină că nu ură, și numa-ți crăpă inima în tine de necaz!

— „Ură tu, măi Chiriece“, zic eu lui Goian; „și noi, măi Zaharia, să prufnim din gură ca buhaiul; iară iștialalți să strige: hăi! hăi!“

Ș'odată și începem. Și ce să vezi! Unde nu se ia *hapsina* de nevasta lui Vasile Aniței cu *cociorva* aprinsă după noi; căc: tocmai atunci trăgeă focul, să dea colacii în cuptor.

— Vai, aprinde-v'ar focul, să vă aprindă! zise ea burzuită grozav; dar cum se chiamă asta? *In obrazul cui v'a învâțat!*

Atunci noi, la fugă băeți! *mai dihai* decât la popa Oșlobanu...

„Dar bun pocinog a mai fost ș'aista“ zicem noi oprindu-ne în răscrucile drumului, din mijlocul satului, aproape de biserică. „Încă una-două de astea, și ne scot oamenii din sat afară, ca pe niște lăeși. Mai bine să mergem la culcare“. Și, după ce *ne arvonim noi* și pe la anul cu jurământ să umblăm tot împreună ne-am despărțit unul de altul. *răbigiți* de frig și hămesiți de foame, și hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine îi pare; — și iacă așa ne-a fost umblarea cu plugul în anul acela.

I. Creanțiu

XXIX

LEUL ȘI BROASCA

Cândva neroada Broască în codru 'nemerise

Și singură 'n băltoacă grozav orăcăia:

Iar Leul, ce-avea să doarmă fără vise,

Crezû că cine știe ce năgodă eră.

De la un timp el pleacă și merge s'o găsească.
El băjbăie 'n hățișuri și-și scoate ochii rău;
Când colo, vede broasca flămândă ca o iască:
„Tu faci atâta șgomot și-mi turburi somnul meu?”

— Orac! Orac! Mărite! așa mi-e firea slută! —
„Cu firea ta nu 'n codru, la baltă mergi cu ea”.
Cu laba el o saltă, umil ea i-o sărută, —
Și-apoi, sărind, pornește la baltă prin vâlcea.

XXX

JUDECATA VULPII

Un om mergeă odată la treaba lui prin munți. Deodată, alătura drumului, aude un glas milogindu-se și grăind:

— Fă-ți milă și pomană, omule, și scapă-mă de peire.

— Cine ești tu și unde te afli?

— Ia aici în vâgăuna asta. Fă bine și dă la o parte piatra de deasupra.

Omul caută în dreapta, caută în stânga și dă de vâgăună. Ce să vezi dumneata. Acolo eră culcușul unui balaur. Pe când se află încolăcit și dormiă, iată că un colț de piatră, groaznic de mare se desface din munte și prăvălindu-se, cade drept peste balaur și-l închide acolo.

Șarpele, svâc în sus svâc în jos, ca să iasă. Dar piatra eră mare și astupă intrarea vâgăunei, de nu puteai băga nici degetul. Se svârcolia balaurul în ghiarele morții, de foame, de sete și de osteneală și, ca să scape de-acolo, eră peste poate.

Rugăciunile șarpelui îmmuiară inima omului, care se și pune de caută o pârghie, se luptă cu bolovanul de piatră și, încet încet, îl dă nișel la o parte, atât cât putea să iasă balaurul.

— *Bogdaproste*, că mai văzui odată lumina soarelui, mai pot răsuflă și eu în voie, zise balaurul... Gătește-te acum.

omule, că am să te mănânc. Nu mai pot, uit'te, de foame: sunt lihnit dela inimă.

— Ce stai tu de vorbești, balaure? D'apoi eu ți-am făcut bine. Asta să-mi fie oare răsplata?

— Bine, nebine, nu vreau să știu. Răsplătire la noi nu scrie.

Și deodată se încovrigă împrejurul omului și-l cuprinse, de acesta nu se mai putea mișcă din loc.

— Stăi, frate, mai zise omul; astfel ți-e dreptatea? Eu nu mă cunosc vinovat cu nimic. Să mergem la judecată!

— Să mergem, dacă vrei, la judecată! Dar eu îți spun că o să perzi. Totuși, ca să nu poți a te plânge că te-am mâncat pe nedrept, aidem și la judecată! Numai grăbește pașii, că mi-e foame de tot.

Și, mai slăbind pe om din chingi, acesta apucă pe câmp cu pași grăbiți și tremurând de frică...

În calea lor întâlnește o vulpe și se îndreptară către dânsa.

— Vulpe, începui omul a zice, iată ce bine am făcut eu balaurului acesta și iată ce rău vrea să-mi facă el mie! Cu dreptul e? judecă tu!

— Ce-ai zis, ce-ai zis? întrebă vulpea.

Omul își mai spuse încă odată focul ce-l arde.

— Ca să judec trebuie să merg la fața locului, să văd eu cu ochii mei și să auz eu cu urechile mele. Altfel nu știu să judec.

Se învoiră și plecară la fața locului. Și, ajungând aci începui omul să spuie șiretenia priciniei.

— Iacă ici, în văgăuna asta, ședeă balaurul încolăcit și pietroiul ăsta năpraznicul, căzând din munte, îi astupă ieșirea. Trecând eu p' aici, șarpele mă rugă să-l scap de piere. Eu vrui să-i fac bine: mă luptai, dădui bolovanul nițel la oparte și-i făcui loc să iasă. El, dacă eși, mă cuprinse, cum îl vezi, încolăcindu-se peste mădularele mele, și acum voiește să mă mănânce.

Așa este, balaure?

— Așa da, fiindcă astfel cere dreptatea.

Vulpea se mai gândi nițel și răspunse:

— Mă frate, deslușiți-mă bine, că eu nu pricep așa, *advocătește*. Spune, omule, șiretenia din capul locului și arată-mi cu mâna.

— Iată, în văgăuna asta de ici, pe care o vezi cu ochii, sta șarpele încolăcit și astupat acolo de pietroiul ăla *ma...*

— În văgăuna asta? zise și întrerupse vulpea. Ce, smintit ești, mă? Nu se poate una ca asta. Spune drept, omule!

— Drept spun... Așa este, balaure?

— Tocmai precum spune omul.

— Fie, că mie nu-mi vine să crez că poate să încapă o așa namilă de trup într'o văgăună atât de micuță. Trebuie să văd cu ochii mei, ca să crez.

P. Ispirescu.

Șarpele vru ca să încredințeze pe vulpe. Se descovrigă de pe om, se târăște, se strecoară în văgăună încet, încet încolăcindu-se ca să încapă. În vremea asta, vulpea face un semn cu ochiul, omului. Acesta o pricepe. Și tocmai când balaurul zice vulpii:

— Acum vezi? — Văd. — Ei, crezi? — Cred.

— Judecă după dreptate!

— După dreptate judec. Omul puse umărul, se opinti cu desnădăjduire, dete piatra la loc și clap! acoperi văgăuna din nou.

— Așa cere dreptatea.

.P. Ispirescu

XXXI

LEUL ȘI MĂȚA

În codru dete leul peste o sărmană măță

Și vrû din ea să facă o bună bucătură.

„Nu mă mănacă“, ea zise, căci sunt o firimiță.

„Și-apoi cum poți, o rudă de-a ta, s'o bagi în gură?“

— Ia ieși din tufă, fată! Ei, este-așa cum zice!
Vezi are cap de doamnă, mustața e crăiască...
Ce cauți, verișoară, în codrul nostru-aice?
Știam că mâța 'n case doar poate să trăiască. —

„Nainte vreme omul fusese bun cu mine
El mă cinstiă 'n ogradă, mă ospătă la masă;
Nici eu nu stau degeaba, căci îi făceam un bine
Stârpind cu stăruință toți șoarecii din casă.

Acum m'a dat pe mâna copilului, de-mi pune
De coadă tinichele, mă 'ncalță 'n coji de nucă;
Eu ce știam că 'n codru am rubedenii bune,
Să fiu de răs? Și astfel dor îmi veni de ducă.

— Și ce e omu-acesta? Arată-mi-l și mie! —
„Eu ți-l arăt, dar, vere, să te păzească sfântul!”
— Nu mai vorbi și lasă că, până la chindie,
De omul tău, vedea-vei, voi curăți pământul. —

Și o luară astfel spre sat prin praful mare,
Târâș cu coada leul, cu coada 'n sus cea mătă,
Pân'ce văzură 'n țarini un moș, ce 'n brazda tare
De-abia dădea cu sapa — Acesta ce-i, fetiță? —

— „E-un om ce-a fost în vremuri!” Mai merșeră-o bucată
Și văd un copilandru. — Dar ăsta cine-i oare? —
— „E-un om ce va să fie”. Și mult n'au mers, și iată
Un om ce, fără arme, eșise la plimbare.

— Dar cin'mai e și ăsta? — „E-un om de jumătate!”
— Mă plictisești! Arată-mi un om întreg, fetiță!
„Ah! uite-l”. Și, pe cale, cu brațele armate,
Zăriră-un tânăr vajnic, cu fața garofiță.

— Mă duc să-l văd deaproape!—Dar omul n'are teamă.
Ia de la brâu pistolul și-i trage una 'n frunte;
Dar leu 'naintează, nu vrea să ție seamă,
Deși îi pare-acuma că omu-i cât un munte.

Nici omul nu se lasă și'ndată scoate spada;
Dă'n dreapta și dă'n stânga, îi dă în coaste, 'n spate,
Ii jumulește coama, mustățile și coada,
Că leul par'că simte că-i mort de jumătate.

Ajuns la mătă leul, ca vai de el, — vorbește:
„Al dracului e omul! Mă scuipă'ntrre sprâncene
Și-mi ia pe loc vederea. In urmă, pe mutește,
El scoate dintr'o pungă o limbă și, alene,

Mă linge, mă prelinge cu-o poftă așa de mare.
Și coastele-mi mângâe, că trupul tot mă doare
Și coada mi-o 'ncârligă mustața-mi răsucește. . .
Ș'o ștergem pân'ce frica din dos nu ne gonește!”

XXXII

PRIVIGHETOAREA, MIERLA ȘI GRANGURUL

De mult, odată, la un ospăț mare, Impăratul Păsărilor, mai voios ca de obicei porunci să-i aducă cei mai buni cântăreți dintre supușii lui. Se strânse tot neamul păsăresc, la sfat și aleseră pe Grangur, Mierlă și pe Privighetoare să le trimeată la Impărat.

Grangurul, ca unul ce avea pene aurii, se propti în fața celorlalte două și nu lăsă pe niciuna să-i ia înainte.

Mierla se chibzui după dânsul ca una ce are ciocul de aur ca și penele Grangurului și îmbrăcămintea neagră și strălucitoare ca mătasea.

Privighetoarea însă, mică la făptură, cenușie toată și sfioasă, rămase în urmă.

Cum ajunse la curtea împărătească, Grangurul intră înăuntru; iar împăratul, văzându-l așa de arătos, îl primi cu mare cinste, îl puse în fruntea mesei și-l pofti să cânte.

Grangurul, fudul, începui să cânte; Impăratul fu mulțumit cu cântecul său și-l laudă mult.

Intră apoi Mierla.

Împăratul, când o văzû, o pofti și pe ea să șează la masă și să cânte.

Și Mierla cântă mai dulce decât Grangurul. Și mult o lăudă și pe ea împăratul.

În urmă sosî și privighetoarea; intră smerită și se plecă dinaintea împăratului până la pământ.

Împăratul, când o văzû așă de prizărită și sărăcuță se miră că s'a rătăcit pe la curtea lui, și o mai pofti să șează și o întrebă cam restit:

— Dar tu? Ce vrei?

— Înălțate *împărate!* zise privighetoarea de lângă ușă, nu vă fie cu *bănat*: sunt aleasă și trimisă de către neamurile mele la Înălțimea Voastră ca să vă cânt și eu un cântec.

— Cântă! zise împăratul, neîncrezător, să te văd și pe tine ce poți.

Privighetoarea cu ochii în jos, își drese mai întâi glasul și apoi își dete drumul la cântecul ei. Și cântă cum numai ea știă să cânte, de amuțiră celelalte.

Împăratul rămase uimit și fermecat de cântecul ei.

— Glas ca al tău n'am mai auzit. Tu ești cel mai de seamă cântăreț al împărăției mele, zise împăratul.

Și zise să pună pe Privighetoare în fruntea mesei, dându-i totdeauna și darul cel mai mare. Iar, după ce se ridică masa, ea merse, silită de Împărat, în fruntea celorlalți doi cântăreți.

Mierla, care cântase mai frumos decât Grangurul, merse în urma Privighetorii.

Grangurul cu toată *stamba lui cea domnească* rămase cel din urmă, destul de rușinat.

Și de când au fost aceste trei păsări la Împăratul lor, ca să-i cânte la masă, Privighetoarea a rămas cea mai măiastră cântăreață dintre toate neamurile păsărilor.

După S. Fl. Marian.

C I O C Â R L I A

Cocârlia cea moțată, ce pe drumuri iarna cântă
Iară vara'n grâu înnoată și'n cer, ciripind, s'avântă,
Sub o salce, lâng'o apă printre *curpeni* și *pueți*,
Iși făcuse cuib. In cuibu-i, puii mici stau cucueți
Și cuminte ei ascultă, cum răsună-al mamei cânt,
Care piue pe-o rază între cer și 'ntre pământ!

Iată-acuma puii-au pene; ciocârlia-i duce 'n grâne
Să miroasă rădăcina grâului care dă pâne.
Ii așează 'n rând să sboare: — la porunca de săltat,
Sboară gingaș peste spice pui cu moțul argintat.

Locul cuibului sub salce e-o păragină pustie,
Iar stăpânul său, un leneș, fără minte sub tichie,
Ca să-și vază pârlitura, unde-un ed nu poți să paști
Și ca să-și croiască planuri, vine-așa din Joi în Paști.
Cocârliei nu-i e frică, dar găsește că-i cu cale.
Puii bine să asculte, ce tot pune el la cale.
Intr'o zi, pe când puendrii ciripiau pe lângă apă,
Iată că stăpânul vine cu băiatul său: „Ce sapă
„Am să pun pe locul ăsta. Asta dacă-l va răsbi:
„Măine vin cu zece oameni!“... Și nu-șt'ce mai bombăni.
Puii 'ndată inghețară și-alergară spre măicuța.
Ea veniă cu boabe 'n gură, ce căzuse din căruța
De la moara de din vale. „N'aveți grijă, dragii mei“,
Și le dete fiecărui câte trei grăunți de mei.
Și mai trece, ce mai trece și stăpânul vine iară; *
Și, pe când puendrii sboară peste spice'n foc de vară,
Auziră: „Târâncopul poate doar deșteleni
Așa loc! Ce zici, băete? Măine voi orându'i“.
— Auzi, mamă, ce-a spus domnul? — „Hai, vedeți-vă
de treabă.
Leneșul doar flecărește, nu s'apucă și de treabă!“
Și mai trece, ce mai trece. Iarba-i arsă prin livezi

Toamna vine, și câmpia e-aurită cât o vezi.
Și stăpânul iarăși vine, hotărit ca niciodată:
„Am să-l pârjolesc, băete, și-i păcat că de-astădată
N'am chibrit. Dar mâine-i gata“. — Puii nu prea pricepură
Dar îi spuseră măicuții cum a fost și a vorbit.
Ciocârlia stă o leacă pe o creangă de răsură

Și le zice 'n ciripit:

— S'o luăm la sănătoasa! Cu un leneș te poți pune:
Cum am spus, el flecărește; deși vorbe multe spune,
El la treabă nu se pune.

Dar nebunul pune fapta lângă gândul ce-l muncește —
Și de-a zis, nu mai gândește,
Și pe loc și făptuește“.

Toamna a căzut pe lanuri; zărilor sunt depărtate.
Ciocârlia cu puendrii zboară lung, cu gândul dus
Spre o salcie pletoasă, lângă oarzele bogate
Și tresaltă tot mai sus!

XXXIV

FRATELE IMPĂRATULUI

Intr'o zi, un împărat ieși la plimbare. Un cerșetor se lua după el, rugându-se să-l miluiască cu ceva.

Împăratul nu-i dăte nimic și vru să treacă înainte. Cerșetorul nu se dăte bătut, ci, ținându-se de el, îi spuse:

— Impărate, ai uitat, se vede, că D-zeu e tatăl nostru al tuturor. Ai uitat că toți suntem frați și că tot ce avem, trebuie să împărțim între noi.

Când auzi vorbele astea, împăratul se oprî locului zicând:

— Adevărat vorbești, cerșetorule. Frați suntem și trebuie să ne ajutăm unul pe altul.

Și-i dăte un ban de aur.

Săracul luă banul și adăugă.

Tolstoi

— Prea puțin îmi dai, împărate. Asta ți-e împărțeala cea frățească? Eu știam că e pe din două și cu toate că ai o grămadă de saci plini cu bucăți de aur, mie mi-ai dat numai una. Cum se face asta?

— E drept ce spui tu: ți-am dat numai o bucată, și eu am saci plini. Dar ia gândește-te câți frați mai am. Fă socoteală că trebuie să le dau și lor câte una și vezi atunci: nu-i dreaptă împărțeala?

Tolstoi

XXXV

C E R B U L

Cu coarne rămuroase, cu sprintene picioare,

Un cerb în fața apei se priviă,

Și 'n gândul lui fudul ziceă așa:

„Ca mine nu-i jivină pe sub soare,

Căci nimeni n'are coarne cum am eu;

Dar bunul Dumnezeu

M'a pedepsit cu aste rășchitoare,

Ce se numesc picioare,

Și 'n care mă incurc cum e mai rău“.

Dar, când în felu-acesta se gândește

Se-aude-un corn și lătrături pe vânt.

Urechea cerbul și-o ciulește

Și-apoi, cu pânțele la pământ,

Prin luminiș o ia la goană

Și scapă de a câinilor prigoană.

Dar vânătorii nu se lasă,

Aleargă după el pe sub pădurea deasă

Iar cerbul ce să facă?

Cum luminiș nu e, el e silit

Să intre 'n codrul încâlcit.

Dar în zadar el coarnele își pleacă,
Ele se 'ncurcă 'n crengi așa de rău.
Că, dela spate căinii, chelălău,
L-ajung, îl prind, îl mușcă,
Și-un glonte dintr'o pușcă
Il potopește jos în lac de sânge.

Și-acum, murind, el se gândește și se plânge:
„Picioarele, ce m'au scăpat prin sprintenie,
Eu le disprețuiam, și-am fost un prost;
Căci coarnele, care mi-erău mândrie,
Peirea-acum mi-au fost!

XXXVI

SCALDATUL LUI ION

Intr'o zi, aproape de *Sânt Ilie*, se îngrămădise ca mai totdeauna, o mulțime de trebi; și mă scoală mama atunci mai de dimineață decât alte dăți, și-mi zice cu toată inima:

— Nică, dragul mamei! vezi că tatăl tău e dus la coasă, căci se scutură ovăzul cela pe jos, și eu asemenea nu-mi văd capul de trebi. Tu mai lasă drumurile și stai lângă mămuca de-i *fă fevi* și leagănă copilul.

— Bine, mamă; dar în gândul meu, numai eu știam. Toate ca toate; dar, când auziam de legănat copilul, nu știam cum îmi venia. Inșă ce eră să faci, când te roagă mama? Dar în ziua aceea în care mă rugase ea, eră un senin pe cer și așa de frumos și de cald afară, că-ți venia să te scalzi pe uscat, ca găinile. Văzând eu o vreme ca asta, am *spârlit-o* la baltă

Dela o vreme, mama, crezând că-s prin livadă undevă, iese afară și începe a strigă de da duh dintr'insa: „Ioane, Ioane, Ioane!” și Ion pace! Văzând ea că nu dau răspuns de nicăeri, *lasă toate la pământ* și se ia după mine la baltă, unde

știă că mă duc și, când colo, mă vede *tologit* cu pielea goală pe nisip, *cât mi ți-i gliganul*.

Dar eu n'o vedeam pe dânsa, căci eram în treabă. În totului-tot, a fi trecut la mijloc vre-o jumătate de ceas, cât a zăbovit mama acolo, mai vre-o trei-patru de când fugisem de acasă și ar fi trebuit să înceapă a *mi se pune soarele drept inimă*. Inșă eu, fiind cuprins de fericire, uitasem că mai trăesc pe lume. În sfârșit, mama, dela o vreme pierde răbdarea îmi ia toate hainele frumușel de pe mal și mă lasă cu pielea goală în baltă, zicându-mi cu năduh:

— Li veni tu acasă, *coropcarule*, dacă te-a răsbi foamea, și apoi atunci vom aveă altă vorbă.

Și se tot duce.

— Ei, ei! ce-i de făcut, Ioane?... Fac țuști! din baltă și o iau la sănătoasa, și așa fugiam de tare pe drum, de săriau pietrele pe cari le stârniam cu picioarele, cât mine de sus. Și fuga, fuga până ce dau între *hudiți*, pe drumul care duceă la noi acasă. Dar de rușine să nu întâlnesc vreun om, când aproape să es din grădină, mă simțesc câinii lui Trăsnea, și la mine, să mă rupă., Ce-i de făcut? Auzisem eu din oameni că, dacă vrei să nu te muște câinii cum îi vezi că sar la tine, să te tupilezi jos la pământ fără să te urnești din loc, căci ei bat cât bat și, dela o vreme, te părăsesc și se duc. Și adevărat este; căci așa am scăpat și eu de câinii lui Trăsnea atunci când am dat peste păcat cu ei, și ei cu mine.

Insfârșit, după ce m'au lăsat câinii am sărit în grădină la noi și atunci mi s'a părut că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Și merg eu acum fără pă sare prin păpușoiu până în dreptul ogrăzii și mă uit prin gard și văd pe mama cum se da în vânt după trebi, când în casă când afară. Și-mi eră mai mare milă de dânsa. Și, ne mai putând suferi foamea, odată sar în ogradă, mă înfățișez dinaintea mamei îi apuc mâna cu sila, o sărut și zic scâncind: „Mamă, bate-mă, ucidemă, spânzură-mă, fă ce știi cu mine; numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!” Ea atunci, cum e mama cu bunătate, se uită *galiș* la mine și zice oftând:

— Hai de mănâncă; da să știi că *mi te-ai lehametit dela inimă*, doar să te porți de acum tare bine, ca să mai fiu ceeace am fost pentru tine; dar nu știu, zău!

Și, scurtă vorbă, văzând că m'am pus rău cu mama, îi *giuruesc* eu că ce-am făcut n'oiu mai face; apoi umblu tot cu binișorul pe lângă dânsa și nu ies din cuvântul ei afară nici cu fapta nici cu vorba.

Și într'o zi o văd că mă sărută și-mi zice cu blândețe:

„Dumnezeu să te 'nzilească, Ionică dragul mamei, și să-ți dea toate darurile cele bogate, dacă te-'i purtă cum văd că te porți de o bucată de vreme încoace”.

Atunci pe loc eu am început a plânge, și bucuria mea n'a fost proastă. Și mai multă muștrare am simțit în cugetul meu, decât or'când. Și de m'ar fi isgonit dela casă, ca pe un străin, tot n'aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci când m'a luat cu binișorul!

După I. Creangă

XXXVII

CIOCÂRLANUL ȘI STICLETELE

Un ciocârlan din sbor văzû în grâne
Mai multe cărării cu bobi de meu.
Lăsându-se în jos, cu triluri line
Se coborî să ciugulească cu temeu.

Erau pe-acolo lațuri puse,
Și ciocârlanul cade'n laț ca vai de el
Sticletul ce de-aproape îl văzuse
Iși bate joc de el.

„Dar lacom mai fuseși, măi vere,
Păi nu văzuși că *asta* este laț?
Și-și puse 'n laț piciorul, fără vrere
Și-acum sunt prinși în laț doi vinovați

Căci vezi-i cum, sbârliți în colivie,
Se ceartă între ei neconținut
„Tu ai căzut în laț, de lăcomie!
„Și tu pentrucă m'ai batjocorit.

XXXVIII

DOI CĂINI

Un câine, de neam dulău,
Prielnic, credincios către stăpânul său,
Odată a văzut
Pe vechiul cunoscut,
Juju, cățel *târcat*,
Ce din ogradă *an* a fost luat
Și carele acum la o fereastă 'n casă,
Șezând pe un covor de cele mai frumoase,
Afară mândru se uită.
— Jujucă! ce mai faci ma-ta?
Intreabă câinele din coadă dând încet.
(Acesta între câini e semnul de respect).
— Iți mulțumesc *mon cher!* răspunse-atunci Juju.
Sunt bine! dorm, mănânc, alerg, *mă hârjonesc*
Și pe saltele moi, când vreau mă tăvălesc.
Dar spune-mi, ce faci tu?
— Eu sunt ca purure: rabd foame, ploae, ger,
Păzind ograda la boier;
Dar tu, Juju, prin ce 'ntâmplare
Ai căpătat favor asupră-ți așa mare?
Ce slujbă la stăpân în faptă împlinești.
Fiind atât de mic, în ce te bizuești?
— Eul a răspuns Juju, mă mir de întrebare!
Eul eu *fac sluj* și joc ca omul, în picioare.

A. Donici

DAVID CREANGĂ, BUNICUL LUI ION

Peste iarnă, mama s'a pus pe capul tatei, ca să mă ducă undeva la școală. Dar tata spuneă că nu mai are bani de dat pentru mine... În sfârșit tot pe a mamei a rămas căci, într'o Duminecă, prin *cârneleagă* a venit tatăl mamei, bunicul meu, David Creangă din Pipirig, la noi, și văzând cearta iscată între tata și mama din pricina mea, a zis:

— Las măi Ștefane și Smărăndica nu vă mai îngrijiți atât că azi e Duminecă, mâne Luni și zi de târg, dar Marți, de-om ajunge cu sănătate, am să iau nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu, la profesorul Nicolae Nanu, dela școala lui Baloș și'ți vedeă voi ce-a scoate el din băiet. Zău, mare pomană și-a mai făcut Alecu Baloș cu școala aceea a lui, cine vrea să înțeleagă; și, Doamne, peste ce profesor înțelept și iscusit a dat! Așă vorbește de blând și primește cu bunătate pe fiecare, de și-i mai mare dragul să te duci la el.

„Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băetul tău o leacă de carte, nu numai decât pentru popie, cum chitește Smaranda, că și popia are multe *năcăfale*: e greu de purtat. Și, decât n'ar fi cum se cade, mai bine să nu fie. Dară cartea îți aduce oarecare mângâiere. Eu să nu fi știut a ceti, de mult aș fi înnebunit, câte am avut pe capul meu. Inșă deschid viețele Sfinților și văd atâtea și atâtea și zic: „Doamne, multă răbdare ai dat aleșilor tăi!“ Ale noastre sunt flori la ureche, pe lângă cele ce se spun în cărți. Ș'apoi să fie cineva de tot bou, încă nu este bine. Din cărți culegi multă înțelepciune: și, la dreptul vorbind, nu ești numai așa o vacă de muls pentru fiecare. Băetul văd că are ținere de minte: și, numai după cât a învățat, cântă și cetește cât se poate de bine“.

De astea și altele ca aceste, a vorbit bunicul David cu mama și cu tata, mai toată noaptea, Duminecă spre Luni și Luni spre Marți: căci la noi mâneă, când veniă din Pipirig, la târg, să-și cumpere cele trebuitoare.

Iar Marți disdiminează puse *tarnițele* și desagii pe cai; și legându-i frumușel cu căpăstrul, pe cel de al doilea de coada celui dintâiu, pe cel de al treilea de coada celui de-al doilea, pe cel de al patrulea de coda celui de al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:

— „Ei, mă Ștefane și Smărănducă, mai rămâneți cu sănătate; că eu m'am dusu-m'am; hai, nepoate, gata ești?

— „Gata, bunicule, haidem“, zisei, necâjindu-mă cu niște costițe de porc afumate și cu niște cărnați fripți, ce mi-i pusese mama dinainte. Și, luându-mi rămas bun dela părinți, am purces cu bunicul spe Pipirig. Și eră un puiu de ger în dimineața aceea, de crăpau lemnele. Și, din sus de Vânători, cum treceam puntea peste apa Neamțului, bunicul în urmă cu caii de căpăstru și eu 'nainte, mi-au lunecat ciubotele și am căzut în Ozana cât mi ți-i băetul. Noroc de bunicul. „Și *scroambele* iste ale voastre is pocite“ zise el, scoțându-mă repede, murat până la piele și înghețat hăt bine, căci năboise apa în toate părțile. Și iute mi-a scos ciubotele din picioare, că se făcuse *bocnă*“. „Opinca-i bună, săraca; își șade piciorul hodinit și la ger huzurești cu dânsa“. Și, până a vorbit aceste, eram și învelit într'o *sarică ghițoasă* de Cașina, băgat într'o desagă pe cal, purces pe drum, și hai! la Pipirig. Și când m'a văzut bunica în ce hal mă aflam ghemuit în desagă, ca un puiu de bogdaproste, cât pe ce să se prăpădească plângând. Încă n'am văzut așa femeie să plângă de toate cele: eră miloasă din cale afară. Carne de vită nu mănca în viață, tot din astă pricină; și, când se ducea sărbătoarea la biserică, bociă toți morții din *țintirim*, fie rude, fie străin, fără deosebire. Bunicul însă eră așezat la mintea lui; își căută de trebi, cum știă el, și lăsa pe bunica între ale sale, ca un cap de femeie ce se găsiă.

— „O! Doamne, Davide, cum nu te mai astâmperi; de ce ai scos băetul din casă pe vremea asta“?

— „Ca să te miri tu, Năstăsie“, zice bunicul scoțând o piele de porc sălbatec din cămară și croind câte o pereche de opinci pentru Dumitru și pentru mine; apoi le-a *ingruzit* frumos și a petrecut câte o pereche de ață neagră de păr de cal

prin cele noițe. Și, a treia zi după asta, dându-ne schimburi și câte două perechi de obiele de suman alb, ne-am încălțat cu opinciile binișor; și sărutând mâna bunicăi, am luat-o prin Boboești, iar cu bunicul și cu Dumitru, fratele mamei cel mai mic, și, suind pe șeful Hălăucei, am ajuns după un târziu în Fărcașa.

A doua zi, am purces din Fărcașa pe la Borca spre Părul Cârjei și Cotârghăș, până ce am ajuns și la Broșteni. După ce ne-a așezat bunicul în gazdă, cu toată cheltueala lui, ne-au închinat pe la icoane și pe urmă ne-a lăsat cu sănătate și s'a întors acasă, trimițându-ne din când în când cele trebuitoare.

I. Creangă

XL

NEGUSTORUL SI NERODUL

Umblând la țară, prin sate, oarecare negustor
De grâu, de orz și de alte bucate cumpărător,
Când vru să treacă o apă întâlni aci pe pod
Pe unul ce se 'ntâmplase ca să fie cam nerod.
Negustorul, vrând să afle dela el câte ceva,

Se opri aci în cale și 'ncepă a-l întrebă:

— „De unde vii, măi creștine?” El: — „Ia din sat dela noi”.

El întrebă negustorul: — „Din care sat dela voi?”

El începă să-i arate cu mâna, către un deal:

— „Iacă d'acolo”, zicându-i, „tocmai de sub acel mal”

— „Bine”, negustorul zise, „dar ce sat este nu știu”.

— „Satul nostru”, el răspunse, „și eu de acolo viu”

— „Nu așa, mă!” iară zise, „ci te 'ntreb, că acel sat

— „Pe a cui moșie este și cum este botezat?”

— „Moșiile”, el răspunse, „nu șii că sunt boierești?”

„E a cuconului nostru ce șade în București;

„Iar satu-l botează popa, ca și pe la alte părți.
„Cu apă 'ntr'o căldărușă, cum îi scrie lui în cărți”.
Negustorul lung privindu-l peste tot, cum o fi fost.
Zise: „Ori că e Păcală ori că e un mare prost!”
Și urmă cu întrebarea, despre sat vorba lăsând:
„Dar pe tine cum te cheamă?” Ii răspunse el, zicând:
— „Mă cheamă ca pe oricare, vino 'ncoaci ori vin'aci!”
Negustorul, ca de naibă, începū a se cruci.
— „Dar cu chemarea 'mpreună”, negustorul iar urmă:
„Cum te strigă?” El răspunde: — „Mă strigă: Vino! U! Mă!”
Negustorul, de această *bufonerie* răsând
Și vorba de cum îl cheamă la o parte iar lăsând,
Ii zise: „Dar ce bucate se fac acolo la voi?”
— „Mai mult terciu cu mămăliḡă”, zise el, „măncăm la noi”.
Negustorul iar, văzându-l că-i ia vorba în altfel,
Se miră cum să-l întrebe, să se 'nțeleagă cu el.
— „Nu 'ntreb de bucate fierte”, negustorul zise iar,
— „Apoi”, ii răspunse prostul, „de care bucate dar?”
— „Te 'ntreb”, negustorul zise, „s'a făcut la voi orz, grău?”
— „S'a făcut, da!” el răspunse, uit'-e 'nalt până la brău”
— „Nu te 'ntreb de înălțime, nu strâng pae pentru boi.
„Ci voiu să știu ce fel este bobul orzului la voi?”
— „Să-ți spui, dacă nu știi”, zise „orzul este lungueț
„Cu o coaje cam gălbue și înțeapă 'n vârful”.
— „Bine”, zise negustorul, „știu că colții lui țepi au;
„Dar spune-mi ce fel se vinde? că voesc și eu să iau”.
Ii răspunde iar nerodul: — „Nu știi dumneata ce fel?
„Unul dă grăul ori orzul ș'altul dă bani pentru el”.
— „Eu nu te 'ntreb așa”, zise negustorul către el.
Iar nerodul, întrebându-l îi răspunde: — „Dar ce fel?”
— „Cu ce preț, te 'ntreb, îl vinde? chila, banița câți lei?”
— „Cum te învoești cu prețul, și cât dai atâta iei”.
Lăsând și această vorbă, negustorul supărat
Il întreabă: — „Dar ca tine mai sunt mulți acolo 'n sat?”
— „U! u!” nerodul răspunse, „este nea Mușat, nea Stan.
„Cârstea, Neagru, Voicu, Florea, Soare, nea Bran, nea
[Coman”...

— „Destul, zise negustorul, și iar l-a mai întrebat:
 „Dară cine e mai mare decât toți la voi în sat?”
 — „Nea Chițu este”, el zice, „că-i mai mare decât toți:
 „E-așă lung, încât la umăr, s'ajungi cu mâna nu poți”
 — „Nu te întreabă așa, îi zise. — D'apoi cum?” l-a întrebat.
 — „Eu îți zic că voi pe cine ascultați aci în sat?”
 — „Ascultăm”, el îi răspunse, pe lăutarul moș Bran,
 „Că dacă începe să cânte, tot satul îi stă divan”
 — „Nu zic așa, măi creștine. Of mi-e silă să-l ascult!
 „Ci de cine-aveți voi frică aci în sat mai mult!
 — „Aoleo! de taurul popei frică grozavă ce-avem!
 „Când vine dela pășune, fugim de el cât putem;
 „Când începe să mugească, sperie toți copiii'n sat!”
 — „Mă tu”, negustorul zise, „ce namilă de om ești?”
 — „O doamne! el îi răspunse, „ce mă'ntrebi, când mă privești?
 „Iacă om ca toată lumea, cu cap, cu ochi, gură, nas,
 „Cu trup, cu mâni, cu picioare, mișc, umblu ca toți cu pas.
 Negustorul zise'n sine: „Da, ești ca fiecă om;
 „Dar minți și simțiri la tine cât la piatră și la pom”
 Apoi îl întreabă iarăși; „Dar în sat aveți dogar?”
 Se gândi puțin nerodul și răspunse: — „Avem dar...
 — „Du-te”, negustorul zise, „na cinci parale să-i dai
 „Ca să-ți mai pue o doagă ce-ți lipsește și n'o ai”

Anton Pann

XLI

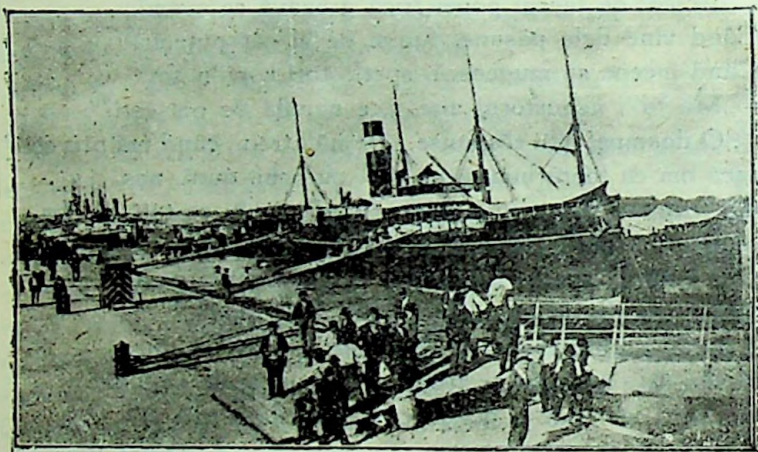
H A M A L I I

Din depărtare se auzi un fluierat aspru, care făcú să clo-
 cotească văzduhul. Vaporul se apropiă încet, înălțându-i-și
 în bătaia vântului steagurile dela *catarg*. Când ajunse aproape,
 își micșoră iuțeala. Se auziră apoi pe punte țignale, comenzi
 răsunătoare și ancora căzú la fund cu sgomot de lanțuri.
 Roata vaporului frământă apa și valuri mici veniau la mal
 săltând cu putere bărcile priponite.

Muncitorii așteptau nerăbdători pe țărm învârtindu-se de colo până colo.

În mijlocul lor, Vulpe se sbuciumă, da sfaturi. strigă: „Luați *părăma*, să leșăm *probela!*”

— Acum, băeți, la *ghile*. Vasile, Lungule, veniți după mine. Muncitorii se depărtară în fugă, desfășurară frânghia, legară ghila și se pregătiră. Vulpe apucă de cap, ceilalți de mijloc. Doi dintre hamali luară câte un par, aștinându-se la marginea butucului.

Vedere din port.

Vulpe își dete căciula pe ceafă, scuipe în palme, apoi strigă: „*Hoo-rup!*”

Ceilalți muncitori răspuseră prelung, plecându-se înainte și încordându-se: „*Hoo-rup!*”

„Ho, Isaaa!” Urlă din nou flăcăul.

Muncitorii răspuseră după el, opintindu-se cu umărele: „Ho! Isaaa!”

Când ghila fu trasă pe vapor, câțiva se urcară sus cu frânghii și scânduri ca să facă puntea.

Când schela fu gata, cei aleși pentru lucru se suiră sus, deschiseră *hambarele*, apoi începură a lucra.

Unii luară *baloturile* uriașe, le înălțară pe umeri. Alții, îndărătul butoacelor pline de untdelemn, le dădeau deadura, și răcniau la orice pas: *Vardaaa!*"

Schelele vuiiau. *macaralele* țipau în lanțuri grele, iar ceata înaintă în două șiruri, unii cari încărcău și alții cari descărcău. Pe *cheiu*, marfa eră așezată în regulă. Căruțele veniau în goana cailor, încărcău marfa și plecau. În mijlocul sgomotului, glasul lui Vulpe răsună ascuțit: „Grăbiți fraților, că ne apucă noaptea?” Și începură să fluere *dupăind* pe schele, făcând glume și dând ghionturi la cei cari lucrau mai încet.

Dunărea curgeă liniștită. Soarele scăpătă la apus, colorând apa cu o pulbere roșiatică, bărcile alunecau pe luciul neted și din depărtare, dela o corabie turcească, o muzică liniștită se stingeă încet — adusă de vântul înserării.

Munca eră pe sfârșite, când un țipăt isbucni, urmat de o învălmășeală repede. Câțiva lăsară lucrul și se repeziră spre hambare.

„Ce-i? Ce s'a întâmplat, fraților!” În mijlocul lor răsări *vătaful*, galben la față și tremurând de spaimă. Se oprî scurt la capătul schelei.

— Ce s'a întâmplat? Spune odată! întrebă muncitorii năvălind spre el!

— S'a sfârșit, îngână el.

— Cine, omule?

— Vulpe, iacătă! Vulpe, oameni buni. Pe când voiă să apuce butoiul, nu știu cum s'a aplecat prea tare și a căzut în hambar.

Pe punte începū fierbere grozavă. Glasuri strigau: „Coborâți-vă mai iute, poate îl scăpăm cu viață!” Capete se aplecau spre fundul hambarelor.

„Iată-l, se zărește în fund de tot între fierării!”, zise unul arătând cu mâna.

Câțiva marinari se năpustiră, duseră palmele la ochi, se uitară înlăuntru, apoi vorbiră: „E tocmai în magazia de jos fără de o pânză nu-i chip să-l scoatem”.

— „Da da fără pânză, nu-i chip!” zise dragomanul dând din cap.

Marinarii veniră în grabă cu o mușamă și se coboriră înlăuntru pe frânghii. Puseră capul înlăuntru, îl legară bine, apoi cei de afară începură a trage. Nu trecu mult și în lumină răsări mușamaua învălătucită. Luară vălătucul și prin învălmășeală îl scoaseră pe cheu. Acolo desfăcură pânza, și corpul schilodit al lucrătorului se arată în lumina inserării.

N. Dunăreanu

XLII

S M E U L

Un smeu cu coada lungă și cu sbârnăitoare
De tot răsunătoare,
Văzându-se odată sub nouri ridicat,
La fluturul din vale acestea i-a strigat:
„Sburdalnică ființă!
Tu, care toată ziua, cu-atâta ușurință
Alergi tot după flori,
De ce nu cutezi oare să te ridici ca mine.
Să răspândești în aer mirare și fiori?
Mi-e milă, zău, de tine,
Căci, în întinsul spațiu, abia te mai zăresc!
— „O nu-ți mai fie milă”, lui fluturul îi zice:
„Eu soarta-ți n'o doresc,
Pe când tu sbori legat,
Eu liber mă desfăt aice
De flori înconjurat.
A ta sbârnăitură e o șarlatanie.
Chiar starea ta atârnă de vânt și de copii.
In fine, tu ești jucărie,
Iar eu sunt dintre vii!”

Așa găsim și printre oameni, smei
Ce sbârânesc, se nață cât vântul lor le bate,
Dar cum a lui suflare ori stă se abate
Cu dânsul cad și ei.

Al. Donici.

XLIII

UN OM SFIOS

„Am ajuns”, zise șagârtul, oprindu-se înaintea ușii dela poartă.

Sandu simți un fior rece trecându-i prin tot trupul. O clipă stete locului. Trei ani de zile șagârt și patru ani calfă, lucrase numai la un maistor, și întreaga lui viață ar fi rămas tot acolo dacă nu l-ar fi luat soldat, și la el s'ar fi dus în ziua când a ieșit din cătănie, de n'ar fi murit: de aceea-i eră răcoare și, dacă șagârtul n'ar fi deschis ușa, poate că n'ar fi intrat.

„Prânzesc”, zise șagârtul, văzând curtea largă pustie și, pornind în spre fund, unde, lângă lucrătoarea cea veche, eră zidită o căsuță mai scundă.

Nu erau departe de fereastră, când auziră vorbele celor din casă și zângănitul cuțitelor.

„Știi ce? grăi Sandu, du-te spune că am venit, dar că aștept până când gată cu prânzul”.

Șagârtul plecă și spuse maistorului că Sandu e afară, dar nu vine până ce nu se scoală maistorul dela masă.

— „Să vină în casă”.

Dar nevasta-i taie vorba: Dă-l încolo, cine știe ce mutălău o fi și ăsta! Par'că-i fără nas, de nu cutează să vină înăuntru! Dă-i mai bine pace să-mi ticnească prânzul”.

Bărbatul, om bine zidit, ras, plin, rumen la față, cu ochii albaștri și blânzi, simți că dacă va mai zice ceva, nevastă-sa o să-i sară în cap și lăsă ca șagârtul să iasă afară. Iar șagârtul, care știă că o vorbă de a maistoriții bate o suță de porunci dela maistor, se trase lângă vatra tinzii și așteptă să-l cheme și pe el la masă.

„Dar ce-i Ghiță, tu nu mănânci? se auzi glasul maistoriței, sau aștepți imbiat? Măăă! acuși trebuie să te rugăm ca să vii și dumneata la masă!”

Șagărtul, învățat cu năravurile maistoriței, luă un scaun.

Dar nu îmbucă de trei ori, când maistorița îi și porunci să cheme pe „mutălăul ăla”.

Sficios. Sandu dete bună ziua și, din câți erau în jurul mesei, el nu văzû decât pe maistor și lângă el pe maistorița, ai cărei ochi parcă-l ardeau și-l făceau să-și piardă tot rostul.

— „Cum te cheamă?” îl întrebă maistorul.

— „Mă cheamă Sandu Boldureanu”.

Și, cu glasul domol spuse unde s'a născut, la cine a învățat zănatul și câtă vreme a lucrat, iar la întrebări abia își ridică ploapele.

Se zăpăcise iute cu totul când maistorița îi strigă: „Dar ce tot întorci ruptura-ți de pălărie și o iei dintr'o mână într'alta? Pune-o undevă și vorbește mai cu inimă, să înțeleagă omul ce scoți din gură”.

Sandu simți cum tot sângele i se urcă în cap și, fără să vadă, își agăță pălăria în *zarul ușei*.

— „Și tot la un maistor ai lucrat?”

— „Tot. — Iată cartea mea de lucru”. Apoi, cu oarecare iuțeală, o deslegă și întinse maistrului *carte de lucru*,

— „S'o văd și eu, zise maistorița, și smulse cartea din mâna bărbatului...”

Pe Sandu îl treceau sudori. — Când întinsese cartea, i se umpluse sufletul de bucurie, c'a putut ajunge până aci, dar încetul cu încetul, și mai ales când maistorița luă cartea și șopti bărbatului, un fel de îngheț i se puse pe inimă.

„Ce-i spune? Dar dacă vor fi găsit ceva rău? Dacă nu mă primesc în lucru?” erau întrebări, cari, or'cât de târbăcit eră, i se iviau în suflet, dar la care nu puteă răspunde, deși știă că în carte spune numai bine de el și că maistorul aveă nevoie de calfă, tocmai acum toamna, când e *dricul târgurilor*.

Par'că-i luară o grea povară vorbele maistorului.

„Bine, te privesc în lucru. Cât ai căpătat dela maistorul tău?”

— „Apoi eu am lucrat la el patru ani și cu plată...”

„Dar ce prîta vorbă, iată îi dăm câte un *florin* și jumătate pe săptămână, fără spălătură și poate să rămână, căci și așa în cătălele ya îi uitat și cât a știut să lucreze”. se amestecă maistorița în vorbă, ridicându-se, semn că cele două calfe și șagărtul să-și vadă de lucru.

Sandu stete ca priponit, iar în casă nu rămăsese decât maistorul și copilașul lui, de vreo 6—7 ani, căci fata și cu maistorița ieșiseră în tindă să-și vadă de vase.

— „Rămân”, grăi Sandu fără să știe că el vorbește.

Maistorul se mai uită la el, apoi se întoarse către Sandu: „Ai mâncat?”

— „Că doar n'a venit să-l sature tu”, îl întrerupse nevastă-sa.

— „Tu muiere...” Maistorița însă îi aruncă o privire plină de înțeles și se perdù prin curte.

— „Să vii dar de mâne la lucru”.

Sandu se feri din cale și ieși după maistor; mergeau unul lângă altul. Ajunși la ușa curții, se opriră; maistorul ar fi vrut să-i spună ceva, ar fi vrut să aducă vorba de plată, căci prea i se părea puțin 1 fl. 50 pe săptămână, dar Sandu eră bun bucuros că găsisese de lucru și nu-i venia să ceară mai mult.

— „Maistore, eu mă duc; sănătate bună!”

— „Sănătate bună!” îi răspunse maistorul și-i eră ca și cum ar fi voit să-l cheme înapoi să-i mai spună o vorbă.

I. Popovici-Bănățeanu

XLIV

VULPEA ȘI COCOȘUL

În preajma unui sat, o vulpe da târcoale

Și căută cât mai isteț

Să se strecoare 'n vreun coteț,

Dar nimeni să n'o simtă prin ocoale.

Deodată vede un cocoș cum sta 'ntr'un pom.

Iar prin prejur, țipenie de om!

„Bonsoar, cocoș”! îi zice vulpea cea șireată,

„Acum suntem amici cum n'am fost niciodată!

Să știi că între noi

Nu va mai fi rășboiu:

S'a decretat de-ai noștri pace generală,

Iar eu sunt olăcar,

Ca să vestesc noua tocmeală!

Deci dă-te jos căci ți-am adus un dar

Și vreau să te sărut

În amintirea zilei mari ce a trecut”.

— Cum nu? — cocoșul îi răspunse, și pe dată,

Cucurigi mai ascuțit ca niciodată.

— Cobor acum, — mai zise el,

Dar să strigăm și pe Fidel...

— Auzi, Fidel? E pace'n lumea 'ntreagă!

„Cum? Cine-a spus?” — Un olăcar din drumul tău!

Dar olăcarul cu urechea bleagă

O și *sbughise* prin *dudău*.

XLV

VULPEA ȘI BARZA

Vulpea pofti la masă pe Barză, cu gândul să-și bată joz de ea.

Barza veni la ceasul hotărît, având mare poftă de mâncare. Dar nu fu mulțumită de loc când i se aduse dinainte un talemînt întins pe care se aflau bucățele tăiate foarte subțiri. Cu ciocul ei lung de-abiă putu ciuguli două trei felioare, ca să-și amețească foamea. În vremea asta Vulpea mîncă cu lăcomie și ca să se arate isteată, zise lingându-se cu multă mulțumire pe bot: „Să-ți fie de bine, cumătră, și să mai poștești și alt'dată”. Ce-a fost în sufletul Berzei, auzind aceasta, nu vămăi spun.

După câteva zile, Barza la rândul ei, chemă la masă pe Vulpe. Vulpea care se credea singură deșteaptă, se grăbi să se ducă. Care nu-i fu însă neplăcerea când văzù că Barza o pofteste să mănânce dintr'un vas lung și subțire în care intră bine un cioc, fie și de barză, nici de cum însă un bot de vulpe. — „Ia poftim de mănâncă, jupâneasă, îi zise la rândul ei Barza. Așa-i că-i după gustul matală?”

Firește Barza n'a făcut o faptă tocmai creștinească; dar unei ființe ca Vulpea, învățătura ce i-a dat Barza n'a putut să-i strice. Ce ție nu-ți place altuia nu-i face.

(Prelucrare de M. D.).

XLVI

COOPERAȚIA

Bătrânul: Ce umbli așa posomorit?

Tânărul: S'a făcut viața grea, dragă moșule.

Bătrânul: Ei, tinere, eră mult mai greu pe vremea noastră. Căci vezi la voi în sat, n'au omenie, se lasă jăcmăniți de fitecine. Uite-te, la Roznoveni. S'au îmbogățit cu toții, s'au făcut tot oameni, unul și unul.

Tânărul: Au avut noroc, moșule. Că doar tot două mâni au ca și noi.

Bătrânul: Au două mâni, dar au și cap.

Tânărul: Vrei să zici că s'au înavuțit fiindcă au cooperativă.

Bătrânul: Da, băete. Au cooperativă. Oamenii se înțeleg între dânșii, nu se ceartă unii cu alții ca la noi. Cooperativa însemnează împreuna lucrare. Și nu poți lucra împreună cu altul dacă nu te'nțelegi cu el și dacă mai întâi de toate nu-l iubești. Roznovenii sunt oameni care țin unul la altul, se înțeleg unii cu alții și unii cu alții lucrează. Cum au văzut că moșia Roznovanului e de vânzare, cum s'au adunat cu totii la școală și-au întrebat pe învățătorul lor ce să facă. Și în-

vățătorul i-a povățuit cât se poate de bine. ba a intrat și el în asociația lor. Și așa au pus ban lângă ban și-au cumpărat moșia.

Tânărul: Au cumpărat-o; dar nu știi ce certuri și gălăceveri a fost la împărțeală.

Bătrânul: Tot cooperativa i-a scăpat. Că în loc să muncească fiecare pentru el să-și vândă pe nimic grânele, le-a pus pe toate la un loc și le-au vândut nu la orice negustor care te înșală de te frige, ci la Centrala.

Tânărul: Dar oricum, așa să-ți dai lucrul pe mâna altuia.

Bătrânul: Il dai pe mâna altuia, dar cu socoteală. Și la împărțeală să vezi ce bine e când vii acasă cu punga doldora.

Tânărul: Totuși, nu știu cum, nu te lasă inima.

Bătrânul: Nu te lasă inima cea proastă. Se țin nevoile după voi. Dute la Roznoveni și faceți și voi ce se face acolo.

Tânărul: N'o să avem ce să ne facem, că prea se țin nevoile de noi.

Bătrânul: Nu spune „n'o să avem ce să facem"! Eu te întreb: „când pleci?"

Tânărul: Iți foarte mulțumesc de îndemn, moșule. Plec mâine.

Bătrânul: Atunci să ne vedem sănătoși la anul. Și nevoile să fie mai puține.

Tânărul: Să dea Dumnezeu, moșule, și umblă sănătos.

Bătrânul: Și să nu uiți că până la cooperatie, mai trebuie și-o bancă populară.

Deprindere: Să se facă după acest dialog o scurtă cuvântare despre importanța Cooperatiei.

XLVII

DOCTORUL ISTRATI COOPERATOR

Intr'o frumoasă zi de Septembrie a anului 1899, când codrii erau încă îmbrăcați în mândra lor podoabă; iar toamna

bogată în rod umpleă toate inimile de veselie și voe bună, la poalele Parângului, în câmpia satului Bumbesti, din jud. Gorj, se adunase pe lângă prefectul județului, subprefecții și celelalte autorități, o bună parte din populația plaiului Novaci: bărbați, femei, copii, spre a întâmpina pe unul dintre miniștrii democrați ai țării, pe d-rul Istrati, ce soseă din defileul Jiului. Se înapoia dintr'o vizită făcută în Ardeal, pe care în cutele adânci ale idealismului său îl visă unit cu patria mamă.

Fără să răspundă cuvântărilor ce i se ținură d-rul Istrati s'a îndreptat spre grupul învățătorilor, cari împreună cu elevii școalelor erau prezenți și încunoștiințându-mă că, după recomandarea lui Haret, m'a numit subrevizor școlar și propagandist pentru înființare de bănci populare în județul Mehedinți mi-a zis:

„Vei merge acolo, — și vei găsi un om de suflet, pe Teodor Costescu, împreună cu care vei lucra în această mare operă a neamului. Vei începe dela acest capăt al țării și vei ajunge la Dorohoiu”.

După un schimb de vorbe pline de părintească îndrumare cu ceilalți colegi, s'a întreținut câțva timp cu sătenii, informându-se despre nevoile lor, apoi a trecut la grupul femeilor, cărora le-a exprimat via mulțumire, ce simte de a le vedea îmbrăcate în mândrul port național, îndemnându-le să nu părăsească niciodată acest tezaur de artă și bun gust, moștenit dela strămoși, care trebuie să fie atât de scump sufletului românesc.

Cu ocazia congresului general al învățătorilor din Iulie 1900, ținut la București, doctorul Istrati a ținut o cuvântare, în care, între altele a spus:

Constat cu multă bucurie că rolul învățătorului în mișcarea noastră cultural-economică a fost îmbucurător...

Mișcarea a început, acolo în Gorj, care a dat țării pe Tudor Vladimirescu. Acolo în Gorj, o mână de oameni cu inimă și pricepere și-au creat un loc de cinste în fruntea redeșteptării economice a țaranului român. Ei muncesc și strâng... Gorjul are 67 bănci populare, mai multe societăți culturale...

Mehedințul a urmat acest frumos exemplu.... Doljul n'a vroit să rămână mai pe jos, așa că mișcarea prinde în toată țara.

Așa grăia Doctorul Istrati în acea împrejurare: iar la congresul băncilor populare, ținut la Bacău, în 1905, deși nu mai eră ministru, a luat și el parte alături de marele Haret și-a grăit conducătorilor mișcării cooperatiste cuvinte de îmbărbătare viu simțite.

Apreciind rezultatele de mai târziu ale mișcării, cercetătorul obiectiv, alături de acțiunea celor din prima linie, alături de sprijinul și forța magică ce pornia dela Haret, nu va întârziă să găsească o parte din inima și sufletul lui Istrati.

Dela 1899, cât a trăit, ori de câte ori avea ocazie să ne întâlnească, spunea cu un ton ce răscolea cele mai ascunse colțuri ale sensibilității noastre: „Ingrijiți de opera ce ați creat-o, căci ea este mântuirea neamului”.

Unirea și munca sfințește pământul.

După G. Dumitrescu-Bumbești („Curierul cooperăției”)

XLVIII

ȚARA MEA

De-ai veni pe-aici odată, ai vedeă că am o țară
Ca un fagure de miere strâns din flori de primăvară,

Ape line o sărută cu blândețe de nespus,
Munți cu creste de aramă-i țin cunună spre Apus.

Lungi *amurguri* minunate pe-ale ei ținuturi cad,
Aurind livezi și lanuri, codri nepătrunși de brad.

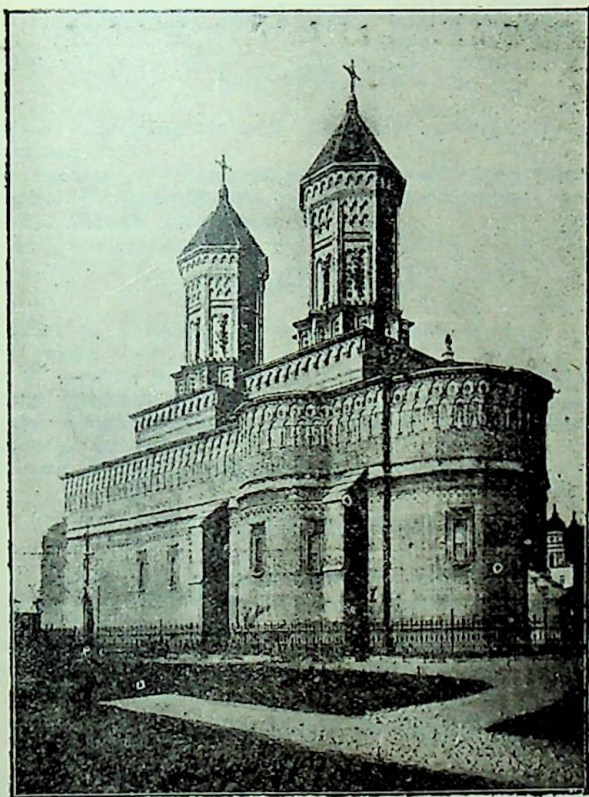
Vara toată e'n covoare, și-a covoarelor mândrețe
Peste văi și peste dealuri e țesută 'n mii de fețe.

Grâu blagoslovit, în luna lui *cuptor*, se face spic
Auriu, cum e fuiorul firelor de *borangic*.

Boi plăvani, cu ochii umezi, pe ogoare-și poartă plugul
Și din brazdele mănoase se ridică sfânt belșugul.

Pe vâlcele aronite, pe la margini de izvoare,
Pasc în iarbă de mătase mii de turme de mioare:

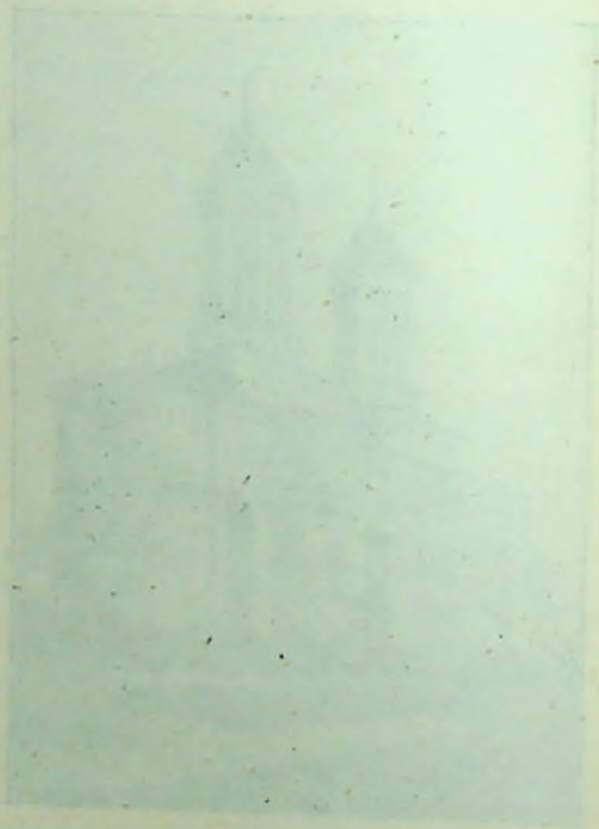
La cosit, la plug, la sapă sau la seceriș de grâu
Vezi flăcăi cu spete late, cu mijlocul strâns în brâu.

Vederi din Țară: Biserica Trei Erarhi, Iași.

Sărbătorile dearândul pretutindeni joacă hora
Și-o blândețe fără margini prinși în ochii tuturoră
Astfel de-ai veni pe-aicea și-ai voi apoi să pleci, —
Mi-ai plecă cu țara 'n suflet, ca să n'o mai uiți în veci.

Vasile Militaru

EXPLICĂRI DE CUVINTE

I. ȚARA MEA

Comoară a nălucirilor = unde sunt multe năluciri (= închipuiri) frumoase.

mândriile romane = Strămoșii noștri, Romanii, erau mândri că sunt Romani. Frumusețile țării fac și pe Români mândri de ceea ce le-a hărăzit (dăruit) Dumnezeu.

II. ARDEALUL

capo d'operă = o lucrare de artă desăvârșită.

urnele = vasele.

diademă = cerc de podoabă pe care împărații și-l puneau pe cap: podoabă întrebuințată astăzi de femei când se gătesc. Aci e zis în înțeles figurit = zăpada de pe vârfurile munților seamănă cu podoaba de pe capete.

mângâie norii = așa de nalți încât sunt aprape de nori.

III. DOINA IN MUNȚI

tălângi = clopote cari se leagă de gâtul vacilor, oilor, etc.

tăcutul craiu al nopții = craiu = rege. Regele nopții este luna.

șartași = prieteni ca frații.

stafii = vedenii, ființe pe cari numai închipuirea le vede. Aci însemnează că se depărtează așa încâte d'abiă se văd.

IV. BASARABIA IN BUGEAC

debile arbuste (neologism) = arbori mici și subțiri.

fantastic = ciudat de pare că ar fi din lumea închipuirilor.

păducei = arbuști mărăcinoși.

meschine = înjosite, netrebnice.

V. SAN MARINA

Vardar = fluviu care udă ținuturi locuite de Românii Macedoneni și se varsă în Golful Salonic (Marea Egee).

Zeitun = localitate renumită pentru vinurile sale.

beagă = behăește.

VI. ȚARA ITALIEI

cu mare omenie = cari știu să se poarte bine (să fie omenoși) față de oricine.

subțiri = cu bune deprinderi, delicați.

Râm = forma veche a cuvântului „Roma”; întrebuințată de creștinarii noștri în secolele XVII și XVIII.

scaunul a toate = construcție veche (arhaism) în loc de = scaunul tuturor. Scaun = reședință, capitală.

basme = povești neadevărate.

cititorule = se adresează cititorului român, urmaș al Romanilor.

VII. PISICA SALBATICĂ ȘI TIGRUL

ghindar = copac care face ghindă; stejar.

jupâne (arh) = boierule! Aci e zis în răs.

Nemuritorii = Zeii.

Preoții egipteni în templuri îi slăvesc = E vorba de preoții vechilor Egipteni. Noi am zice azi „Preoții egipteni în temple îi slăvesc”.

glorie (ncol.) = mărimea; strălucirea numelui;

VIII. ROMANUL

durdă = pușcă; flintă; sâneacă.

IX. GAȘTELE

slavă = glorie.

X. RASUNET

Mihaiu, Ștefan, Corvine = Poetul chiamă pe acești trei Domnitori, fiindcă ei reprezintă Muntenia, Moldova și Transilvania. E vorba de Ioan Corvin.

Semiluna, Cnuta = Aci pune semnele neamurilor streine cari au apăsât poporul nostru = semiluna reprezintă pe Turci, Cnuta (= cnutul) reprezintă pe Ruși. Cnutul e un bici cu multe sfârcuri și având la vârfurile lor un mic plumb.

deviză = cuvânt sau cugetare care servă drept călăuză morală unei familii, unui om unei nații. Deviza familiei noastre regale este: Nimic fără Dumnezeu. Deviza orașului București este: Patria și dreptul meu.

nost = nostru. Prescurtare obișnuită în vorbirea Românilor Ardeleni.

XII. BANUL MĂRĂCINE

pe-a Dunării = pe-ale Dunării.

Câte zile-s într'un an = Timp de un an întreg.

vechiu Luvru = E vorba de palatul „Louvre” din Paris, care a fost odinioară palatul regilor Franței.

magică = fermecătoare.

tot cu fier acoperiți = îmbrăcați cu costumul vremii, cu pieptare de oțel, ș. a.

Filip Regele = Filip VI de Valois (1328—1350).

strig = Corect strigă.

Francia = (cuvânt învechit) = Franța.

ochire = privire.

onor = onoare. Forma de aci este întrebuițată totdeauna de Alecsandri.

Astăzi a dispărut din uz; se păstrează numai în vorbirea militară, cu înțelesul de respect al gradelor inferioare către cele superioare.

După poezia aceasta, — și după unele păreri marele poet francez *Pierre de Ronsard* (1524—1585) ar fi de origine română, trăgându-se din banul Mărăcină. — Mărăcine = *ronce* (fr).

XIII. MIRCEA CEL MARE ȘI SOLII

Poartă = înseamnă guvernul Turciei.

firman = decret, hotărîre, ordin.

padișah = numele ce se dădea Sultanului turcesc, care eră și capul religiei.

sol = cei ce vine cu o propunere dela un Stat la altul.

Alah să te fie, dar ești un hain = Alah = Dumnezeu după vorbirea turcească; *hain* = răsvrătit contra unui superior. Astăzi cuvântul înseamnă: om rău, fără milă.

Șahul = padișahul.

XV. ALTARUL MĂNAȘTIRII PUTNA

zale = cămașă de solzi de fier.

paloșe = săbii.

sirepi = „sălbatici”; sdraveni și plini de foc, ca și când ar fi sălbatici.

ureu (mold.) = vreau; vroiu; voiu.

se plec = corect; se „pleacă”, deoarece e *verb* de *conjugarea* I. E o greșală pe care o fac *poetii* noștri mai vechi.

XVI. MIHAIU SCĂPÂND STINDARDUL

stindard (neol). = steagul. E vorba cum Mihaiu Viteazul după nenorocita bătălie dela Mirăslău, a scăpat steagul oștirii.

geana (noptii) = ceața; aburi (noptii).

preurmă = (cei ce-i) = „iau urma”, („i gonesc” „li urmăresc”).

XVII. PLUGURILE

plăvani = cu părul gălbui, galben amestecat cu alb.

XVIII. OPRIȘANUL

prânzare (arhaism) = ospăț; masă mare; *benchet*; *banchet*.

cel cruntat = încruntat; posomorit; gata de mânie și de vărsare de sânge; cel ce a vărsat mult sânge.

petreceți = Deși greșit, trebuie să rostim „petreceți” în loc de „petrețeți”.
Cantar, armaș mare = „Cantar” îl chemă pe armașul mare al lui Mihnea-Vodă. „Armașul mare” eră acel dregător sau *funcționar* însărcinat cu „așucerea la îndeplinire” („executarea”) pedepselor „cu moarte” („capitală”).

Mihnule = Mihne! Formă familiară arhaică „intimă” („foarte prietenoasă”).

netihnule = neobositule, care n'ai tihnă.

Stoiești = sat de munte pe valea Dâmboviței.

cu cozile pe telegi = cu cozile pe cărucioare mici. Aci e vorba de berbeci „merinos”, a căror coadă fiind „foarte mare” („voluminoasă”), ca să nu atârne pe pământ și să nu se smulgă lâna sau să se murdărească, se pune pe niște mici cărucioare.

neoași = (căpitani) ște-bește; adevărați: pe cari nici nu-i poți deosebi de adevărații căpitani.

herghelii = Se zice: „herghelii” de cai, cum se zice: „cizezi” de boi; „turme” de oi; „stoluri” de păsări „roiuri” de albine și „cete” de oameni.

pintenoage = cu pete albe deasupra copitelor.

cergă = pătură.

săi (prov.) = sări; ridică-te; pleacă.

pe la cântători = pe la cântatul cocoșilor; pe la două ore după miezul nopții.

scutar = baci; căpetenia ciobanilor la stână. El ia în primire oile dela stăpân și ține socoteală de câte fată, de câte se pierd, de brânza și lâna ce se ia dela oi = *intendent*; îngrijitor; vătaf.

mie s'a lăudat = mi s'a lăudat mie: „s'a fălit” („s'a făcut grozav”) către mine.

XIX. CUM AU PRĂDAT TĂTARI

Vasile Vodă = Vasile Lupu.

plean = pradă de rășboiu.

jalobă = jalbă, arhaism; petițiune; cerere; plângere.

orda = urdic = armată.

temeiul = cenrul oștirii.

cu glas = cu vorbă, adică să spuie că.....

șara moschicească = Rusia, Mosc (= Moscova eră capitala, și de aci numele ce i se dădea în sec XVII.

Hmil: hatmanul Cazacilor.

drept (arhaism) = drept.

drâmba = parte de oști, număr de trupe. Cuv. vechiu de origine necunoscută.

au aflat toată șara pre acasă = locuitorii erau la casele lor, se acupau de muncile câmpului nu se gândiau că vor fi atacate.

până sub târg = până lângă Iași.

XX. CAINELE SOLDATULUI

ridic' = Corect: ridică.

XXI. GHICA VODĂ ȘI VIZIRUL KIUPRULIUL

Ghica Vodă = Grigore Ghica, Domnul Moldovei, a domnit între anii 1658—1659.

Arbănaș = Albanez.

au purces = au plecat.

său mai luat = a mai mers cu el.

de vor găsi pită = de vor găsi cu ce să trăiască; de-or afla vreun mijloc de trai; de-or lua vr'un „post” („serviciu”, „slușbă”).

să se caute = să grijască.

agă = căpetenie militară polițienească.

se întâmplă de ori multe zurbale = se întâmplau multe răscoale.

vezir = vizir, cel mai mare funcționar al imperiului turcesc; ministru mâna dreaptă a sultanului.

au și pus de a strigat oaste = Kiuprului a făcut îndată recrutări nouă de ostași.

Capichihăile = Așa se numeau reprezentanții sau trimișii domnitorilor noștri pe lângă Poartă.

vornic mare = Funcțiune înaltă în Principate. Vornicul avea în mâna sa puterea administrativă (ministru de interne) și judecătorească (ministru de justiție). În Moldova erau doi Vornici mari: unul de Țara de sus, și altul de Țara de jos.

haznetar = casier; om de încredere.

divan = consiliu.

Cunoști-mă (arh.) = Mă cunoști oare?

să taci mulcum (arh.) = să taci cu totul.

pentru stăpănu-său = Adică pentru Gheorghe Ștefan care a domnit în Moldova între 1653—1658.

că te voui face pe tinc = se înțelege: Domn.

letopisetul (arh.) = cronica, istoria scrisă de bătrâni.

Așa au fost povestea = Așa a fost întâmplarea.

Kiuprului (arh.) = lui Kiuprului.

firile = puterile.

XXII. TOMA ALIMOȘ

și cu coșuri le băgă = le băgă în pânțec.

XXIII. O SECETA PE VREMURI

Băncasa, Herăstrău, Floreasca, Colentina = Mahalele ale orașului București sau sate foarte apropiate de el toate udate de râul Colentina, care, pe acolo, are înfățișarea unui șir de bălți.

Icoana = suburbie (mahală) a Bucureștilor. Pe vremuri pe acolo era un lac.

Çișmigiu = loc foarte frumos cu un lac și o grădină în mijlocul Bucureștilor.

Sfântul = E vorba de moaștele Sfântului Dimitrie Basarabov, care se păstrează și azi în Mitropolia din București.

hanger = pumnal încovoiat, ce se purtă la brâu.

Grigore Vodă Ghica = E vorba de Principele Grigore Dimitrie Ghica, care a domnit dela 1822 până la 1828.

toate bărbile lungi și frumoase = Pe vremile acelea, purtarea barbei era îngăduită numai boierilor mari.

- dulamă* = E o haină boierească lungă, care se îmbracă în zile de sărbătoare; o purtau și femeile.
butcă = cupeu; cupeă; trăsură închisă.
clitul (arhaism) = clerul.
Dealul Spitei, Grozăvești = mahalale în partea de apus a Bucureștilor.

XXIV. GROZA

- an-iarnă* (mold.) = astă-iarnă.
copiii-mi = (formă contrasă, poetică) copiii mei.

XXVIII. PLUGUȘORUL LUI ION

- buhaiu* = putinică fără funduri, având o piele întinsă la unul din capete, prin mijlocul căreia se leagă un smoc de păr de cal pe care udându-l îl trage cu mâinile un băiat spre a scrânjelul buhaiului" (Kirileanu). buhaiu = taur.
harapnic = biciu.
sclipuim = adunăm.
cârce = „unealtă de lemn cu care se leagă tănjale de proțap când se pun patru boi (Kirileanu).
vătrar = vătraiu.
boscorodim (mold.) = descântăm.
amû (mold.) = acum.
Vasile Aniței (mold.) = Vasile al Aniței.
ură (mold.) = urează.
să prufnim (mold.) = să mugim.
hapsină (mold.) = îndrăcită.
cociorvă (mold.) = bucată de lemn cu cârlig la cap, cu care se răscolește pământul.
în obrazul cui v'a învățat = vorbă de ocară. Școlari s'o evite.
mai dihai (mold.) = mai strașnic.
răbigiți = rebegiți; înghețați de frig.

XXX. JUDECATA VULPII

- văgăună* = groapă adâncă și strâmtă; gaură mare în pământ.
unde eră pomana aia (*idiotism*) = nu eră nădejde; nu se putea.
peste poate (*idiotism*) = cu neputință.
bogdaproste = Dumnezeu să vă ierte păcatele! *Expresie* luată dela Slavi.
 Se întrebuințează ca mulțumire când ai primit ceva de pomană.
nu scrie = nu se pomenește; nu e în legea noastră.
mai slăbind pe om din chingi = strângându-l mai puțin. Șarpele închipuit ca o chingă de cal.
șiretenia pricinei = șirul („rostul”, „desfășurarea”) *a facerii*.
advocățeste (neol.) = cu vorbe multe și încurcate. — E vorba de *advocații* cari n'au *talent*, nu-și fac datoria și vor să înșele prin vorbe.
ăla = *acela*. — *Muntenism* prea *familiar*.
ma... = Țăranul vrea să zică „mare”, dar îl *întrerupe* Vulpea.

XXXII. PRIVIGHETOAREA, MIERLA ȘI GRANGURUL.

privighetoarea = E o pasăre micșoară cu penele cenușii; cântă foarte frumos. Numele-i vine de acolo, pentru că, după *legendă*, ea priveghiază toată noaptea.

mierla = E o pasăre măricică și neagră cu ciocul galben; cântă frumos.

grangurul = gangur. Pasăre frumoasă de mărimea mierlei, ceva mai mare decât graurul și mai mică decât porumbielul, de o culoare galbenă strălucitoare.

prizărită = micuță; nebăgată în seamă; de nimic; neînsemnată.

Impărate! = Scriem cu literă mai mare pentru că vrem să arătăm respectul Privighetoarei către împăratul său.

cu bănat = cu supărare; cu necaz.

cu toată stamba lui cea domnească = cu toată îmbrăcămintea lui colorată și strălucitoare. „Stamba” = strălucire „exterioară”, („externă”, numai pe din afară).

XXXVI. SCALDATUL LUI ION

Sfântul Ilie = ziua Sfântului Ilie, care se serbează = se prăznuște), la 20 Iulie.

fă țevi = fă moșoroaie de ață pentru rășboiul de țesut.

am spărlit-o = am sbughit-o; am fugit repede și pe furis; m'am furișat fugind.

lasă toate la pământ = lasă toate lucrurile baltă; părăsește toate în plata Domnului.

tologit = tolănit; culcat a lene și necuviincios.

cât mi ți-i „gliganul” = cât e de mare „purcelul mistrețului”; cogeamite; cogeme; coșcocea.

a mi se pune soarele drept în inimă = a mi se face foame, la amiază, dacă stăm cu fața către soare, el vine în dreptul inimii, în dreptul pieptului. La amiază e și vremea mâncării.

coropcarule! = lipovene! om de nimica! — Românul adesea întrebuițează ca vorbe de dispreț numele altor neamuri. Lipovenii sunt o sectă religioasă rusească.

hudiți = linii; ulițe în sat.

vorba cece = cum zice *proverbul*.

galiș (prov.) = galeș; cu ochii lăcrămoși.

să umbli lela = să umbli „fără căpătăiu” („haimană”; „vagabond”).

mi te-ai lehametit dela inimă = mi te-am scos din inimă; m'ai făcut să mă scârbesc de faptele tale.

ii giuruesc = îi juruesc, îi jur; îl fac jurământ.

hârniciuț = mic și vrednic.

XXXVIII. DOI CAINI

târcat = bălțat.

an = anul trecut.

mon cher = E pus într'adins ca să răză de cei ce întrebuițează cuvintele franțuzești în vorbire.

mă hârjonesc = mă joc.

ai căpătat favor = ai dobândit favoare (trecere).

fac slujbă (expresie familiară) = fac sluș; stau în două picioare.

XXXIX. DAVID CREANGĂ

cârnegleaga = carnaval; câșlegi.

iscată = începută; așățată.

tarnițe = traiste mari.

scroambe = uscături.

năboise = se revărsase.

bocnă = tare ca ferul.

sarici = tunică groasă, de blană sau postav gros.

ghițoasă (mold.) = cu vițe de lână.

șintirim (mold.) = cimitir.

năcafale = taine, ascunzișuri.

incruzit = ingruzesc: „încrețesc opincile spre a lua forma piciorului” (Vasilii și Kirileanu).

nojțe = „găuri făcute cu cuțitul la opinci deoparte și de alta prin care se trec ațele sau curelele” (Vasilii și Chirileanu).

XL. NEGUSTORUL ȘI NERODUL

Păcală = personaj din poveștile poporului nostru. Este un tânăr isteț și care păcălește pe oricine.

bufonerie = cuvânt luat din franțuzește (dela „bufon”, cel care avea însărcinarea la curtea vechilor suverani să-i facă să râză); caraghioslăc, lucru de haz.

XLI. HAMALII

catarg = E un stâlp foarte înalt de lemn care ține pânzele unei corăbii sau steagurile unui *vapor*.

parâma = E o frânghie groasă întrebuințată pe „bordul” („podul”) vaselor ca să fie cu ea legată de țârm sau să se *manevreze* pânzele.

problema = Se zice astfel un vas mare pentru *transportul* mărfurilor.

ghilă = E o bucată de lemn lungă și aproape *cilindrică* sau *prismatică*. Aci e vorba ca, cu două ghile și cu scânduri, să *formeze* puntea pe care vor trece hamalii din vas pe cheiu, cu mărfuri.

Hoop-rup! = *Interjecție* de îndemn pentru încordarea puterilor.

hambarele = E vorba de magaziiile adânci din pânțele vapoarelor.

baloturi = pachete mari.

vardaaa! = Strigăt al lucrătorilor mai ales în *porturi*, când vor să atragă atenția, ca să se dea lumea la o parte din calea lor. *Interjecție* de luare aminte, ca „he!” „păzeă”.

macarale = *mașini* de ridicat greutate.

chciul = țârm îngrijit, ca să poată *vapoarele* să se apropie de mal și să-și lase încărcătura.

dupăind = sărind; jucând; bătând din picioare.

vătaful = căpetenia (hamalilor).

XLIII. UN OM SFIOS

șagărt (prov.) = ucenic; băiat dat la meșteșug. Aci e vorba de un ucenic de opincărie.

- Sandu* = Un flăcău cinstit, care învățase meșteșugul opincăriei și care acum, *liberst din armată*, își caută de lucru la un opincar dintr'un oraș din Banat.
- calfă* = uceșorul după ce a ajuns să învețe meșteșugul.
- maistor* (provinc.) = *maestru; maistru; meșter*.
- cățânie* = oaste, miliție.
- prânzesc* = sunt la masă.
- lucrătoare* = atelier, odaie unde se lucrează.
- gată cu* (prov.) -- se isprăvește.
- mutălău* = care nu prea vorbește; care se sfiște să vorbească. *Augmentativ* al cuvântului „mut” prin ajutorul *sufixului* „*augmentativ*” (ce arată mai mult): „-lău”.
- maistoriță* = soția „maistorului”.
- aștepți imbiate* (prov.) = aștepți „*invitație*” (poșteală; poftire).
- zănatul* = tăbăcitul.
- zarul ușii* (prov.) = clanța; zăvorul ușii.
- cartea de lucru* = Expresie locală; noi zicem; *libret* de lucrător sau de muncitor.
- se lucră* (ardelenism) = se lucrează.
- tăbăcit* = amețit, zăpăcit.
- dricul târgurilor* = „timpul cel mai însemnat”; „*toiul*” când se fac târgurile.
- ai căpătat* = ai dobândit; ai avut; ai fost plătit.
- florini* = fiorin. *Monetă* întrebuțată în Austria, Ungaria și Olanda. Valoarea lui este *variabilă*. Cel *austriac* și *unguresc* avea cam 2,10 lei.
- tăfni* = vorbi cu dispreț și silă.

XLVIII. ȚARA MEA

- amurg* = vremea dela apusul soarelui.
- luna lui Cuptor* = Iulie.
- borangic*. = mătase țărănească.

SINTAXA

PARTEA II
GRAMATICA

BARTEA II
GRAMATICA

A. SINTAXA

§ 1.

Felurile propozițiilor

1. EXEMPLE: a) *Primăvara e frumoasă.*
- b) *Ce frumoasă e primăvara!*
- c) *Care anotimp e mai frumos decât primăvara?*
- d) *Bucură-te de venirea primăverii!*
- e) *De ar veni primăvara!*

2. EXPLICĂRI: În toate aceste propozițiuni se exprimă cam aceeași idee, dar modalitățile sunt deosebite:

- a) spunem o părere despre primăvară: e *expozitivă*;
- b) arătăm mirarea pentru frumusețea ei: este *exclamativă*;
- c) întrebăm dacă mai poate fi alt anotimp așa de frumos: e *interogativă*;
- d) îndemnăm să fie iubită primăvara: e *imperativă*;
- e) dorim să se întoarcă primăvara: e *optativă*.

PUNCTUAȚIE: La sfârșitul propozițiilor expozitive se pune **punct**, la sfârșitul propozițiilor interogative se pune **semn de întrebare**, la sfârșitul celorlalte (exclamative, imperative, optative) se pune **semn de exclamațiune**.

4. EXERCITII. Să se caute în buc. de cetire „Pisica sălbatecă și Tigru” „Românul” diferite feluri de propozițiuni, arătându-se în ce mod este exprimată ideea.

§ 2.

1. EXEMPLE:

a)

Ciora zboară.
Pisica mănâncă șoareci.
Rața înoată.
Toate păsările se adună.

b)

Pisica nu zboară
Calul nu mănâncă șoareci.
Găina nu înoată.
Sticlele nu veni.

2. **EXPLICARI:** În aceste exemple avem două serii de cugetări. În cele de sub (a) ni se spune că acțiunea exprimată de predicat se potrivește subiectului:

cioara — sboară
pisica — mănâncă șoareci
rața — înnoată
paserile — se adunară

În cele de sub (b) ni se spune că acțiunea exprimată de predicat nu se potrivește subiectului:

pisica — sboară
calul — mănâncă șoareci
găina — înnoată
sticlele — veni

Potrivirea sau nepotrivirea se arată prin construcția propoziției. În primul caz (a) alături de predicatul lângă subiect: sunt propozițiuni *afirmative*. În al doilea caz (b) se pune adverbul negativ *nu* între subiect și predicat: sunt *negative*.

3. **TEORIE:** *După raportul dintre subiect și predicat, se deosebesc propozițiuni afirmative și prop. negative.*

4. **EXERCITII.** Să se caute în bucata de cetire „Găștele” 3 exemple de propozițiuni afirmative și 2 de propozițiuni negative.

§ 3.

1. **EXEMPLE:** Nu e Paște în toate zilele.
Câte țări n'am străbătut ca să ajung până aici!
Cine nu se bucură când își vede casa părintească?
Nu-ți face ție chip cioplit!
De n'ar plouă mâine!

2. **EXPLICARI.** Toate propozițiunile sau frazele acestea sunt negative, dar sunt diferite după modalitatea gândirii: expozitivă, interogativă, exclamativă, imperativă, optativă.

3. **TEORIE:** *Toate propozițiunile, ori cum ar fi după modalitatea gândirii, pot fi afirmative sau negative.*

4. **EXERCITII.** Să se caute în bucata de cetire „Pisica sălbatecă și tigru”, „Oprișanul” 2 propozițiuni afirmative exclamative și 2 negative exclamative sau interogative.

SUBIECT ȘI PREDICAT

Rolul diferitelor categorii de cuvinte ca subiect și predicat.

§ 4.

1. **EXEMPLE:**

Apa e băutura cea mai bună.
Orbul cu întrebarea a nemerit Brăila.
Noi suntem urmașii Romanilor.
Și este o conjuncțiune.

2. EXPLICARI: In aceste propozițiuni subiectul este exprimat printr'un substantiv (apa), adjectiv luat ca substantiv (orbul), pronume (noi), o conjuncțiune (și). Vedem deci că, afară de substantive, orice fel de vorbă, luată ca substantiv, poate fi subiect.

3. TEORIE: *Subiectul este partea principală, despre care se vorbește în propozițiuni. Subiectul se poate exprima printr'un substantiv sau prin orice vorbă luată ca substantiv.*

4. EXERCITIUL: Să se caute într'o bucată de cetire, mai multe propozițiuni în cari subiectul să fie exprimat prin verb, adjectiv, pronume,

Acordul

§ 5.

1. EXEMPLE:

Căinele nu fuge de colac.

Noi rădem de unul, doi

și patruzeci rād de noi.

2. EXPLICARI. In aceste exemple avem predicate verbale. Observăm că verbul este în persoana 3-a sing. (fuge) când subiectul e în pers. 3-a sing. (căinele), că este în pers. 1-a plur. (rădem) când subiectul este în pers. 1-a plur. (noi), în fine că este în pers. 3-a plur. (rād) când subiectul este în pers. 3-a plur. (patruzeci).

3. TEORIE: *Predicatul verbal se acordă cu subiectul în număr și persoană.*

4. EXERCITIUL. Să se caute în bucată „Ardealul” trei propozițiuni cu predicat verbal și să se arate cum s'a făcut acordul.

§ 6.

1. EXEMPLE:

Noaptea e neagră când sunt nori.

Noapțile sunt frumoase vara.

Anul bisect e mai lung cu o zi.

Mai adesea bătrânii sunt albi la păr.

2. EXPLICARI: In aceste exemple numele predicative sunt adjective. Observându-le în legătură cu subiectul, vedem că se acordă:

noaptea (sing. fem.) *neagră* (sing. fem.)

noapțile (plur. fem.) *frumoase* (plur. fem.)

anul (sing. masc.) *lung* (sing. masc.)

bătrânii (plur. masc.) *albi* (plur. masc.)

adică se află în acelaș număr și gen.

3. TEORIE: *Când numele predicativ este un adjectiv, acesta se acordă cu subiectul în număr și gen.*

§ 7.

1. EXEMPLE:

1. *Lupul este un animal sălbatic.*
2. *Lupii sunt animale sălbatice.*
3. *Lupul este groaza turmelor.*
4. *Femeia este temelă casei.*
5. *Primăvara este anotimpul cel mai frumos.*
6. *Soldații sunt pavăza patriei.*
7. *Copiii sunt bucuria părinților.*

2. EXPLICARI. În aceste exemple avem predicate nominale și nume predicativ este un substantiv. În exemplul 1 și 2, acordul se face în număr:

lupul (subiect sing.) animalul (n. pr. singular).
lupii (subiect plur.) animale (n. pr. plur.).

tot asemenea și în cele cu No. 3, 4, 5, unde se vede că genul nu se ține în seamă la acord:

lupul (sing. masc.) groaza (sing. fem.)
femeia (sing. fem.) temelă (sing. fem.)
primăvara (sing. fem.) anotimpul (sing. masc.)

La cele cu No. 6 și 7 este deosebit și numărul:

soldații (plur. masc.) pavăza (sing. fem.)
copiii (plur. masc.) bucuria (sing. fem.)

Cu alte vorbe, nu e regulă care să se aplice la toate cazurile.

3. TEORIE: Când numele predicativ este substantiv, acordul cu subiectul se face în cele mai multe împrejurări numai în număr; în unele exemple nici acest acord nu este respectat.

Atributul și felurile atributului

§ 8.

DEFINIȚIE: Partea secundară care determină pe un substantiv, oricare ar fi rolul lui în propozițiune, se numește *atribut*.

§ 9.

1. EXEMPLE:

Și măgarul blând dă câteodată cu piciorul.

Vorba rea se duce ca glonțul.

Albina vrednică din orice floare adună miere.

Nu da părul tău pe mâna altuia.

Tara noastră e blagoslovită de Dumnezeu.

Tot lucrul la vremea lui.

Nu poți lua două piei de pe o oaie.
Hristos și-a ales doisprezece apostoli.
Năravul înrădăcinat cu greu e schimbat.
La pomul lăudat să nu te duci cu sacul.

2. EXPLICARI: Sunt aci patru grupe de atribute:

blând, rea, vrednică	sunt adjective,
tău, altuia, noastră, lui	sunt pronume,
două, doisprezece	sunt numerale,
înrădăcinat, lăudat	sunt participii.

Primumele, numeralele și participiile au flexiunea asemănătoare cu a adjectivelor.

Se numesc toate atribute adjectivale.

3. TEORIE: *Atributele exprimate prin adjectiv, pronume, numerale și participii se numesc atribute adjectivale.*

4. EXERCITII: Să se caute în bucata de citire „Ardealul” exemple de atribut și să spună prin ce feluri de cuvinte sunt exprimate.

§ 10.

1. EXEMPLE:

Ochiul lui Dumnezeu nu doarme.
Schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor.
Un ceas al dimineții plătește cât trei după prânz.
Nu umblă după potcoave de cai morți!
Tipă ca din gură de șarpe.
Din frunza de dud atlas se face.

2. EXPLICARI: Atributele din aceste exemple sunt exprimate prin substantive:

lui Dumnezeu	de cai
Domnilor	de șarpe
al dimineții	de dud

Sunt atribute substantivale: unele sunt în genitiv, altele în acuzativ cu prepoziție.

3. TEORIE: *Atributele exprimate prin substantive în genitiv sau în acuzativ cu prepoziție se numesc atribute substantivale.*

§ 11.

1. EXEMPLE:

Mitropolitul Dosofteiu a fost un mare scriitor bisericesc.
Ferdinand, Regele tuturor Românilor, s'a încoronat la Alba Iulia.

2. EXPLICARI: Observăm aci două grupe de câte două substantive:

Dosofteiu	Mitropolitul
Ferdinand	Regele.

Putem întreba: care Dosofteiu? Mitropolitul
care Ferdinand? Regele.

Aşa dar cuvintele Mitropolitului și Regele sunt atribute. Fiindcă determină substantivele Dosofteiu și Ferdinand.

În primul exemplu atributul stă lângă substantiv ca și un adjectiv și articularea se face în grupa de substantiv și adjectiv:

Nom. Dosoftei Mitropolitul sau Mitropolitul Dosofteiu.

Genetiv }
Dativ } lui Dosoftei Mitropolitul sau Mitropolitului Dosofteiu.

În al doilea exemplu, atributul, având el însuși atribute, formează ca o propozițiune prescurtată și nu se mai acordă cu substantivul determinat:

Ferdinand, Regele României, s'a încoronat...

Am asistat la încoronarea lui Ferdinand, Regele României.

Asemenea atribute se numesc apoziițiuni.

3. TEORIE: *Atributul substantival care se acordă cu un adjectiv cu substantivul determinat sau stă ca o propozițiune prescurtată, se numește apoziițiune.*

4. EXERCITII: Să se caute în bucata „Banul Mărăcină” exemple de apoziițiune și să se explice.

§ 12.

1. EXEMPLE:

La 1859, principatele au reintrat în dreptul de a alege Domnitorul.

Dorința de a apăra hotarele patriei a condus brațul lui Ștefan Voevodul.

Să n'aveți loc de 'ngropat, nici copiii de sărutat.

În apropierea Sfântului Gheorghe vezi multe case de închiriat.

2. EXPLICĂRI: Cuvintele de a alege, de a apăra, de 'ngropat, răspund la întrebările: care (drept, dorință?) ce fel de (loc, copii, case?) și determină pe niște substantive: drept, dorință, loc, copii, case.

Sunt deci atribute. Primele două (de a alege, de a apăra) sunt infinitive; celelalte (de 'ngropat, de sărutat, de închiriat) sunt supine; adică verbe. Sunt deci atribute verbale.

3. TEORIE: *Atributele exprimate prin forme de verb (infinitiv, supin) se numesc atribute verbale.*

4. EXERCITII: Să se caute în buc. „Groza” exemple de atribut exprimat prin verb și să se aplice.

§ 13.

1. EXEMPLE:

Când te lovești de pragul de sus, vezi pe cel de jos.

Unii oameni suspină după vremile de ieri.

Numai Dumnezeu știe viitorul.

2. **EXPLICARI:** Cuvintele *de sus*, *de ieri* determină pe substantivele prag (care prag?) vremile (care vremi?): sunt deci atribute; asemenea *numai* determină substantivul Dumnezeu.

Vorbele *sus*, *jos*, *numai* sunt adverbe. Atributul se exprimă deci și prin adverbe.

3. **TEORIE:** *Atributele exprimate prin adverbe (cu sau fără prepozițiune) se numesc atribute adverbiale.*

4. **EXERCITII:** Să se caute în buc. „Pisica sălbatică și tigru!” exemple de atribute adverbial.

§ 14.

REZUMAT: Atributul poate fi:

- a) adjectival, exprimat prin
 - adjective
 - pronume
 - numeraie
 - participii
- b) substantivul, exprimat prin
 - subst. în genitiv
 - subst. în apozitiune
 - subst. cu prepoziție
- c) verbal, exprimat prin
 - infinitive cu prep. *de a*
 - supine cu prep. *de*
- d) adverbial, exprimat prin
 - adverbe cu prepozițiune
 - adverbe fără prepozițiune

Complementul

§ 15.

1. EXEMPLE:

Nu mai *turnă foc* peste pară aprinsă.
Cetățenii sunt *datori a respectă* legile.
Mărul nu cade *departe de rădăcină*.

2. **EXPLICARI:** Vorbele *foc*, *a respectă*, *de rădăcină* sunt *părți secundare* cari determină

- pe verbul *turnă* (ce?)
- pe adjectivul *datori* (ce?)
- pe adverbul *departe* (de ce?)

Sunt complemente.

3. **TEORIE:** *Partea secundară care determină pe un verb, un adjectiv, un adverb se numește complement.*

4. EXERCITII: Să se caute în buc. „Românul” exemple de complement.

§ 16.

1. EXEMPLE:

Nu turnă *untdelemn* peste foc!

Pe *voi* *vă* nimiciră a pismeii răutate. (Andr. Mân.).

Cetățenii sunt datori a *respectă* legile.

2. EXPLICARI: Cuvintele *untdelemn*, *voi*, *vă*, a *respectă* sunt complemente, fiindcă determină pe un verb (turnă, nimiciră) sau pe un adjectiv (datori). Ele răspund la întrebările *ce? pe cine? Sunt* complemente directe.

3. TEORIE: *Complementele cari răspund la întrebările ce? pe cine se numesc complemente directe.*

2. EXPLICARI. Complementele directe din exemplele precedente sunt: *undelemn*: substantiv în acuzativ
voi, *vă*: pronume în acuzativ
a *respectă*: infinitiv (verb)

3. TEORIE: *Complementul direct se exprimă prin substantive în acuzativ, prin pronume în acuzativ, prin verbe la infinitiv.*

4. EXERCITII: Să se caute în buc. „Răsunet” exemple de complement direct și indirect.

§ 17.

1. EXEMPLE:

Orbului degeaba-i spui că s'a făcut ziuă.

Pomul bun *din* rodul său se cunoaște.

Pe drumul bun e ușor *de* umblat.

Mărul nu cade departe *de* rădăcină.

Dacă trăești *cu* nebunii, fii tu înțelept!

2. EXPLICARI: În aceste exemple avem mai multe complemente:
orbului (spui) cui?
din rod (se cunoaște) din ce?
de umblat (ușor) de ce?
de rădăcină (departe) de ce?
cu nebunii (trăești) cu cine?

Primul este substantiv în cazul dativ, celelalte sunt substantive în cazul acuzativ cu prepozițiune (afară de *pe*).
Sunt complemente indirecte.

3. TEORIE: *Complementele cari determină pe un verb sau adjectiv sau adverb și se exprimă printr'un substantiv în dativ sau în acuzativ cu prepoziție (afară de pe) se numesc complemente indirecte. Ele răspund la întrebările: cui? cu cine? de ce? la cine? la ce? prin cine? prin ce?*

4. EXERCITIUL: Să se caute în buc. „Banul Mărăcină” exemple de complement indirect.

§ 18.

1. EXEMPLE:

La 1866 Românii au ales Domn pe principele Carol.

Fuge de lumină ca liliacul.

La munte e aer mai curat.

A înlemnit de rușine.

2. EXPLICARI: Părțile secundare la 1866, ca liliacul, la munte, de rușine determină verbele:

au ales Domn (când?)

fuge (cum?)

e aer (unde?)

a înlemnit (din ce pricină?)

și arată împrejurarea în care se petrece acțiunea verbului: în ce loc, în ce timp, în ce mod, din ce pricină.

Se numesc complemente circumstanțiale.

3. TEORIE: *Partea secundară a propoziției care determină pe un verb și arată locul, timpul, modul, cauza se numește complementul circumstanțial sau (mai simplu) circumstanțial.*

§ 19.

1. EXEMPLE:

În lacul mare se adună broaște multe.

Ăci suntem în siguranță.

De la vârf se începe stogul.

S'au dus până la calea întoarsă.

2. EXPLICARI: Complementele circumstanțiale sunt:

în locul, aici, dela vârf, până la calea întoarsă.

Ele arată locul și răspund la întrebările:

unde? (în locul)

unde? (aici)

de unde? (dela vârf)

până unde? (până la calea întoarsă)

3. TEORIE: *Circumstanțialul care arată locul și răspunde la întrebările unde? de unde? până unde? se numește circumstanțial de loc.*

4. EXERCITIUL: Să se caute în bucate de citire „Mircea și Solii” exemple de circumstanțiale de loc.

§ 20.

1. EXEMPLE:

Cine fură azi un ou, mâine fură și un bou;

Vacanța începe dela Crăciun și ține până la Bobotează.

Sute de ani au ținut năvălirile barbarilor.

2. **EXPLICARI:** Avem aci circumstanțialele azi, mâine, dela Crăciun, până la Bobotează, sute de ani.

Ele arată timpul acțiunii exprimate prin verb:

când (fură)?	azi
când (fură)?	mâine
de când (începe)?	dela Crăciun
până când (ține)?	până la Bobotează
cât timp (au ținut)?	sute de ani

Sunt circumstanțiale de timp.

3. **TEORIE:** *Circumstanțialele cari arată timpul se numesc circumstanțiale de timp.*

Ele răspund la întrebările: când? de când? până când? cât timp?

4. **EXERCITII:** Să se caute în bucata de cetire „Altarul Mănăstirii Putna” exemple de circumstanțial de timp.

§ 21.

1. **EXEMPLE:**

Picând, picând, baltă se face.

Umblă noaptea ca liliicii.

Călătorind mult, mult înveți.

2. **EXPLICARI:** În aceste exemple avem circumstanțiale:

picând	cum (se face baltă)?
ca liliicii	cum (umblă)?
mult	cât (înveți)?

Ele arată modul sau cantitatea, sunt circumstanțiale de mod.

3. **TEORIE:** *Circumstanțialele cari arată modul sau cantitatea se numesc circumstanțiale de mod.*

Ele răspund la întrebările: cum? cât?

4. **EXERCITII:** Să se caute în bucata de citire „Altarul mănăstirii Putna” exemple de circumstanțiale de mod.

§ 22.

1. **EXEMPLE:**

Ursul de nevoe joacă.

A înlemnit de rușine.

2. **EXPLICARI:** Aci avem circumstanțialele de nevoe, de rușine.

Răspund la întrebările:

de ce? din ce cauză? din ce pricină?	
din ce pricină (joacă ursul)?	de nevoe.
din ce pricină (a înlemnit)?	de rușine.

3. **TEORIE:** *Circumstanțialele cari arată cauza se numesc circumstanțiale de cauză. Ele răspund la întrebările: de ce? din ce cauză?*

4. EXERCITIU: Să se caute în bucata de citire „Căinele Soldatului” exemple de circumstanțial de cauză.

§ 23.

1. EXEMPLE:

Mihaiu porni spre Giurgiu spre a întâmpina pe Sinan Pașa.

Omul lucrează spre a-și câștiga cele necesare vieții.

2. EXPLICARI: Spre a întâmpina arată scopul cu care a pornit Mihaiu spre Giurgiu:

Cu ce scop? spre a întâmpina.

Spre a câștiga arată scopul cu care lucrează omul:
cu ce scop? spre a câștiga.

3. TEORIE: Circumstanțialele cari arată scopul pentru care se face o acțiune se numesc circumstanțiale finale.

Ele răspund la întrebarea: cu ce scop?

4. EXERCITIU: Să se caute în bucata „Găștele” exemple de circumstanțial de scop.

§ 24.

REZUMAT:

Complementul poate fi:

1. Direct.
2. Indirect
3. Circumstanțial: de loc
de timp
de mod
de cauză
de scop (final)

§ 25.

1. EXEMPLE:

Șarpele de casă mult venin lasă.

L-a mușcat șarpele de inimă.

Ursul joacă de nevoe.

2. EXPLICARI: În aceste exemple avem trei exemple în cari figurează un substantiv cu prepozițiune; dar rolul acestor cuvinte este altul în fiecare exemplu:

de casă e atribut: care șarpe? (de casă).

de inimă e complement indirect: de ce l-a mușcat?

de nevoe e circumstanțial: din ce pricină joacă?

3. TEORIE: Un substantiv cu prepozițiune poate fi sau atribut sau complement sau circumstanțial.

4. EXERCITIUL: Să se caute în bucățile „Răsuneț”, „Despre vrednicie”, exemple de părți secundare exprimate prin substantive cu prepozițiune și să se arate ce fel de părți secundare sunt.

§ 26.

1. EXEMPLE:

Focul *cu foc* nu se stinge.

Incepe *pe loc* a zice *cu foc*.

Pe tablă se scrie *cu cretă*.

In clasă *ascultăm cu băgare-de-seamă*.

Leul *îvinge pe lup*.

Lupul *aleargă pe câmpie*.

Așa s'a *învățat din tinerețe*.

Din aguridă nu faci vin.

Să *gonești găinile din grădină*.

2. EXPLICARI: Avem aci patru grupe de exemple în cari găsim substantive cu prepoziție: în fiecare grupă aceeași prepoziție. Cercetând rolul acestor părți secundare vedem că toate sunt complemente; dar:

- 1) *cu foc* ... *cu ce* nu se stinge focul? compl. indirect pentru că arată *obiectul* acțiunii verbului, *cu foc* ... *cum* zice (sau cântă)? circumstanțial, fiindcă arată *modul* cum se îndeplinește acțiunea.
- 2) *cu creta* ... se scrie (cu ce?) ob. indirect, fiindcă arată *obiectul*, *cu băgare de seamă* ... *ascultăm* (cum?) circumstanțial, fiindcă arată *modul*, *circumstanța*.
- 3) *pe lup* ... *îvinge* (pe cine?), ob. direct, fiindcă arată *obiectul*, *pe câmpie* ... *aleargă* (pe unde?), circumstanțial, fiindcă arată *locul*.
- 4) *din aguridă* ... nu se face (din ce?): ob. indirect *din tinerețe* ... s'a *învățat* (de când?) circumstanțial de timp, *din grădină* ... să *gonești* (de unde?) circumst. de loc.

3. TEORIE: Ca să deosebim dacă o parte secundară exprimată prin *substantiv cu prepozițiune este complement (direct ori indirect) sau circumstanțial*, trebuie să ne gândim că *complementul arată un obiect care se ține oarecum de verb, adjectiv sau adverb (pe mine mă cunoaște, lucru scump mie, departe de mine), pe când circumstanțialul arată o împrejurare de loc, timp, mod, cauză (mă cunoaște de ani de zile, scump peste fire, departe de aici)*.

FRAZA

§ 28.

Repetiție

1. EXEMPLE:

Bețivul, /când trece pe punte/, închide ochii/ să nu vadă apa.

De ai venituri mititele, /mai oprește din măsele.

N'are casă, / n'are masă.

2. EXPLICĂRI: Primul exemplu este o frază, fiindcă cuprinde mai multe propozițiuni cari se unesc într'un tot ca să exprime o cugetare mai dezvoltată. El are o propozițiune principală: *Bețivul închide ochii* și două secundare: *când trece pe punte* (când închide ochii?); *să nu vadă apa* (de ce închide ochii?).

Al doilea exemplu e o frază cu două propozițiuni: una principală: *mai oprește din măsele* și una secundară: *de ai venituri mititele* (de ce să oprești din măsele?).

Al treilea exemplu e o frază cu două propoziții, amândouă principale, fiindcă fiecare are înțeles de sine și duc gândirea mai departe: *n'are casă*, — *n'are masă*.

3. TEORIE: *Unirea a două sau mai multe propozițiuni într'un tot se numește frază.*

Propozițiunile dintr'o frază cari au înțeles de sine stătător și duc mai departe gândirea se numesc propozițiuni principale.

Propozițiunile dintr'o frază cari determină pe altele se numesc propozițiuni secundare.

4. EXERCITII: Să se spună cari sunt prop. principale și cari cele secundare în următoarele fraze: Omul sfințește locul, dar locul nu sfințește pe om. Omul vrednic scoate bani din piatră seacă, căci munca e comoră și meșteșugul e brățară de aur. Copacul, când înfrunzește, umbrește și pe alții.

§ 29.

1. EXEMPLE:

a)

Nimeni nu știe ceasul din urmă.

Imprietenește-te cu omul de treabă.

La nevoie, omul vorbește și nevrute.

O patrulă porni spre a cercetă locurile.

b)

Nimeni nu știe ceasul când il va chemă Domnul.

Imprietenește-te cu cine e om de treabă.

Când vede omul nevoia, vorbește și ce nu vrea

O patrulă porni ca să cerceteze locurile.

2. EXPLICARI: Intre aceste exemple avem patru propozițiuni dezvoltate. Părțile secundare subliniate sunt:

din urmă (care ceas): e atribut.

cu omul de treabă (cu care om să te împrietenești?): e complement indirect,

la nevoie (când vorbește omul?): e circumstanțial de timp,

și nevrute (ce vorbește?): e complement direct,

spre a cercetă locurile (cu ce scop porni?): e circ. de scop.

În dreptul fiecărei propozițiuni este o frază, care exprimă aceeași idee, dar părțile secundare sunt dezvoltate în propozițiuni.

din urmă = când îl va chemă Domnul,

cu omul de treabă = cu cine e om de treabă,

la nevoie = când vede omul nevoia,

și nevrute = și ce nu vrea,

spre a cercetă locurile = ca să cerceteze locurile.

Vedem cum dintr'o propozițiune dezvoltată se poate face o frază.

3. TEORIE: Transformând părțile secundare dintr'o propozițiune dezvoltată în propozițiuni cu verb la mod personal, formăm o frază cu același înțeles.

4. EXERCITII: Să se transforme în frază următoarele propozițiuni

Omul fricos umblă cu gheața în sân.

Am aflat pășania lui Ion.

Ștefan al Moldovei vine a-ți vorbi.

Capul plecat nu e tăiat de sabie.

Nimeni nu suferă traiul în robie.

Nu ai dreptul a-i umili.

§ 30.

1. EXEMPLE:

a)

Turcii, fiindcă erau minunați de îndrăsneala Românilor, încep a fugi.

Ceeace voim, este să te vedem până ce nu mori.

Sinan, văzând retragerea Românilor, a luat inimă.

Husein, care eră beiful Nicopolei, a fost ucis.

Lenea pe om topește, cum topește focul lemnele.

b)

Turcii, minunați de îndrăsneala Românilor, încep a fugi.

Ceeace voim, este să te vedem până a nu muri.

Sinan, văzând retragerea Românilor, a luat inimă.

Husein, beiful Nicopolei, a fost ucis.

Lenea pe om topește, ca focul lemnele.

2. EXPLICARI: Avem aci sub a) un număr de fraze cu câte o propozițiune secundară subliniată. În dreptul fiecăreia vedem sub b) aceleași cugetări exprimate prin propozițiuni sau fraze în cari ideea propozițiunii subliniate din a) este înlocuită printr'o parte de propozițiune:

fiindcă erau minunați = minunați (participiu),

până ce nu mori = până a nu muri (infinitiv),

când a văzut retragerea = văzând retragerea (gerundiu).

care eră beiul Nicopolei = *beiul Nicopolci* (apozitiune),
cum topește focul lemnele = *ca focul lemnele*.

3. TEORIE: Unele propozițiuni secundare se pot exprima prin părți de propozițiune și anume:
printr'un adjectiv sau participiu,
printr'un infinitiv,
printr'un gerundiu,
printr'o apozitiune,
printr'o formă de comparație fără verb.

4. EXERCITII: Să se exprime cugetările din aceste fraze printr'altele în cari propozițiunile subliniate să fie exprimate prin părți de propozițiune:

Unii, deși erau răniți, se înceșteau cu furie de gâtul ucigașilor.
Ca să ferească pomii de omizi, grădinarul ia măsură din vreme.
După ce a ridicat ochii către cer, Mihaiu rosti o cuvântare înflăcărată.

Bogdan, care eră fiul lui Ștefan, a încheiat un tratat cu Turcii.
A îngălbenit, cum îngălbeneste turta de ceară.

COORDONARE ȘI SUBORDONARE

§ 31.

1. EXEMPLE:

Dracul râde de porumbe negre / și / pe sine nu se vede.
N'are casă / n'are masă.

Vara 'ntins la umbră doarme / și / iarna moare de foame.

2. EXPLICĂRI: Aci avem trei fraze, fiecare alcătuită din câte două propozițiuni.

Cercetând propozițiunile, vedem că toate sunt principale. Ele sunt puse una după alta fără o vorbă de legătură între ele:

n'are casă n'are masă

sau sunt legate între ele printr'o conjucțiune:

Dracul râde de porumbe negre—și—pe sine nu se vede
vară 'ntins' la umbră doarme—și—iarna moare de foame.

Propozițiunile acestea sunt coordonate. Raportul între două propozițiuni de acelaș fel se numește coordonare.

3. TEORIE: Fraza formată numai din propozițiuni principale, se zice că e formată prin coordonare.

O propozițiune principală este, față de alta principală din aceeași frază: coordonată.

4. EXERCITII: Să se scrie 2 fraze formate prin coordonare.

§ 32.

1. EXEMPLE:

Unde cel dintăiu ochiu omenesc ți-a zâmbit plin de iubire, / unde ți-ai trăit copilăria, / unde zac oasele moșilor și strămoșilor tăi, /// acolo este patria ta, / acolo e pământul sfânt al patriei tale.

2. EXPLICARI: In această frază sunt 5 propozițiuni: două principale. (1. acolo este patria ta 2. acolo e pământul sfânt al patriei tale) și trei secundare, toate de același fel (1. unde cel dintăiu ochiu omenesc ți-a zâmbit, 2. unde ți-ai trăit copilăria, 3. unde zac oasele moșilor și strămoșilor).

Fără de a același fel, sunt coordonate între ele și principalele și propozițiunile secundare.

3. TEORIE: Și propozițiunile secundare dintr'o frază pot să fie coordonate între ele, dacă sunt in același fel.

§ 33.

1. EXEMPLE:

Fiecare se leagă / unde-l doare.

De unde nu gândești / d'acolo sare iepurele,

Dă din mâini / dacă vrei / să ieși la liman.

2. EXPLICARI: Aci avem trei fraze. In fiecare este câte o propozițiune principală:

fiecare se leagă
d'acolo sare iepurele
dă din mâini,

dar sunt și propozițiuni secundare:

in prima, una: unde-l doare,
in a doua, una: de unde nu gândești,
in a treia, două: dacă vrei; să ieși la liman.

Propozițiunile secundare sunt subordonate celor principale, iar in fraza, a treia propozițiunea din urmă este subordonată celei de a doua.

Frazele sunt formate prin subordonare.

3. TEORIE: Fraza formată dintr'o propozițiune principală și una sau mai multe secundare se zice că e formată prin subordonare.

4. EXERCITII: Să se caute in bucata „Ardealul” 3 fraze formate prin subordonare.

§ 34.

1. EXEMPLE:

Cine învață la tinerețe, / se odihnește la bătrânețe.

Dă din mâini, / dacă vrei / să ieși la liman.

2. EXPLICARI: In aceste fraze avem o propozițiune principală:

a) se odihnește la bătrânețe,
căreia îi este subordonată propozițiunea secundară: cine învață la tinerețe;

b) *dă din mâini.*
căreia îi este subordonată propoziția secundară:

dacă vrei
și acesteia îi este subordonată alta:
să ieși la liman

Propozițiunile principale sunt *supraordonate* față de *subordonatele* lor, precum și propoziția secundară care are o subordonată este asemenea *supraordonată*.

3. TEORIE: *Propozițiunea (fie principală, fie secundară) care are o subordonată se zice că este supraordonată față de ea.*

§ 35.

1. EXEMPLE:

(a) *Cine cere, / nu pierde, / dar nici nume bun n'are.*

(b) *Baba se duce în poiată, / apucă găina de coadă / și o ia la bătaie / de-i plângeai de milă.*

2. EXPLICARI: În fraza a) avem trei propozițiuni: două principale *ordonate*:

nu pierde
dar nici nume bun n'are
și una secundară *subordonată*:

cine cere

În fraza (b) avem patru propozițiuni: trei principale *ordonate*:
baba se duce în poiată
apucă găina de coadă
și o ia la bătaie

și una secundară *subordonată*.
de-i plângeai de milă.

Adică frazele sunt formate prin *ordonare* și *subordonare*.

3. TEORIE: *O frază formată din mai multe principale și una sau mai multe scundare se zice că e formată prin ordonare și subordonare.*

4. EXERCITII: Să se caute în bucată „Românul” 2 exemple de frază formate prin *ordonare* și *subordonare*.

§ 36.

1. EXEMPLE:

N'are casă, / n'are masă.

Apa trece, / pietrele rămân.

Dracul râde de porumbe negre / și / pe sine nu se vede.

Boul are limba mare, / dar / nu poate să vorbească.

2. EXPLICARI: Aceste patru fraze sunt formate numai din propozițiuni principale. În primele două, propozițiunile sunt așezate una după alta fără vreun cuvânt de legătură; în celelalte sunt legate prin *conjunțiuni* (și dar).

i. Fiindcă leagă aceste propozițiuni coordonate, conjuncțiunile se numesc *coordonatoare*.

3. **TEORIE:** *Intr'o frază, propozițiunile coordonate pot fi așezate una după alta fără vre un cuvânt de legătură sau pot fi legate prin conjuncțiuni coordonatoare.*

4. **EXERCITIU:** Să se construiască o frază în care să fie 3 propozițiuni coordonate *legate* prin conjuncție; — o frază în care 2 sau 3 propozițiuni coordonate să fie legate prin conjuncție.

§ 37.

1. EXEMPLE:

Vara întins la umbră de arme / și / iarna moare de foame.
Dracul râde de porumbe negre / și / pe sine nu se vede.
N'a venit, / nici / n'a scris nimic.
Nici să văd drac, / nici / cruce să-mi fac.

2. **EXPLICARE:** Frazele acestea sunt formate din câte 2 propozițiuni principale legate prin conjuncțiunile *și, nici*.

Aceste conjuncțiuni arată că între prima propozițiune și a doua este o legătură de continuitate.

Se numesc *copulative*.

3. **TEORIE:** *Conjuncțiunile copulative arată legătura de continuitate între două propozițiuni coordonate.*

Ele sunt: și, nici.

4. **EXERCITIU:** Să se formeze 2 fraze cu propozițiuni coordonate legate prin conjuncțiuni copulative.

§ 38.

1. EXEMPLE:

Boul are limba mare, / dar / nu poate vorbi.

Nu ne duce în ispită, / ci / ne mântuește de cel rău.

Fapta eroică a lui Mihaiu înfioară pe Turci, / iar / pe creștini îi insuflește.

Toți copacii înfrunzesc, / însă / unii nu rodesc.

2. **EXPLICARE:** Aceste fraze sunt formate din câte două propozițiuni principale legate prin conjuncțiunile: *dar, ci, iar, însă*.

Conjuncțiunile acestea arată că există opozițiune între propozițiunile pe cari le leagă.

Se numesc *adversative*.

3. **TEORIE:** *Conjuncțiunile adversative arată opozițiunea între propozițiunile pe cari le leagă.*

Ele sunt: însă, dar, iar, ci.

4. **EXERCITIU:** Să se construiască 2 fraze cu propozițiuni coordonate legate prin conjuncțiuni adversative.

§ 39.

1. EXEMPLE:

Taci / sau / vorbește ceva mai bun decât tăcerea!
Ai fost la școală / ori / te-ai dus la plimbare?

2. EXPLICARI: In aceste fraze avem câte două propozițiuni principale coordonate legate prin conjuncțiunile: sau, ori.

Aceste conjuncțiuni arată că, din cele două acțiuni exprimate prin verbele propozițiunilor, dacă una se face, cealaltă nu se mai poate face:

taci—vorbește

ai fost la școală—te-ai plimbat.

Sunt conjuncțiuni disjunctive.

3. TEORIE: *Conjuncțiunile disjunctive arată că din cele două fapte exprimate prin verbele propozițiunilor coordonate, dacă se împlinește unul, celălalt nu se poate îndeplini.*

Ele sunt: sau, ori.

4. EXERCITII: Să se construiască 2 fraze cu propozițiuni coordonate legate prin conjuncții disjunctive.

§ 40.

1. EXEMPLE:

De multe ori gluma e supărătoare, / deci / glumește rar și cu socoteală.

L-au prins des cu minciuni, / deaceea / nu-l mai crede nimeni.

Mulți își cheltuesc banii fără socoteală, / prin urmare / rămân săraci.

2. EXPLICARI: In aceste fraze sunt câte două propozițiuni principale legate prin conjuncțiunile:

deci, de aceea, prin urmare.

În fiecare frază vedem că a doua propozițiune este o urmare (o concluziune) a celei dintâiu.

Sunt conjuncțiuni concluzive.

3. TEORIE: *Conjuncțiunile concluzive arată că propozițiunea a doua este urmarea sau concluziunea celei dintâiu.*

Ele sunt: deci, dar, așa dar, deaceea, prin urmare.

4. EXERCITII: Să se construiască 2 fraze cu propozițiuni coordonate legate prin conjuncțiuni concluzive.

§ 41.

TEORIE:

Conjuncțiunile coordonatoare sunt:

a) copulative: și, nici.

b) adversative: însă, dar, ci, iar.

c) disjunctive: sau, ori.

d) concluzive: deci, dar, prin urmare, așa dar, deaceea.

§ 42.

1. EXEMPLE:

- 1) *Calul fără căpăstru cade în prăpastie.*
Calul pe care-l lași fără căpăstru cade în prăpastie.
- 2) *Calul știe priceperea călărețului.*
Calul știe cum se pricepe călărețul.
- 3) *Sărind pe gard, cocoșul cântă dimineața.*
După ce sare pe gard, cocoșul cântă dimineața.
- 4) *Omul muncește spre a trăi.*
Omul muncește ca să trăiască.

2. EXPLICARI: În fiecare din aceste grupe de exemple vedem cum

o parte secundară este înlocuită cu o propozițiune secundară:

În grupa (1) : *fără căpăstru* e un atribut la subst. *calul* și pe *care-l lași fără căpăstru* este o propoziție secundară care are rolul atributului.

În grupa (2) : *priceperea călărețului* e un complement direct la verbul *știe* și *cum se pricepe călărețul* este o propozițiune secundară care are rolul complementului.

În grupa (3) : *sărind pe gard* este un circumstanțial de timp la verbul *cântă* și *după ce sare pe gard* este o propozițiune secundară care are rolul circumstanțialului.

În grupa (4) : *spre a trăi* e un circumstanțial de scop la verbul *muncește* și *ca să trăiască* este o propozițiune secundară care are rolul circumstanțialului.

3. TEORIE: *Propozițiunile subordonate dintr'o frază înlocuiesc părțile secundare ale unei propozițiuni, au același rol și răspund la aceleași întrebări.*

Vom avea deci: npropozițiuni atributive (corespunzând atributului), prop. completive (corespunzând complementului) și propozițiuni circumstanțiale (corespunzând circumstanțialului).

§ 43.

1. EXEMPLE:

Căinele care latră nu mușcă.

Nimeni nu știe ceasul când il va chema Domnul.

Mulți oameni nu rostesc cuvântul Satana, care e alt nume al Diavolului.

Am fost până la Brăila, care e unul din marile noastre porturi.

2. EXPLICARI: În fiecare frază este câte o propozițiune secundară care are rol de atribut.

care câine? care latră,
care ceas? când il va chema Domnul,
care Satana? care e alt nume al Diavolului,
care Brăila? care e unul din marile noastre porturi.

Sunt propozițiuni atributive.

3. **TEORIE:** *Propozițiunea care are rol de atribut se numește propozițiune atributivă.*

4. **EXERCITII:** Să se caute în bucata „Pisica sălățică și Tigru!” exemple de propozițiuni atributive.

Să se formeze de elevi 2 fraze cu propozițiuni atributive.

§ 44.

1. **EXPLICARI:** Observând propozițiunile atributive de mai înainte vedem că unele:

care latră, care e alt nume, care e unul...

se leagă de supraordonată printr'un pronume relativ; altele:

când il va chema Domnul

se leagă printr'un adverb.

2. **TEORIE:** *Propozițiunile atributive se leagă de supraordonate prin pronume relative sau prin adverbe.*

3. **EXERCITII:** Să se formeze 2 exemple de fraze cu propozițiuni atributive legate una prin pronume relativ, alta prin adverb.

§ 45.

1. **EXEMPLE:**

Oaspele mănâncă ce găsește.

Spune-mi cine e mai mare în sat !

Nu lăsa să te ia boii în coarne!

Nimeni nu poate să știe viitorul.

Nu știu când se va întoarce.

Ai văzut unde a fugit câinele?

Vorbește cui te ascultă!

2. **EXPLICARI:** În aceste fraze avem câte o propozițiune principală și câte o subordonată, care ține locul unui complement:

(ce mănâncă?) ce găsește,

(ce să-mi spui?) cine e mai mare în sat,

(ce să nu lași?) să te ia boii,

(ce nu poate nimeni?) să știe viitorul,

(ce nu știu?) când se va întoarce,

(ce ai văzut?) unde a fugit câinele,

(cui să vorbești?) cui te ascultă,

(cu cine să te împrietenești?) cu cine e om de treabă.

După întrebări vedem că primele șase propozițiuni corespund unui complement *direct*; iar ultimele două, unui complement *indirect*.

3. TEORIE: *Propozițiunea subordonată care înlocuește un complement (direct sau indirect) se numește prop. completivă (directă sau indirectă).*

4. EXERCITII: Să se caute în bucata „Răsunet” exemple de fraze cu propoziții complete.

§ 46.

1. EXEMPLE:

Unde nu este pisică, șoarecii vătaf ridică.

Nu te amestecă unde nu-ți fierbe oala.

De unde nu gândești, d'acolo sare iepurele.

2. EXPLICARI: În aceste fraze avem câte o propozițiune subordonată care are locul unui circumstanțial de loc:

(unde ridică șoarecii vătaf?) unde nu este pisică,

(unde să nu te amesteci?) unde nu-ți fierbe oala.

(de unde sare iepurele?) de unde nu gândești.

3. TEORIE: *Propozițiunile secundare cari țin locul unui circumstanțial de loc se numesc prop. circumstanțiale de loc.*

4. EXERCITII: Să se caute în bucata „Clădirea mănăstirii Putna” exemple de fraze cu propozițiuni circumstanțiale de loc.

§ 47.

1. EXEMPLE:

Când vede omul nevoia, vorbește vrute și nevrute.

De când a plecat, îl aștept în fiecare zi.

Nu plecă la drum până (când) nu ți-ai pregătit toate trebuințioasele.

Țara dormiă în pace cât (timp) Dan veghiă la căpătâiul ei.

2. EXPLICARI: În aceste fraze, propozițiunea principală are o subordonată care exprimă ideea de timp ca și circumstanțialul de timp:

(când vorbește?) când vede nevoia,

(de când îl aștept?) de când a plecat,

(până când să nu pleci?) până (sau: până când) nu ți-ai pregătit toate trebuințioasele,

(cât timp dormiă țara?) cât (= cât timp) Dan veghiă la căpătâiul ei.

Sunt propozițiuni circumstanțiale de timp.

3. TEORIE: *Propozițiunile secundare cari exprimă ideea de timp și răspund la aceleași întrebări ca și circumstanțialele de timp se numesc propozițiuni circumstanțiale de timp.*

4. EXERCITII: Să se formeze 3 fraze cu propozițiuni circumstanțiale de timp.

§ 48.

1. EXEMPLE:

Cum îți vei așterne, așa vei dormi.

Cum e sacul, așa e și petecul.

Să-și alerge calul, cât o vrea.

2. EXPLICARI: În aceste fraze găsim câte o propozițiune care arată modul sau măsura sau comparația:

(cum vei dormi?) *cum îți vei așterne,*

(cum e petecul?) *cum e sacul.*

(cât să-și alerge calul?) *cât o vrea.*

Sunt propozițiuni circumstanțiale de mod.

3. TEORIE: *Propozițiunile secundare cari țin locul unui circumstanțial de mod, arătând modul, comparația sau măsura, se numesc propozițiuni circumstanțiale de mod.*

4. EXPLICARI: Să se formeze 3 fraze cu propozițiuni circumstanțiale de mod.

§ 49.

1. EXEMPLE:

Izbânzile dela Călugăreni, dela Plevna sau dela Mărășești sunt pentru noi mai strălucite decât cele dela Maraton sau Salamina, fiindcă sunt câștigate de Români.

Noi serbăm ziua de 10 Maiu, pentrucă ea amintește proclamarea independenței României.

Ajutați pe săraci, căci aceasta e o datorie creștinească.

2. EXPLICARI: În aceste fraze avem câte o propozițiune secundară care arată cauza acțiunii exprimate în principală:

(pentru ce sunt mai strălucite izbânzile?) *fiindcă, sunt câștigate de Români.*

(pentru ce serbăm ziua de 10 Maiu?) *pentrucă amintește proclamarea independenței.*

(pentru ce să ajutați pe săraci?), *căci e o datorie.*

Sunt propozițiuni circumstanțiale de cauză.

3. TEORIE: *Propozițiunile secundare cari arată cauza acțiunii din propozițiunea supraordonată se numesc propozițiuni circumstanțiale de cauză (cauzale).*

4. EXERCITII: Să se formeze 2 fraze în care să fie propozițiuni de cauză.

§ 50.

1. EXEMPLE:

Impăratul acela a chemat pe cel mai vrednic dintre nepoți ca să-l lase moștenitor.

Aflându-mă în oraș, am ieșit la plimbare *pentru ca să-mi treacă de urit.*

2. EXPLICARI: În aceste fraze aflăm propozițiuni secundare cari arată scopul.

(*pentru ce scop l-a chemat?*) *ca să-l lase moștenitor,*
(*pentru ce scop am ieșit?*) *pentru ca să-mi treacă de urit.*

3. TEORIE: *Propozițiunea secundară care arată scopul acțiunii din supraordonată se numește prop. finală (de scop).*

4. EXERCITII: Să se caute în carte sau să se formeze 2 fraze cu propozițiuni finale.

§ 51.

1. EXEMPLE:

Dacă nu-ți place scârțâitul carului, unge osia!

Dacă o ungi, merge mai bine.

Dacă pui untdelemn în candelă, îți va lumina.

De ai mijloace puținele, mai slăbește din măsele.

2. EXPLICARI: În aceste fraze sunt câte două propozițiuni: una principală, alta secundară. Aceasta din urmă nu corespunde vreunei părți secundare, ea arată că acțiunea din supraordonată se poate împlini sau se împlinește cu o condițiune oarecare. Condițiunea se exprimă printr-o propozițiune întreagă.

dacă nu-ți place scârțâitul carului (se înțelege că:

dacă-ți place, atunci să nu mai ungi osia).

dacă o ungi (se înțelege că: *dacă nu o ungi nu merge mai bine).*

dacă pui untdelemn (se înțelege că: *dacă nu pui, nu-ți va lumina);*

de ai mijloace puținele (se înțelege că: *dacă ai multe nu e nevoie să slăbești din măsele).*

3. TEORIE: *Propozițiunea secundară care arată condițiunea se numește prop. condițională.*

4. EXERCITII: Să se caute în buc. „Pisica sălbatecă și tigru!” exemple de propoziții condiționale.

§ 52.

1. EXEMPLE:

La 24 Ianuarie 1859, Românii aleseră pe Cuza Domnii în amândouă principatele, *deși convențiunea puterilor europene cerea doi Domnitori.*

Mă duceam la școală, măcar că nu împlinisem șapte ani.

2. EXPLICARI: În aceste fraze propozițiunea secundară arată că acțiunea din supraordonată se întâmplă cu toate că există un fapt (sau un motiv) care ar putea sau trebuie să o împiedice:

Convențiunea cerea doi Domnitori, dar Românii au ales unul singur;

Nu impliniseam 7 ani (vârsta la care copiii se înscriu în școală), dar mergeam la școală.

Asemenea propozițiuni se zic concesive și nu se pot exprima prin părți secundare, ci numai prin propozițiuni întregi.

3. TEORIE: *Propozițiunea secundară care exprimă ideea de concesiune se numește propozițiune concesivă și este legată de supraordonată prin: conjuncțiunile: deși, măcar că, cu toate că.*

4. EXERCITII: Să se caute sau să se formeze 2 exemple cu propoziții concesive.

§ 53.

REZUMAT:

Felurile propozițiunilor dintr'o frază:

1. Subiectivă
2. Predicativă
3. Atributivă
4. Completivă: directă
5. indirectă
6. Circumstanțială: de loc
7. de timp
8. de mod
9. de cauză
10. finală
11. condițională
12. concesivă

§ 54.

Analiza logică a unei fraze are de scop a deosebi propozițiunile ei și a arăta legătura între ele și felul fiecăreia.

Sunt atâtea propozițiuni într'o frază câte verbe la mod personal sunt.

Exemple cu o singură principală:

Cu 2 propozițiuni: *Nimeni nu știe ceasul / când îl va chema Domnul.*

Cu 3 propozițiuni: *Vorbește / cui vrea / să te asculte.*

Cu 4 propozițiuni: *Țarul dete atunci poruncă / să se adune alte oști în Rusia / și să alerge în țara turcească / cât se poate de iute.*

Exemple cu 2 propozițiuni principale:

Cu 2 propozițiuni: *Boul are limbă mare. / dar nu poate vorbi.*

Cu 3 propozițiuni: *Boul are limbă mare, / dar nu poate / să vorbească.*

Cu 4 propozițiuni: *Ori te poartă / cum ți-e vorba / ori vorbește / cum ți-e portul.*

Modele de analiză logică pentru fraze.

1. Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul.

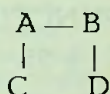
Principală: ori te poartă (A).

Principală coordonată: ori vorbește (B).

cum ți-e vorba (C): prop. secund. circumstanțială de mod.

cum ți-e portul (D): prop. secundară circumst. de mod.

Legătura între propozițiuni se arată astfel:

2. Gândit-ai vreodată că ai să ajungi soarele cu picioarele, luna cu mâna și prin nori să cauți cununa?

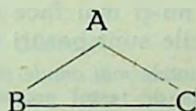
Propozițiunile sunt trei:

Gândit-ai vreodată (A): principală

că ai să ajungi soarele cu picioarele, luna cu mâna (B): completivă directă

și prin nori să cauți cununa (C): tot așa. Aceste două sunt între ele coordonate.

Schema care arată legătura lor.

3. De frică să n'o ocărăscă mumă-sa cea vitregă, fata moșului se urcă pe bordeiu, se uită în toate părțile ca să vadă undeva o zare de foc și să se ducă să ceară măcar un cărbune; dar nu văzû nicăiri ce căută ea.

Sunt opt propozițiuni:

De frică fata moșului se urcă pe bordeiu (A): Principală,

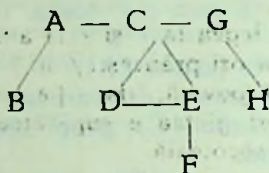
Să n'o ocărăscă mumă-sa cea vitregă (B): secundară atributivă (la substantivul: *frică*),

se uită în toate părțile (C): principală,

ca să vadă undeva o zare de foc (D): finală (cu ce scop se uită?)

și să se ducă (E): finală, coordonată cu D.
 ce căută ea (H): completivă directă.
 dar nu văzută nicăieri (G): principală adversativă,
 ce caută ea (H): completivă directă.

Legătura între propozițiuni se arată prin schema următoare:

PUNCTUAȚIUNEA

PUNCTUL

§ 55.

(Repetiție din cl. I).

3. TEORIE: *Punctul se pune când se termină gândirea și e trebuință de o pauză; adică la finele propozițiunilor independente și la finele frazelor.*

Când se prescurtează un cuvânt, se pune punct.

VIRGULA

§ 56.

1. EXEMPLE:

Lasă, mări omule, nu-ți mai face necaz!

Amici, a noastre zile sunt pasări trecătoare.

2. EXPLICARI: Cuvintele *mări omule* și *amici* sunt în cazul vocativ. Ele se despart prin virgulă de restul propozițiunii.

3. TEORIE: *Vocativele se despart prin virgulă de restul propozițiunii.*

§ 57.

1. EXEMPLE:

Cerul, eră, limpede, / soarele, strălucia, / o liniște, deplină stăpâniă, natura.

Mergi, / muncește / ca să ai.

2. EXPLICARI: În aceste fraze avem propozițiuni principale coordonate (3 în prima, 2 în a doua) așezate una lângă alta, fără conjucțiuni. Se despart prin virgulă.

3. TEORIE: *Propozițiunile coordonate cari nu au între ele conjuncțiuni se despart totdeauna prin virgulă.*

§ 58.

1. EXEMPLE:

a) Fă orice în legea ta / și / la alții nu te uită!

Cu minciuna ori prânzești / ori / cinezi

b) Altoră le dă povață, / dar / pe sine nu se nvață.

De multe ori gluma e supărătoare, / deci / glumește rar și cu socoteală.

2. EXPLICĂRI: Frazele acestea sunt alcătuite numai din propozițiuni principale coordonate și legate prin conjuncțiuni:

și conj. coord. copulativă,

ori conj. coord. disjunctivă,

dar conj. coord. adversativă,

deci conj. coord. concluzivă.

Vedem că în primele două fraze, în cari sunt conjuncțiuni copulative și disjunctive, nu s'a pus virgulă, iar în celelalte, în cari sunt conjuncțiuni adversative și concluzive, s'a pus virgulă.

3. TEORIE: *Propozițiunile coordonate legate prin conjuncțiuni copulative și disjunctive nu se despart prin virgulă. iar cele legate prin conjuncțiuni adversative și concluzive se despart prin virgulă.*

§ 59.

1. EXEMPLE:

Când vede omul nevoia, vorbește ce nu-i e voia.

Dacă și-ar chibzui omul mai bine faptele, ar face mai puține greșeli.

Lac să fie, broaște destule.

2. EXPLICĂRI: Aceste fraze au toate o propozițiune secundară pusă înaintea principalei. Vedem că e despărțită prin virgulă.

3. TEORIE: *Orice propozițiune secundară așezată înaintea principalei se desparte prin virgulă.*

§ 60.

1. EXEMPLE:

Nimeni nu poate să știe viitorul. Compl. directă.

Imprietenește-te cu cine e om de treabă. Compl. indirectă.

Răsare unde nu-l semeni. Circum. de loc.

Să vii când te-oiu chemă eu. Circ. de timp.

A plecat ca să-și găsească prietenul. Circ. finală.

Soldatul acesta muri, cum mor vitejii. Circ. mod.

Oștirea a alergat, cât se poate de iute. Cir. mod.

Serbăm ziua de 10 Maiu, fiindcă ea amintește proclamația independenței. Circ. de cauză.

De multe s'ar feri omul, dacă ar ști ce are să se întâmple. Circ. condiționată.

Mă duceam la școală, măcar că nu împlinisem șapte ani. Circum. concessivă.

2. EXPLICARI: Aci avem mai multe fraze în cari propozițiunea este așezată în urma principalei de care depinde, dar nu toate se despart prin virgulă

ci
propozițiunea completivă, circumstanțială de loc, de timp și finală urmează după principală fără virgulă,

pe când
propozițiunea circumstanțială de mod, de cauză, condițională și concessivă se despart prin virgulă.

3. TEORIE: Dacă propozițiunile secundare sunt așezate în urma principalei, atunci prop. completivă, circumstanțială de loc, de timp și finală NŪ SE DESPART prin virgulă, iar prop. circumstanțială de mod, de cauză, condițională și concessivă SE DESPART prin virgulă.

§ 61.

1. EXEMPLE:

Caii, câinii, pisicile sunt animale domestice.

Odaia noastră este mare, luminoasă, călduroasă și bine mobilată.

Am văzut la expoziție mulți câini de curte, de casă, de stână, de vânătoare.

Să aduci cărțile, caetele, creioanele.

2. EXPLICARI: În primul exemplu avem mai multe subiecte: caili, câinii, pisicile. Se despart prin virgulă.

În al doilea sunt mai multe nume predicative: mare, luminoasă, călduroasă și bine mobilată. Se despart prin virgulă, afară de penultimul de cel din urmă cari sunt legate prin și.

În al treilea sunt mai multe atribute: de curte, de casă, de stână, de vânătoare. Se despart prin virgulă.

În al patrulea sunt mai multe complemente directe: cărțile, caetele, creioanele, se despart prin virgulă.

3. TEORIE: Dacă într'o propozițiune sunt mai multe subiecte, predicate ori părți secundare, ele se despart prin virgulă, dacă nu sunt legate prin conjuncțiunea și.

§ 62.

1. EXEMPLE:

Picând, picând, baltă se face.

Intrând în casă ziceți: bună ziua!

2. **EXPLICARE:** În primul exemplu avem un complement circumstanțial de timp exprimat prin gerundiu: *picând*. Se desparte de restul propoziției prin virgulă.

În al doilea, avem un circumstanțial de timp exprimat prin gerundiu: *care are la răndu-i* un circumstanțial de loc. Acest gerundiu împreună cu complementul lui se desparte prin virgulă.

3. **TEORIE:** Când o parte secundară a unei propozițiuni este exprimată printr'un gerundiu, fie singur, fie însoțit de un complement oarecare, se desparte prin virgulă gerundiul cu toate complinirile ce ar avea.

§ 63.

1. EXEMPLE:

Feste iarnă, mama a stăruit pe lângă tata, zicând să mă trimită la școală.

De acestea și altele ca acestea, a vorbit bunicul David cu mama și cu tata toată noaptea.

2. **EXPLICARE:** În propozițiunile de aci vedem că în fruntea propozițiuni, adică înaintea subiectului, e pusă o parte secundară:

peste iarnă, de acestea și altele ca acestea.

Ele se despart prin virgulă.

3. **TEORIE:** Dacă în fruntea propozițiunii stă o parte secundară ea se desparte prin virgulă.

PUNCT ȘI VIRGULA

§ 64.

1. EXEMPLE:

Indărătnicul vizir, fără a-și pierde cumpătul, izbutește a-și întocmi oștile în rânduială; // dar o izbire nouă a lui Mihai, pustiirile furioase a lui Cocea sdrobesc iar această rânduială.

2. **EXPLICARE:** Aci avem două propozițiuni principale unite prin conjuncțiunea adversativă: dar.

Dacă propozițiunile ar fi scurte, s'ar despărți prin virgulă; aci însă sunt mai lungi și au părți despărțite prin virgulă. Deaceea se despart prin punct și virgulă.

3. **TEORIE:** Când propozițiunile legate prin conjuncțiuni adversative au subordonate cari le dau o dezvoltare mai mare și mai ales când aceste subordonate sunt despărțite prin virgulă, atunci se despart prin punct și virgulă.

DOUĂ PUNCTE

§ 65.

REPETIȚIE (din cl. I):

Când urmează o enumerare, se pun două puncte.

Când urmează o citațiune, se pun două puncte.

SEMNELE CITĂRII

§ 66.

REPETIȚIE (din cl. I):

Citațiunile se pun între semne zise ale citării sau ghilimele.

SEMNELE DE ÎNTREBARE ȘI DE EXCLAMAȚIE

§ 67.

REPETIȚIE (din cl. I):

La sfârșitul unei propozițiuni sau fraze întrebătoare se pune semnul de întrebare; la sfârșitul celor exclamative, imperative, optative se pune semnul de exclamare.

SEMNULE SUSPENSII

§ 68.

REPETIȚIE (din cl. I):

Când un cuvânt, o propozițiune sau frază se intrerupe, fie că se întregește îndată, fie că rămâne neocompletată, se pune semnul zis al suspensiunii (puncte de suspensiune).

PARENTEZA

§ 69.

REPETIȚIE (din cl. I):

Explicațiunile secundare cari lămuresc înțelesul unui cuvânt sau al unei propozițiuni, se pun între parenteze (sau în paranteză).

TRĂSURA-DE-UNIRE

§ 70.

REPETIȚIE (din cl. I):

Liniuța sau trăsura de unire se întrebuințează spre a legă:
a) un cuvânt asilabic de unul silabic precedent sau următor,

b) un cuvânt aton, de regulă pronume scurtate, de cuvântul de care se ține.

c) diferitele părți ale unui cuvânt compus.

d) auxiliarul în formele compuse ale verbelor, dacă e așezat în urmă.

4. EXERCITII: 1. Să se explice întrebuințarea semnelor de punctuație din bucata „Ardealul”.

2. Să se puie semnele necesare în bucăți scrise după dictat.

FORMAREA CUVINTELOR

§ 71.

1. EXEMPLE:

De lângă apă vezi multe mori.

Moara e mai bună decât morișca.

Stăpânul morii se numește moară.

2. EXPLICARI: Comparând între ele cuvintele *mori*, *morișcă*, *moară*, vedem că ele au o parte comună care se găsește în cuvântul *mori* (plur. dela moară).

mor-

și de aci prin adăogarea a diferite silabe la sfârșit se formează cuvintele *mor-ișcă*, *mor-ar*.

Silabele dela sfârșit *-ișcă*, *-ar* sunt sufixe. Cuvintele *mor-ișcă*, *mor-ar* sunt derivate dela *moară* plur. *mori*.

3. TEORIE: Unele cuvinte se formează dela altele prin adăogarea unei silabe la sfârșit (după ce am lăsat deoparte terminarea).

Silaba care se adăogă la sfârșit se numește sufix.

Formarea unui cuvânt prin sufixe se numește derivare.

4. EXERCITII: Să se explice cu ce sufixe s'au format cuvintele următoare și din ce cuvinte s'au derivat: *sulițaș*, *pușcaș*, *muncitor*, *cenușiu*, *buruenos*, *a prânzi*, *deșteptător*, *verzulu*, *aurit*, *ștergar*, *jucăuș*, *brădet*, *tufăriș*, *pădurar*, *voinicie*.

§ 72.

1. EXEMPLE:

a) *Cu ață și ac eu cos.*

Dacă stric cusătura, zic că deșcos.

b) *Un măr copt e bun de mâncat.*

E rău unul necopt.

Un ou fiert prea tare e răscopt.

2. EXPLICARI: Observând cuvintele *cos* și *deșcos*, vedem că cel din urmă e forma din cel dintâiu prin adăogarea la început a slabei *des-*.

Dela cuvântul *copt* s'a format cuvântul *necopt* prin adăogarea silabei *ne-*; *ne-copt* și cuvântul *răscopt* prin adăogarea silabei *răs-*: *răs-copt*.

Silabele adăogate înainte se zic prefixe.

Formarea cu ajutorul prefixelor e *compunere*.

3. TEORIE: Unele cuvinte se formează dela altele prin adăogirea la început a unor silabe zise *prefixe*.

Formarea cu ajutorul prefixelor se numește *compunere*.

§ 73.

1. EXEMPLE:

Primăvara punem prin odăi iarbă-mare.

Din măsline se face untdelemn.

Când vine Sântămăria, zicem că se apropie toamna.

2. EXPLICARI: Cuvântul *iarbă-mare* e format din *iarbă* și *mare*.

Cuvântul *untdelemn* e format din *unt*, de și *lemn*.

Cuvântul *Sântămărie* e format din *Sântă* și *Mărie*.

Ele sunt tot compuse, dar nu cu prefixe, ci prin unirea a două cuvinte (sau mai multe) cari au înțeles deosebit când sunt deosebite. Prefixele au și ele un înțeles, dar nu ca vorbe de sine stătătoare. Și: ce e *unt*, *de*, *lemn*, ca vorbe deosebite, dar nu există cuvintele *ne*, *stră*, *răs*. Acestea adăogă înțelesul lor numai la cuvântul la care se lipesc.

3. TEORIE: Unele cuvinte se formează prin alăturarea și lipirea a două sau mai multe cuvinte de sine stătătoare.

Această formațiune se numește tot *compunere*.

4. EXERCIIII: Să se explice formarea următoarelor cuvinte: *ne-fârșit*, *desfac*, *străbat*, *încredere*, a *desrădăcină*, *nebun*, *prefac*, *propun*, *răsucesc*, *îngrozesc*, *Curtea-de-Argeș*, *înjugă-urs*, *sparge piatră*, cu toate acestea, *codobatură*.

§ 74.

1. EXEMPLE:

Mare lucru ai spus!

Elefantul întrece în mărime pe toate animalele.

Când copilul e mărișor, mama îl lasă singur.

Ceasul când Regele Ferdinand s'a încoronat la Alba-Iulia a fost cel mai mareț din istoria noastră.

Zilele se măresc cu începutul primăverii.

Să ne adresăm la maimarele locului!

2. EXPLICARI: Cuvintele subliniate

mare = *mar-e*

mărime = *măr-ime*

mărișor = *măr-ișor*

mareț = *măr-eț*

măresc = *măr-esc*

maimarele = *mai+* *marele*

sunt toate formate dela vorba *mare*:

mărime, *mărișor*, *măreț*, *măresc* sunt derivate prin ajutorul sufixelor *ime*, *ișor*, *eț*, *esc*;

maimarele este compus din *mai* și *mare* (articulat *marele*).

Ele alcătuiesc familia cuvântului *mare*.

3. **TEORIE:** *Toate cuvintele formate prin compunere și derivare dela un singur cuvânt alcătuiesc o familie de cuvinte.*

4. **EXERCITII:** Să se arate în ce fel s'au format următoarele cuvinte din familia cuvântului *pădure*: *pădureț, păduros, pădurar, împăduri, despăduri*; *bun*: *îmbună bunătate, bunic, bunișor, bunețuri.*

Să se afle cuvintele cari formează familia cuvântului *gros, cap, sânge*.

B. MORFOLOGIA

§ 75.

INTREBĂRI RECAPITULATIVE:

- Cari cuvinte se numesc verbe?
- Cari verbe se numesc active?
- Ce fel de schimbări încearcă verbul?
- Cum se numește flexiunea verbului?
- Spuneți câteva verbe la mod indicativ! (dintr'o bucată de citire)
- Ce arată indicativul?
- Spuneți câteva verbe la mod conjunctiv!
- Ce arată condiționalul?
- Spuneți verbe în imperativ!
- Ce arată imperativul?
- Spuneți verbe în gerundiu!
- Spuneți verbe în supin!
- Spuneți verbe în participiu!
- Spuneți verbe în infinitiv!
- Câte moduri se deosebesc?
- Cari se numesc personale și cari nepersonale?
- Câte conjugări se deosebesc în limba română?
- După ce se cunoaște fiecare conjugare?
- Ce se numește timp simplu și ce se numește timp compus?
- Cum se conjugă indicativul prezent la diferitele conjugări și ce deosebiri sunt între conjugări?
- Câte forme de trecut sunt la modul indicativ?
- Ce este imperfectul?
- Cum se conjugă?
- Ce este perfectul simplu?
- Câte feluri de perfect simplu avem?
- Cum se conjugă fiecare fel?
- Cum se formează perfectul compus?
- Ce este mai mult ca perfectul?
- Cum se conjugă și cum este format?
- Cum se formează viitorul?
- Cari sunt formele viitorului în vorbirea familiară?
- Cum se formează conjunctivul prezent?
- Cum se formează optativul prezent?
- Ce arată imperativul?
- Ce forme are?
- Ce deosebire este între participiu și supin?

DEFINIȚII ȘI REGULE (din cl. I). Rezumat:

Cuvintele cari arată acțiuni sau stări ale lucrurilor sau ființelor se numesc *verbe*.

Când verbul exprimă că o acțiune se face din subiect și trece asupra unui obiect, se numește verb *activ*.

Totalitatea schimbărilor ce încearcă un verb, ca să arate *persoana, numărul, timpul, modul*, se numește *conjugare*.

Deosebim *trei persoane și două numere*.

Deosebim *trei timpuri: prezent, trecut, viitor*.

Deosebim *opt moduri: indicativ, subjonctiv (conjunctiv), optativ (con condițional), imperativ, gerundiu, supin, participiu, infinitiv*.

Indicativul, subjonctivul, optativul și imperativul se numesc *moduri personale*, fiindcă verbul se schimbă după persoană.

Gerundiu, supinul, participiul și infinitivul se numesc *moduri nepersonale*, fiindcă verbul nu se schimbă după persoană.

După terminarea infinitivului deosebim *patru conjugări*: conjugarea I cu term. *a*, conj. II cu term. *ea*, conj. III cu term. *e*, conj. IV cu terminarea *i* și *î*.

Unele forme verbale sunt formate dintr'un singur cuvânt: timpuri *simple*; altele sunt formate din două și trei cuvinte: timpuri *compuse*.

La *indicativ prezent* găsim terminările următoare: Conj. I *u* (sau consoană), Conj. II—(cons). Conj. III—(cons).

<i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i>
<i>ă</i>	<i>e</i>	<i>e</i>
<i>ăm</i>	<i>em</i>	<i>em</i>
<i>ați</i>	<i>eți</i>	<i>eți</i>
<i>ă</i>	— (consoană)	—(cons.)

Conj. IV — (cons.)	— (cons.)
<i>i</i>	<i>i</i>
<i>e</i>	<i>ă</i>
<i>im</i>	<i>im</i>
<i>ifi</i>	<i>îi</i>
— (cons.)	— (cons.)

La verbele de conj. I vedem că pers. 3-a plurală este la fel cu pers. 3-a singulară, la celelalte conjugări este la fel cu 1-a singulară.

La modul indicativ sunt 4 forme de trecut: *imperfect, perfect simplu, perfect compus, mai mult ca perfect*.

Imperfectul se conjugă cu terminările următoare:

<i>am</i>	<i>am</i>
<i>ai</i>	<i>ați</i>
<i>a</i>	<i>au</i>

Perfectul simplu este de două feluri: în *i*, în *sei*.

Perfectul în *i* se conjugă cu terminările următoare:

<i>ai</i>	<i>ărăm</i> sau <i>ui</i>	<i>urăm</i> sau	<i>ii</i>	<i>irăm</i>
<i>ași</i>	<i>ărăți</i>	<i>uși</i>	<i>urăți</i>	<i>iși</i> <i>irăți</i>
<i>ă</i>	<i>ară</i>	<i>u</i>	<i>ură</i>	<i>i</i> <i>iră</i>
		sau	<i>ii</i>	<i>irăm</i>
			<i>iși</i>	<i>irăți</i>
			<i>i</i>	<i>iră</i>

Acest perfect se găsește la toate verbele de conj. I, II și IV și la cele mai multe de conj. III.

Perfectul în *sei* se găsesc la câteva verbe de conj. III. Terminările lui sunt următoarele.

<i>sêi</i>	<i>serăm</i>
<i>sêși</i>	<i>serăți</i>
<i>se</i>	<i>seră</i>

Perfectul compus e format din verbul ajutător *a avea*: *am*, *ai*, *a*, *am*, *ați*, *au* și din *supinul* verbului ce se conjugă.

Mai mult cu *perfectul* se formează din *perfectul simplu* cu terminările:

<i>sem</i>	<i>sem</i>	(sau <i>serăm</i>)
<i>seși</i>	<i>seți</i>	<i>serăți</i>
<i>se</i>	<i>se</i>	<i>seră</i>)

Viitorul e format din *infinitivul* verbului ce se conjugă și din auxiliar:

<i>voiu</i>	<i>vom</i>
<i>vei</i>	<i>veți</i>
<i>va</i>	<i>vor</i>

În vorbirea familiară formele auxiliarului sunt puțin schimbate:

<i>oiu</i>	<i>om</i>
<i>ăi</i> (sau <i>ei</i>)	<i>ăți</i>
<i>a</i> (sau <i>o</i>)	<i>or</i>

Subjunctivul se conjugă ca indicativul prezent, cu deosebire că toate formele de persoană au înainte vorba *să*; *asemenea*, la pers. 3-a sing. *găsim* e unde la indicativ este *ă* și *găsim* *ă* unde la indicativ este *e*.

Optativul e format din *infinitivul* verbului ce se conjugă și din forme ajutătoare:

aș	am
ai	ați
ar	ar

Imperativul arată o poruncă sau o rugăciune.

Infinitivul nu se schimbă deloc. El ajută la formarea viitorului și a optativului prezent.

Supinul nu se schimbă deloc.

Participiul seamănă cu supinul, dar se schimbă după număr și gen ca adjectivele.

Gerundiul nu se schimbă deloc: are terminarea *nd*.

VERBE TRANSITIVE ȘI INTRANSITIVE

§ 76.

1. EXEMPLE:

- Limba oase n'are și oase sfărâmă.
Pune-ți frâu la gură și lacăt la limbă.
- Tigva nu merge de multe ori la apă.
Șezi strâmb și vorbește drept.

2. EXPLICĂRI: Verbele „sfărâmă” și „pune” din primele exemple au obiect direct, adică exprimă o acțiune care poate să treacă asupra unui obiect din afară: sunt verbe „transitive”.

Verbele „merge”, „șezi”, din a doua serie de exemple nu au și nu pot avea obiect direct, adică exprimă o acțiune care nu trece asupra unui obiect: sunt „intransitive”.

3. TEORIE: Când un verb exprimă o acțiune ce trece asupra unui obiect (adică poate avea complement direct), se numește **transitiv**. Când exprimă o acțiune ce nu trece asupra unui obiect (nu poate avea complement direct), se numește **intransitiv**.

4. EXERCITII: Să se caute în bucata 3 exemple de verbe transitive și 3 de verbe intransitive.

CONJUGAREA VERBELOR REFLEXIVE

§ 77.

1. EXEMPLE:

(a)

Nu mă băgă în încurcătură!
Nimeni nu-l bagă în seamă.
M'ai înfățișat ca om de treabă.
Faptele tale te vor pierde.

(b)

La stăpân nu *te băgă* fără tocmeală!

Cine *se bagă* fără tocmeală, iese fără socoteală.

Înainte a celor mari *te înfățișează* cu sfială!

Adevărul *își pierde* dreptul în gura mincinosului.

2. EXPLICĂRI: Avem aci două serii de propozițiuni cu același verb repetat:

mă băgă	te băgă
îl bagă	se bagă
m(ă) a înfățișat	te înfățișează
te vor pierde	își pierde

Toate verbele acestea sunt însoțite de pronume: dar cele din seria (a) sunt active, fiindcă acțiunea exprimată de ele e făcută de subiect și trece asupra unui obiect:

tu (subiect) nu *mă* (obiect) băgă

nimeni (subiect) *nu-l* (obiect) bagă în seamă

tu (subiect) *mă* (obiect) ai înfățișat

faptele (subiect) *te* (obiect) vor pierde

pe când cele din seria (b) sunt reflexive, fiindcă acțiunea exprimată de ele e făcută de subiect și se întoarce asupra subiectului:

tu (subiect) nu *te* (= pe tine, obiect) băgă

cine (subiect) *se* (= pe sine, obiect) bagă

tu (subiect) *te* (= pe tine, obiect) înfățișază

adevărul (subiect) *își* (= șie, pentru sine, lui, obiect) pierde dreptul.

Cu alte vorbe: la verbele active subiectul e deosebit de obiect; la cele reflexive subiectul este și obiect.

Mai observăm că verbele reflexive sunt însoțite de pronume reflexive, iar cele active de pronume personale.

3. TEORIE: *Se numesc verbe reflexive cele cari arată o acțiune făcută de subiect și întoarsă asupra subiectului.*

Ele sunt însoțite de pronume reflexive.

Același verb poate fi conjugat în formă activă și în formă reflexivă.

§ 78.

1. EXEMPLE:

a) Vorba rea *se duce* ca glonțul.

Nu *te amestecă* nepoftit în vorba altuia!

Șarpele până nu-l calci pe coadă, nu *se întoarce* să te muște.

Mă duc unde mă chiamă datoria.

Să ne grăbim numai la fapta cea bună.

b) *Mi-am luat* inima în dinți.

Și-a găsit sacul peticul.

Și-a pierdut cumpătul ca găina umbletul.

Pilat a zis: *imi spăl* mâinile.

2. EXPLICARI: Avem aci două grupe de verbe reflexive, unele cu pronumele reflexiv în acuzativ:

se duce, (nu) te amestecă, (nu) se întoarce, mă duc, să ne grăbim
altele cu pronumele reflexiv de dativ:

mi-am luat, și-a găsit, și-a pierdut, imi spăl.

3. TEORIE: După pronumele reflexiv ce însoțește verbul.
deosebim verbe reflexive cu acuzativ și verbe reflexive cu dativ.

§ 79.

1. EXEMPLE:

Să te duci dela mine să nu te mai vād.

El m'a supărat pe mine și acum el s'a supărat.

L-au îmbrăcat pe el; s'au îmbrăcat și ei.

Te duci să te examineze profesorul.

Impăratul îi luă orice nădejde; deci își luă un rând de
haine proaste și plecă.

Tată-său i-a ales un cal, dar voinicul și-a ales altul.

2. EXPLICARI: În fiecare din aceste fraze avem un verb reflexiv
și unul activ. La persoana a 3-a, fiind deosebite formele pronumelui
reflexiv de ale celui personal, recunoașterea este ușor de făcut:

s'a supărat, s'au îmbrăcat, își luă, și-a ales sunt reflexive.

La pers. 1-a și 2-a vom ști că verbul e reflexiv numai atunci când
se află în același număr și persoană cu pronumele care-l însoțește:

s'a supărat, s'au îmbrăcat, își luă și-a ales — sunt reflexive.

m'a supărat

(pers. 1-a) (pers. 3-a) = este activ

te vād

(pers. 2-a) (pers. 1-a) = este activ

să te examineze

(pers. 2-a) (pers. 3-a) = este activ

te duci

(pers. 2-a) (pers. 2-a) = este reflexiv

3. TEORIE: Nu orice verb însoțit de pronume este re-
flexiv, ci numai dacă pronumele este în același număr și în
aceeași persoană ca verbul.

§ 80.

1. EXEMPLE:

(a)	(b)	(a)	(b)
duc	mă duc	amintesc	îmi amintesc
duci	te duci	amintești	îți amintești
duce	se duce	amintește	își amintește
ducem	ne ducem	amintim	ne amintim
duceți	vă duceți	amintiți	vă amintiți
duc	se duc	amintesc	își amintesc

2. EXPLICĂRI: Aci avem față în față prezentul indicativului în conjugarea activă (a) și în cea pasivă (b). Vedem că nu e nici o deosebire afară de punerea pronumelui reflexiv de acuzativ sau din dativ.

1. EXEMPLE:

(a)	(b)	(a)	(b)
duceam <i>mă</i> duceam etc.		amînteam	<i>imi</i> amînteam etc.
dusei <i>mă</i> dusei etc.		amîntii	<i>imi</i> amîntii etc.
dusesem <i>mă</i> dusesem etc.		amîntisem	<i>imi</i> amîntisem etc.

2. EXPLICĂRI: Aci avem imperfectul, perfectul simplu și mai mult ca perfectul în conjugare activă și reflexivă. Nici o deosebire decât prezența pronumelui.

1. EXEMPLE:

(a)	(b)	(a)	(b)
1. am dus etc.	<i>m'am</i> dus	am amîntit	<i>mi-am</i> amîntit etc.
2. voi duce etc.	<i>mă</i> voi duce	voi amînti	<i>imi</i> voi amînti etc.
3. aș duce	<i>m'aș</i> duce	aș amînti	<i>mi-aș</i> amînti

2. EXPLICĂRI: Aci avem perfectul compus, viitorul, optativul, adică timpuri compuse cu auxiliar. Vedem că pronumele reflexiv se așează înaintea auxiliarului.

1. EXEMPLE:

(a)	(b)	(a)	(b)
să duc etc.	să <i>mă</i> duc	să amîntesc	să- <i>mi</i> amîntesc etc.
a duce etc.	a se duce <i>mă</i> <i>te</i> etc.	a amînti	<i>a-mi</i> amînti <i>ți</i> <i>ci</i> etc.

2. EXPLICĂRI: Aci avem subjonctivul și infinitivul în conjugare activă și în conjugare reflexivă. Vedem că pronumele reflexiv se pune verb, între prep. a și verb.

1. EXEMPLE:

(a)	(b)	(a)	(b)
1. du! etc.	du- <i>te</i>	amîntește!	amîntește- <i>ți</i> etc.
2. ducând - <i>te</i> - <i>se</i> etc.	ducându- <i>mă</i>	amîntind	amîntindu- <i>mi</i> - <i>ți</i> -și etc.

2. EXPLICARI: Aci avem imperativul și gerundiul în conjugare activă și în conjugare reflexivă. Vedem că pronumele reflexiv se pun în urma verbului.

3. TEORIE: *In conjugarea verbelor reflexive, la imperativ și la gerundiu pronumele reflexive stau în urma verbului, la celelalte timpuri simple pronumele reflexive stau înaintea verbului; la timpurile compuse stau înaintea auxiliarului; la subjonctiv stau între să și verb, la infinitiv între a și verb.*

CONJUGAREA VERBELOR PASIVE

Lecție

§ 81.

1. EXEMPLE:

(1) Podgoreni *stropesc* viile ca să le apere de mană.

(a) Viile *se stropesc* ca să fie apărate de mană.

(b) Viile *scapă* de mană, dacă *sunt stropite*.

(1) Dumnezeu *aude* rugăciunea credinciosului.

(a) Rugăciunea credinciosului *se aude* de Dumnezeu.

(b) Rugăciunea credinciosului *e auzită* de Dumnezeu.

2. EXPLICARI: Frazele cu (1) cuprind un verb activ (*stropesc*) (*aude*). Zicem că e activ, fiindcă acțiunea exprimată prin el e făcută de subiect (Podgoreni) (Dumnezeu) și trece asupra unui obiect (viile) (rugăciunea). Aceleași cugetări se află și în celelalte fraze (a) (b), dar acolo acțiunea exprimată de verb este făcută de obiect și suferită de subiect.

(sub.)	(verb)	(obiect)
viile	<i>se stropesc</i>	de podgoreni
viile	<i>sunt stropite</i>	de podgoreni

Acțiunea pornește de la obiect și trece asupra subiectului. Asemenea:

(sub.)	(verb)	(obiect)
rugăciunea	<i>se aude</i>	de Dumnezeu
rugăciunea	<i>e auzită</i>	de Dumnezeu

adică acțiunea pornește de la obiect și trece asupra subiectului. În frazele (a) (b) avem dar verbe pasive (*se stropesc*, *sunt stropite*) (*se aude*, *e auzită*).

3. TEORIE: *Se numesc verbe pasive acelea cari exprimă o acțiune făcută de obiect și suferită de subiect.*

§ 82.

1. EXEMPLE:

Steaua *se poartă* de băeți din casă în casă.

În oricare lucru, adevărul *se va și odată*.

În 1918 s'a încheiat pacea între statele europene.

Păcatul mărturisit este ertat.

Radu Negru a fost socotit de mulți ca întemeietor
Țării Românești.

Faptele rele vor fi oprite totdeauna de legi.

2. EXPLICARI: În toate aceste exemple găsim verbe pasive, adică acțiunea exprimată e suferită de subiect, dar în unele aflăm tocmai forma reflexivă (se poartă, se va ști, s'a încheiat) în altele vedem o altă formă cu verbul a fi și cu participiul verbului conjugat (este ertat, a fost socotit, vor fi oprite). Se zice formă *perifrastică*. De multe ori se pot înlocui una prin alta:

Steaua se poartă sau este purtată

Adevărul se va ști sau va fi știut

pacea s'a încheiat sau a fost încheiată

păcatul este ertat sau se iartă

Radu a fost socotit sau s'a socotit

Faptele rele vor fi oprite sau se vor opri

3. TEORIE: Verbele pasive se exprimă sau prin conjugare reflexivă sau prin conjugare perifrastică.

§ 83.

1. EXEMPLE:

Mistreții când sunt loviți de vânători, se reped cu furie la el.

Vânătorul fricos fuge când e urmărit de mistreț.

Nu te îngâmfa când ești laudat de cineva.

Să ținem minte, când suntem certăți de părinți.

Dacă sunt ascultător, sunt iubit totdeauna de părinți.

Ferice de voi, căci sunteți goși pentru dreptate!

La ziua judecății, toți vor fi chemați de trâmbița Dreptății.

Ștefan cel Mare a fost ales Domn pe câmpia Dreptății.

Muntenia fusese scăpată de jugul turcesc de către Mihai Vodă.

Bogdan era pregătit de tatăl său ca să fie Domn.

2. EXPLICARI: Observând toate exemplele în cari se găsesc verbe pasive, vedem că în conjugarea perifrastică se schimbă numai verbul a fi (după timp, număr, persoană), iar participiul variază numai după număr și gen.

3. TEORIE: Forma perifrastică pasivă e alcătuită din verbul a fi (care se conjugă regulat) și din participiul verbului (care se schimbă numai după număr și gen).

SUBSTANTIVUL, ARTICOLUL, ADJECTIVUL

Repetire

§ 84.

EXERCITIU:

Când a pus *țara* întâiu *Domn pe Petru Vodă*, el se în-tâmplase să fie la *Galați* la *pește*. Plecând de acolo cu *carele*, au ajuns la *un loc* unde au mas. Eră *o noapte frumoasă*. *Cerul* eră *plin de stele*. Peste *noapte* a visat *un vis*: se făcê că *dealul* din *cea parte* de *Bârlad* și *dealul* dincoace erau de *aur* cu *dumbrăvi* cu tot și toate i se închinau. Deșteptându-se din *somn* dimineața, *Rareș* a spus *visul argașilor săi*, iar *argașii* au zis:

— *Bun vis* ai visat, *jupâne*; cum vom ajunge la *Iași*. Vom vinde *peștele*, că și avem *pește* de *bun soi*. Mai *minu-nat* lucru nici că se poate.

Și, înjugând, au purces *Petru Vodă* cu *carele*.

Ajungând în *vadul Docolinei*, chiar în *acea zi*, l-a în-tâmpinat o *gloată numeroasă* trimisă de *boieri*, care i s'a în-chinat cu *cea mai mare supunere*, spunându-i că *țara* l-a ales *Domn*.

Când a plecat de acolo, *argașii* l-au înrebat:

— Ce să facem cu *peștele*?

Bunul Domn a răspuns:

— Să fie *carele* cu *pește* și cu *boi* cu tot ale voastre.

Și au pornit *argașii* cu *mare bucurie*.

Așă a ajuns *Petru Rareș Domn*, *urmaș* al lui *Ștefan cel*

Mare.

2. INTREBARI RECAPITULATIVE:

Ce substantive se găsesc în această bucată?

Cițiți exemple de subst. comune!

Idem de subst. proprii.

Ce regulă ortografică au numele proprii?

Dați exemple de substantive în singular!

— în plural!

Prin ce se deosebesc numerele la substantive?

Câte genuri se deosebesc la substantive?

Dați exemple de substantive masculine!

Dați exemple de subst. feminine!

Dați exemple de subst. ambigene!

Cari sunt terminările substantivelor de diferite genuri?

Cum se formează pluralul la subst. masculine?

Cum le cele femene?

Cum la cele ambigene?

Ce sunt cazurile?

Câte cazuri avem?

Prin ce se arată cazurile?

Câte forme de caz au subst. masculine?

Câte cele feminine?

Câte cele ambigene?

Ce sunt articolele?

Câte feluri de articole avem?

Câte feluri de articole postpozitive avem?

Câte feluri de articole prepozitive avem?

Care sunt formele articolului enclitic?

Ce schimbări suferă substantivul când se lipește artic. enclitic?

Ce este articolul adjectival și ce forme are?

Ce este articolul posesiv și ce forme are?

Ce este articolul nehotărît și ce forme are?

Ce este adjectivul?

De câte feluri sunt adjectivele după numărul terminărilor?

Cum se acordă adjectivul?

Cum se articulează adjectivele?

Cum se articulează adjectivele când sunt unite cu subst.?

DEFINIȚII ȘI REGULI (din cl.I). Rezumat:

Cuvintele ce arată nume de ființe sau de lucruri pe cari le cunoaștem cu simțurile sau cu mintea noastră se zic *substantive*.

Subst. *comune* se numesc acelea cari dau tuturor ființelor sau lucrurilor de același fel.

Substantivele cari numesc un anumit lucru sau o anumită ființă spre a le deosebi de celelalte de același fel se numesc subst. *proprii*.

Numele proprii se scriu cu literă mare.

Avem două numere: *singular și plural*.

Deosebirea de număr se arată prin terminări.

Avem două genuri: *masculin și feminin*. Substantivele cari sunt la singular de gen masculin și la plural de gen feminin se numesc *ambigene*.

Substantivele masculine se termină la sing. în *u* (întreg. semison sau mut) sau în *e*.

Subst. feminine se termină la singular în *ă, e, â și i*.

Toate substantivele masculine au plural terminat în *i*.

Substantivele terminate în *ă* fac pluralul în *e* sau *i*; cele terminate în *e* fac pluralul în *i*; cele terminate în *â, ea* fac pluralul în *le*.

Substantivele ambigene au la plural terminarea *e* sau *uri*.

După rolul ce au în propoziție, substantivele au forme deosebite numite *cazuri*.

Aceste forme se arată sau printr'o terminare a substantivului sau prin cuvintele ce-l determină și-l însoțesc și-i stabilesc legăturile cu celelalte cuvinte din propozițiune.

Sunt cinci cazuri:

nominativ, cazul subiectului, întrebare: cine?

genitiv, cazul atributului, întreb: al cui?

dativ, cazul complementului cu întreb: cui?

acuzativ, al complementului cu orice altă întrebare.

vocativ, al chemării.

Substantivele masculine păstrează aceeași formă pentru toate cazurile la plural; iar la singular găsim la vocativ terminarea *e*.

Substantivele feminine păstrează aceeași formă pentru toate cazurile la plural; iar la singular au două forme: una pentru Nom. Acuz. Voc. și alta pentru Gen. și Dat.

Substantivele ambigene au câte o singură formă la singular și câte o singură formă la plural.

Totalitatea schimbărilor pe cari le încearcă un substantiv pentru a se arăta cazurile se numește *declinare*.

Determinările mici ale substantivelor, adjectivelor și pronumelor cari stau strâns legate de ele și cari, despărțite, n'ar avea înțeles, se numesc *articole*.

Sunt două feluri de articole: *postpozitive* (puse în urma substantivului), *prepozitive* (puse înaintea lui). Articolul postpozitiv se lipește așa de strâns cu vorba determinată încât formează cu ea un singur cuvânt; de aceea se numește și articol *enclitic*.

Articolul enclitic de gen masculin are formele următoare:

Sing. N. *l*, Gen. *lui*, Dat. *lui*, Ac. *l*, Voc. *le*.

Plur. N. *i*, Gen. *lor*, Dat. *lor*, Ac. *i*, Voc. *lor*.

Articolul enclitic masculin are pentru Nom. și Acuz. și forma *le*, care se lipește la substantivele terminate în *e*.

Când formele articolului enclitic masculin se lipesc la substantive, *u* întreg, *e* și *i* întreg din terminări rămân neschimbate, *u* semison și *u* mut se schimbă în *u* întreg, *i* semison se face *i* întreg, iar la substantivele terminate în consonantă apare un *u* între terminarea substantivului și articol.

Articolul enclitic de gen feminin are formele următoare:

Sing. N. *a*, G. *i*, D. *i*, Ac. *a*.

Plur. N. *le*, G. *lor*, D. *lor*, Ac. *le*, Voc. *lor*.

Când formele articolului enclitic feminin se lipesc la substantive, *ă* din terminarea substantivelor dispăre înaintea

de *a*; *e* face diftong cu *a* din terminare; iar *i* semison devine întreg.

Articolul *adjectival* stă înaintea adjectivelor.

Formele lui sunt următoarele:

Masc. Sing. N. *cel*, G. *celui*, D. *celui*, Ac. *cel*.

Plur. N. *cei*, G. *celor*, D. *celor*, Ac. *cei*.

Fem. Sing. N. *cea*, G. *celei*, D. *celei*, Ac. *cea*.

Plur. N. *cele*, G. *celor*, D. *celor*, Ac. *cele*.

Articolul *posesiv* stă înaintea unui pronume posesiv sau înaintea unui substantiv în genitiv.

Formele lui sunt următoarele:

Masc. Sing. *al* Plur. *ai*.

Fem. Sing. *a* Plur. *ale*.

Articolul *nehotărit* stă înaintea unui substantiv arătând că-l lăsăm nehotărit, că nu voim să-l determinăm.

Formele lui sunt următoarele:

Masc. Sing. N. *un*, G. *unui*, D. *unui*, A. *un*.

Plur. N. (*niște*), G. *unor*, D. *unor*, Ac. (*niște*).

Fem. Sing. N. *o*, G. *unei*, D. *unei*, Ac. *o*.

Plur. N. (*niște*), G. *unor*, D. *unor*, Ac. (*niște*).

Vorbele cari arată însușiri ale ființelor sau lucrurilor se numesc *adjective*.

În limba noastră sunt două feluri de adjective: cu *două terminări* (masc. *u. cons.* fem. *ă*), cu o terminare (*e*).

Adjectivele se *acordă* în gen, număr și caz cu substantivele pe cari le determină.

Când voim să declinăm articulat un substantiv însoțit de adjectiv, se articulează numai cuvântul care stă înainte, fie adjectivul, fie substantivul.

Deosebim trei grade de comparație la adjective: *pozitiv*, *comparativ*, *superlativ*.

PRONUMELE

(Repetiție)

§ 85.

1. EXEMPLE:

Eră odată un om leneș, pe *care-l* știă tot satul. Sătenii din satul *acela*, văzând că *acel* om nu vrea să lucreze, hotărîră să-l spânzure. Câțiva merg la casa *lui*, îl ridică, îl pun într'un car cu boi și pleacă.

Pe drum *ei* întâlnesc o cocoană. *Acesteia i* se face miună de *el*.

— Cine sunteți voi? unde vă duceți cu acest om? întreabă ea.

— E un leneș, care nu mai are păreche și-l ducem la spânzurătoare, îi răspunseră oamenii aceia.

— Vai! mai bine duceți-l la moșia mea. Acolo eu am un hambar cu posmagi. Să mănânce când îl apucă foamea.

— Ia auzi! zice cocoana că te-o pune la coteț. Ai dat de noroc, bată-te întunericul! Ce zici?

— Dar cine să-mi înmoaie posmagii?

— Vai de mine! zice cocoana. Așa ceva nu mi-am închipuit. Să-i înmoaie singur!

— Vrei să-l înmoi tu singur?

— Nu, mai bine duceți-mă la spânzurătoare!

Atunci aceia vorbiră:

— Crezi că noi nu l-am fi ajutat? Și nouă ne-a fost mi'ă de el, că doară e din satul nostru; ne-am gândit la morții noștri și i-am fi dat de pomană. Geaba cearcă cineva să-l ajute. Azi nu mai știm ce să facem cu el și am plecat ca să sfârșim odată.

Așa eră în vremea aceea.

2. ÎNTREBĂRI RECAPITULATIVE:

Ce sunt pronumele?

Cari pronume se numesc persoane?

Câte persoane sunt?

Cum se declină pronumele?

Din felurile de cuvinte învățate, care are declinare mai bogată?

Cari sunt formele de caz ale pronumelui personal de pers. I? La pers. II? La pers. III?

Ce sunt formele scurtate ale pronumelor și la ce cazuri se găsesc?

Cari sunt formele scurtate la dativ pers. I, II, III?

Cari... la acuzativ pers. I, II, III?

Care e regula de ortografie a pronumelor scurtate?

Ce sunt pronumele posesive?

Cari sunt formele pronumelui posesiv?

Ce sunt pronumele demonstrative?

Cari sunt formele pronumelui acest... acel... cestlalt... celălalt?

Când se pune adosul final a?

Cari sunt pronumele relative și interogative?

Ce forme are pronumele: care... cine... ce?

Ce sunt pronumele zise nehotărîte?

Cari sunt pronumele nehotărîte?

Cari sunt formele pron. un... alt... ceva..., fiecare... tot?

DEFINIȚII ȘI REGULI (din cl. I). Rezumat.

Cuvintele cari țin locul unui nume se numesc *pronume*.

Pronumele cari arată persoana se numesc *personale*.

Pronumele personal are următoarele forme:

Pers. I Sing. N. *eu*, D. *mie*, A. *mine*.

Plur. N. *noi*, D. *nouă*, A. *noi*.

Pers. II Sing. N. *tu*, D. *ție*, A. *tine*.

Plur. N. *voi*, D. *vouă*, A. *voi*.

Pers. III Masc. Sing. N. *el*, G. D. *lui*, A. *el*.

Plur. N. *ei*, G. D. *lor*, A. *ei*.

Fem. Sing. N. *ea*, G. D. *ei*, A. *ea*.

Plur. N. *ele*, G. D. *lor*, A. *ele*.

Formele scurtate de dativ. sunt:

Pers. I Sing. *mi*, *-mi*, *mi-*, *îmi*.

Plur. *ne*, *ni*.

Pers. II Sing. *ți*, *-ți*, *ți-*, *îți*.

Plur. *vă*, *vi*.

Pers. III Sing. *i*, *-i*, *i-*, *ii*.

Plur. *le*, *li*.

Formele scurtate de acuzativ sunt:

Pers. I Sing. *mă*.

Plur. *ne*.

Pers. II Sing. *te*.

Plur. *vă*.

Pers. III Masc. Sing. *l*, *il*.

Plur. *-i*, *ii*.

Fem. Sing. *o*.

Plur. *le*.

Pronumele *posesiv* ține locul persoanei care posedă un lucru.

Formele pron. posesiv sunt:

un singur posesor și un singur obiect posedat: *meu*, *tău*, *sau*;
mea, *ta*, *sa*

un singur posesor și mai multe obiecte posedate: *mei*, *tăi*, *săi*;
mele, *tale*, *săle*

mai mulți posesori și un singur obiect posedat:

nostru, *vostru*, *lor*

noastră, *voastră*, *lor*

mai mulți posesori și mai multe obiecte posedate:

noștri, *voștri*, *lor*

noastre, *voastre*, *lor*

Pronumele cari arată o ființă sau un lucru bine cunoscut se numesc pr. *demonstrative*.

Pronumele demonstrative sunt: *acest* (ăst), *acel* (ăl),
cestălalt, *celălalt*.

Pronumele *acest* se declină astfel:

Masc. S. N. *acest*, G. *acestui*, D. *acestui*, A. *acest*.

P. N. *acești*, G. *acestor*, D. *acestor*, A. *aceste*.

Fem. S. N. *această*, G. *acestei*, D. *acestei*, A. *această*.

P. N. *aceste*, G. *acestor*, D. *acestor*, A. *aceste*.

Pronumele *acel* se declină astfel:

Masc. S. N. *acel*, G. *acelui*, D. *acelui*, A. *acel*.

P. N. *acți*, G. *acelor*, D. *acelor*, A. *acți*.

Fem. S. N. *aceà*, G. *acelei*, A. *acea*.

P. N. *acele*, G. *acelor*, D. *acelor*, A. *acele*.

Când aceste pronume stau singure sau în urma substantivului de care se țin, primesc adaosul final: *a*:

Pronumele întrebuintate în propozițiuni interogative și relative se numesc pr. *relative-interogative*.

Pronumele relative-interogative sunt: *cine*, *care*, *ce*.

Pronumele *care* se declină astfel:

Masc. S. N. *care*, G. *cărui*, D. *cărui*, A. *care*.

P. N. *cari*, G. *căror*, D. *căror*, A. *cari*.

Fem. S. N. *care*, G. *cărei*, D. *cărei*, A. *care*.

P. N. *cari*, G. *căror*, D. *căror*, A. *cari*.

Pronumele *cine* are următoarele forme:

N. *cine*, A. (pe) *cine*.

G. (al) *cui*, D. *cui*.

Pronumele *ce* este invariabil.

Pronumele *cari* dau o idee de nehotărîre se numesc pr. *nehotărîte*.

Ele sunt: *un*, *alt*, *ceva*, *fiecare*, *tot*.

Pronumele *un* se declină astfel:

Masc. S. N. *unul*, G. *unuia*, D. *unuia*, A. *unul*.

Fem. S. N. *una*, G. *uneia*, D. *uneia*, A. *una*.

P. N. *unele*, G. *unora*, D. *unora*, A. *unele*.

Pronumele *alt* se declină astfel:

Masc. S. N. *alt* sau *altul*, G. *altui* s. *altuia*, D. *altui* (a),

A. *alt* (ul),

P. N. *alți* sau *alții*, G. *altor* s. *altora*, D. *altor* (a),

A. *alți* (i),

Fem. S. N. *altă* sau *alta*, G. *altei* s. *alteia*, D. *altei* (e),

A. *altă* (a),

P. N. *alte* sau *altele*, G. *altor* s. *altora*, D. *altor* (e),

A. *alte* (le).

Pronumele *cineva* se declină astfel:

N. A. *cineva*

G. N. *cuiva*.

Pronumele *ceva* este invariabil.

PRONUMELE REFLEXIVE

(Lecție)

§ 86.

1. EXEMPLE:

Omul nu poate cunoaște toate lucrurile. E greu a se cunoaște omului pe sine.

Hamalul duse un sac la hambar, apoi se duse să ia altul.

2. EXPLICARI: Verbul „cunoaște” e activ în prima propozițiune, fiindcă arată că acțiunea pornește dela subiect (omul) și trece asupra unui obiect (lucrurile). În a doua propozițiune este reflexiv, pentru că acțiunea pornește dela subiect (omul) și se întoarce asupra subiectului (omul). Verbul reflexiv este însoțit de pronumele *se* și *sine*.

Verbul „duse” e activ în prima propozițiune (subiect: hamalul, obiect: sac) și reflexiv în a doua (subiect: hamalul, obiect hamalul). Verbul reflexiv e însoțit de pronumele *se*.

3. TEORIE: *Pronumele cari însoțesc verbele reflexive, arătând că acțiunea pornită dela subiect se întoarce la subiect, se numesc pronume reflexive.*

Ele se întâlnesc numai la cazul dativ și acuzativ.

§ 87.

1. EXEMPLE:

<u>Personale</u>	<u>Reflexive</u>
<p>(Acuzativ)</p> <p>(Pers. I) Dumnezeu <i>mă</i> vede</p> <p>(Pers. II) Apa <i>te</i> duce la vale</p> <p>(Pers. III) Pe om vremea <i>îl</i> schimbă</p> <p>(Pers. I) <i>Vă</i> rog să <i>ne</i> ajutați</p> <p>(Pers. II) <i>Vă</i> văd cu bucurie</p> <p>(Pers. III) Pe lupi <i>îi</i> goneșc câinii</p>	<p>Nu <i>mă</i> știu vinovat</p> <p><i>Te</i> duci cu bucurie la o șezătoare</p> <p>Omul <i>se</i> schimbă cu vremea</p> <p><i>Ne</i> apucăm de lucru</p> <p>Cercați să <i>vă</i> îndreptați</p> <p>Cei înțelepți <i>se</i> mulțumesc cu puțin</p>
<p>Dativ</p> <p>(Pers. I) Sunt bune câte-<i>mi</i> spui</p> <p>(Pers. II) Dumnezeu <i>îți</i> dă, dar în traistă nu-<i>ți</i> bagă</p> <p>(Pers. III) Olarul pune mănășa unde-<i>i</i> place</p> <p>(Pers. I) Dumnezeu <i>ne</i> dă și bune și rele</p> <p>(Pers. II) <i>Vă</i> aduc o veste bună</p> <p>(Pers. III) Beșivilor nu <i>le</i> ajunge ori cât ar câștiga</p>	<p>Nu-<i>mi</i> văd capul de trebi</p> <p>De geaba-<i>ți</i> bați capul</p> <p>Cine face lui <i>își</i> face</p> <p>Să <i>ne</i> facem totdeauna datoria !</p> <p>Nu <i>vă</i> goliți punga fără socoteală</p> <p>Beșivii <i>își</i> preacătesc pieirea</p>

2. EXPLICARI: Avem aci două serii de exemple: cu pronume personale (în acuzativ, apoi în dativ) și cu pronume reflexive (în acuzativ, apoi în dativ). Comparând formele pronumelor personale cu cele reflexive

<i>mă</i>	<i>mă</i>
<i>te</i>	<i>te</i>
<i>il</i>	<i>se</i>
<i>ne</i>	<i>ne</i>
<i>vă</i>	<i>vă</i>
<i>ii</i>	<i>se</i>
<i>mi</i>	<i>mi</i>
<i>și</i>	<i>și</i>
<i>i</i>	<i>iși</i>
<i>ne</i>	<i>ne</i>
<i>vă</i>	<i>vă</i>
<i>le</i>	<i>iși</i>

vedem că la persoana I și II formele pronumelui reflexiv sunt la fel cu ale pronumelui personal, iar la persoana III sunt deosebite.

3. TEORIE: *La persoana I și II formele pronumelui reflexiv, pentru ambele cazuri (dativ și acuzativ) sunt diferite, cu ale pronumelui personal, iar la persoana III sunt diferite.*

Formele reflexive sunt:

Acuz. Pers. I mă, II te, III se; I ne, II vă, III se

Dativ Pers. I mi, îmi, II ți, îți III și, își; I ne, II vă III și, își.

NUMERALUL

§ 88.

1. EXEMPLE:

Carul are patru roate.

E a cincea roată la căruță.

Soldații merg în rând câte trei sau câte patru.

Cine lucrează dimineața, lucrează îndoit.

Petru Rareș a domnit de două ori în Moldova.

2. EXPLICARI: Cuvintele *patru, a cincea, câte trei, câte patru, îndoit, de două ori* dau determinări de număr, de cantitate, de ordine sau rând.

3. TEORIE: *Cuvintele cari arată numărul, cantitatea, ordinea, se numesc numerale.*

§ 89.

1. EXEMPLE:

Unu, doi... Un om, o femeie; doi oameni, două femei, trei, zece, douăzeci, o sută, o mie de oameni, de femei.

2. EXPLICARI: Numerele *unu, doi, trei, zece, douăzeci, sută, mie* arată numărul de oameni, de femei cari se găscă într'un loc.

3. TEORIE: *Numeralele cari arată numărul ființelor sau lucrurilor se numesc numerale cardinale.*

§ 90.

1. EXEMPLE:

Acest școlar este întâiul în clasa sa.

Ion este al doilea.

Casa mea este a treia dela gară.

2. EXPLICĂRI: Numeralele *întâiu* și *al doilea* arată rândul sau ordinea ce ocupă doi școlari între toți școlarii clasei. Numeralul *a treia* arată rândul în care se află așezată casa începând numărătoarea dela gară.

3. TEORIE: *Numeralele cari arată rândul sau ordinea ce ocupă o ființă sau un lucru între alte ființe sau lucruri se numesc numerale ordinale.*

§ 91.

1. EXEMPLE:

Școlarii stau în bănci câte doi.

Soldații merg câte patru într'un rând.

Fiecare școlar a primit câte șase cărți.

2. EXPLICĂRI: Numeralele *câte doi*, *câte patru*, *câte șase* ne arată cum sunt grupați școlarii, cum merg grupați soldații, cum s'au grupat cărțile ce s'au dat școlarilor.

3. TEORIE: *Numeralele cari arată cum sunt grupate și împărțite lucrurile sau ființele se numesc numerale distributive.*

§ 92.

1. EXEMPLE:

Școlarii vin la școală de două ori pe zi. Paștele e numit odată pe an.

2. EXPLICĂRI: Numeralele *odată*, *de două ori* ne arată de câte ori se repetă o acțiune oarecare.

3. TEORIE: *Numeralele cari arată de câte ori se repetă o acțiune se numesc numerale adverbiale de repetițiune.*

§ 93.

1. EXEMPLE:

Omul mulțumit are îndoită putere de muncă.

Dacă dai săracului, Domnul îți va da însutit.

2. EXPLICĂRI: Vorba *îndoită* dă o determinare de număr, de cantitate, însă pusă în raport cu altă „putere” și arată de câte ori este mai mare aceasta despre care se vorbește față de aceea care se subînțelege. Tot asemenea *însutit* arată o determinare a modului în care se va face acțiunea din propoziția principală în raport cu aceea exprimată prin propoziția secundară.

3. TEORIE: *Numeralele cari arată raportul de număr raportat în proporție la un obiect sau la o acțiune se numesc numerale multiplicative.*

4. EXERCITII: Să se caute în diferite bucăți mai multe exemple de numerale de toate felurile.

A D V E R B U L

§ 94.

1. EXEMPLE:

*Nu lăsa pe mâine treaba pe care o poți face astăzi.
Nu umblă și aici și acolo, ci vezi unde găsești de lucru.
Sus tună, jos răsună, ciorile s'adună.
E bine să fii cu răbdare totdeauna.*

2. EXPLICĂRI: Vorbele *mâine, astăzi, aici, acolo, sus, jos, bine* arată timpul, locul, modul; ele sunt invariabile.

Observând cuvintele pe cari le determină,

nu lăsa — pe mâine (când? timp)

ce faci — astăzi (când? timp)

nu umblă — aici (unde? loc)

nu umblă — acolo (unde? loc)

tună — sus (unde? loc)

răsună — jos (unde? loc)

este — bine (cum? mod)

vedem că ele determină pe un verb. Se numesc adverbe.

3. TEORIE: *Cuvintele invariabile, cari determină verbe se numesc adverbe.*

Ele arată timpul, locul, modul.

§ 95.

1. EXEMPLE:

*Școlarul trebuie să se îmbrace curat. (E un caiet curat).
Nu e bine să scrii mărunțel. (E un om mărunțel).*

2. EXPLICĂRI: În aceste exemple avem cuvintele *curat* și *mărunțel* cari sunt de regulă adjective, dar în unele fraze au rol de adverbe, căci sunt puse lângă verbe spre a le determina: cum să se îmbrace? *curat*, cum să scrii? *mărunțel*.

3. TEORIE: *Unele adjective se pot întrebuiți și ca adverbe, așezându-se lângă verbe spre a le determina.*

§ 96.

1. EXEMPLE:

*Calul meu merge repede.
Calul tău merge mai repede.
Calul vecinului merge foarte repede.*

2. **EXPLICARI:** Vedem aci adverbul *repede* in trei propozițiuni: în prima este singur și dă determinare verbului *merge* (cum merge? repede); în a doua dă aceeași determinare verbului, dar arată un grad mai puternic: *mai repede*; în a treia arată gradul cel mai puternic al acelei determinări: *foarte repede*.

3. **TEORIE:** *Adverbele au grade de comparație ca și adjectivele: pozitiv, adverbul simplu; comparativ, adverbul cu mai; superlativ, adverbul cu foarte.*

4. **EXERCIȚII:** Să se caute în bucata N. 26 diferite exemple de adverbe.

P R E P O Z I Ț I U N E A

§ 97.

1. **EXEMPLE:**

Merse ce merse și dete peste o răspântie.

Arată-mi drumul spre casă.

Ajunse ia poarta Raiului.

2. **EXPLICARI:** In propozițiunile acestea vedem niște vorbe mici neschimbătoare:

dete (peste) o răspântie

drumul (spre) casă

ajunse (la) poarta

cari ne arată legătura unui cuvânt de altul:

O *răspântie* este complement la verbul *dete*, *casă* este atribut la substantivul *drumul*, *poarta* este complement la verbul *ajunse*. Legătura între cuvântul determinat și cel care determină o fac vorbele *peste*, *spre*, *la*: sunt prepozițiuni.

3. **TEORIE:** *Cuvintele invariabile, cari arată dependența unui cuvânt de altul se numesc prepozițiuni.*

Cele mai obișnuite prepozițiuni:

<i>asupra</i>	<i>în</i>	<i>dela</i>
<i>către</i>	<i>lângă</i>	<i>pela</i>
<i>cu</i>	<i>pe</i>	<i>fără de</i>
<i>de</i>	<i>pentru</i>	
<i>despre</i>	<i>până</i>	
<i>din</i>	<i>prin</i>	
<i>după</i>	<i>spre</i>	
<i>fără</i>	<i>supt.</i>	

4. **EXERCIȚII:** Să se caute în bucata N. 26, exemple de prepozițiuni.

C O N J U N C Ț I U N E A

§ 98.

1. **EXEMPLE:**

Primăvara, râurile vin mari și rup ce le ese în cale.

Căinele și pisica sunt cele mai iubite animale domestice.

Când se trudește săracul, Dumnezeu îi umple sacul.

2. **EXPLICARI:** Fraza dintâiu are două propozițiuni principale:
primăvara răurile vin mari — rup ce le ese în cale legate prin
vorba și.

Propozițiunea a doua are două subiecte:
câinele — pisica
legate prin vorba și.

Fraza a treia are două propozițiuni:
Dumnezeu îi umple sacul (principală).
(Când) se trudește săracul (secundară).
Secundara e legată de principală prin vorba când.
Vorbele și, când sunt conjuncțiuni.

3. **TEORIE:** *Vorbele neschimbătoare cari leagă două părți de același fel ale unei propozițiuni sau două propozițiuni de același fel sau o secundară de o principală se numesc conjuncțiuni.*

Cele mai întrebuițate conjuncțiuni:
și, ori, sau, dar, însă, ci, totuși, deci, deși, dacă, că fiindcă, ca să.

4. **EXERCITII:** Să se caute în bucata (Movila lui Burcel) exemple de conjuncțiuni.

INTERJEȚIUNEA

§ 99.

1. **EXEMPLE:**

Ah! cui t-ar fi trecut prin gând

Și-ar fi crezut vreodată

Că mulți lipsi-vor în curând

Din mândria noastră ceată?

Hăi, ho! ța, ho! Bourean,

Trage brazda de tăpșan!

Cucurigu! boieri mari,

Dați punguța cu doi bani!

2. **EXPLICARI:** Vorba *ah!* arată o simțire de întristare. Ea are de sine înțeles.

Hăi, ho! ța, ho arată strigătul cu care săteanul îndeamnă boii la mers.

Cucurigu! este imitația cântecului cocoșului.

Asemenea cuvinte se numesc interjecții.

3. **TEORIE:** *Cuvintele cari arată gândiri nedesăvârșite, cari exprimă simțiri sau strigăte sau imitații ale sgomotelor din natură se numesc interjecțiuni.*

La finele interjecțiunilor se pune totdeauna semn de exclamațiune.

4. **EXPLICARI:** Interjecțiuni mai obișnuite:

Vai! arată durerea. *Bre!* arată mirarea. *Ha!* arată îndemn. *Aoleu!* *au!* arată durerea. *Bravo!* arată aprobarea. *Ura!* arată entuziasmul. *Fil!* arată sgomotul pe care-l fac aripele unei pasări. *Bu!* imită sgomotul căderii unui corp. *Pic!* imită sgomotul curgerii unui lichid în picături.

PARTEA III COMPUNERI

EPISTOLA

CORRESPONDENȚA ÎNTRE MAMA ȘI FIUL SAU

A) Prima scrisoare a mamei

Iubitul meu fiu,

Când erai acasă, știai să povestești cu înlesnire și destul de bine tot ce vedeai și auzai; ba uneori știai să te exprimi cu spirit și cu vioiciune în convorbiri. Acuma, când îmi scrii mie, sau surorilor tale, de ce scrisorile tale sunt așa de scurte, așa de încurcate și termeni, în genere așa de improprii? ¹ So-cotind că, de când te-ai dus la școală, ai căpătat din zi în zi cunoștințe noi, că ne iubești tot ca mai înainte, am dreptul să fiu supărată când te văd cât ești de stângaciu ca să-ți expui ideile și să-ți exprimi sentimentele.

Gândește-te, dragul meu, cât mai este vreme, să te deprinzi cu stilul epistolar: e o destoinicie, pe care trebuie s-o dobândești, din toate punctele de vedere. În toate raporturile vieții ori și unde și oricând ai neapărat nevoie de aceasta. Fii superior sau subaltern, fii stăpân sau slugă, fii meșteșugar sau funcționar, fii bogat, ori sărac, oricum vei fi și ori unde vei trăi, în contact des cu lumea sau singuratic, ai negreșit nevoie de a scrie în diferite afaceri și interese ce poți avea. Acela care e leneș sau nu e priceput la scris, poate să rupă din această pricină vreo legătură prețioasă cu vreun profesor, cu vreo rudă, sau vreun amic.

Te rog, iubitul meu fiu, să te silești a scrie despre subiecte felurite; să-ți formezi un stil curat, natural și presărat cu reflexiuni interesante. De multe ori o scrisoare făcută la vreme și cu politeță a procurat cunoștințe utile și foloase importante unei persoane cu merit foarte ordinar, dar prevenitoare și băgătoare de seamă.

Poți să fii pătruns de cele mai gingașe sentimente față de aceia pe care îi iubești; dar vei fi crezut pe jumătate, dacă trec luni întregi fără să ceri știri despre dânsii, sau dacă,

¹ Termeni improprii: cuvinte nepotrivite cu înțelesul.

în scrisorile tale, nu știi să exprimi desăvârșit recunoștința și prietenia.

Gândește-te bine, dragul meu, la sfaturile ce-ți dau aici: dacă mă iubești, arată-mi-o, scriindu-mi des și cultivând des-țoinicia pe care ți-am recomandat-o.

Surorile tale sunt triste și nu se pot deprinde cu lipsa ta; un cuvânt mai mult să le scrii din când în când. Aducerea aminte de cei pe care îi iubim, este cel mai plăcut dar pe care li-l putem face, când suntem departe de ei.

B. O scrisoare a fiului

Scumpa mea mamă,

Am înțeles tot temeiul observațiilor ce-mi faci. De când nu mai am fericirea să fiu lângă d-ta, înțeleg și mai bine cât îmi ești de scumpă. Mi-aduc cu drag aminte de bună-tatea D-tale și de bunele îngrijiri ce aveai pentru mine; cu toate acestea nu-ți poți închipui ce încurcat mă simt, îndată ce vreau să-ți exprim recunoștința mea, să-ți cer știre despre D-ta, sau să-ți spun ceva despre mine.

Un lucru este ciudat, dragă, mamă că în fiecare zi fac compoziții, — și uneori grele — și lungi, de care profesorul meu e foarte mulțumit dar când vine ceasul să scriu o scrisoare, nu sunt în stare să produc nimic. Degeaba îmi chinuesc mintea în toate chipurile, căci nu găsesc nimic de spus. D'abiă pun pe hârtie trei patru rânduri și văd că trebuie să șterg mai dau scrisoarea și văd că nu m'am ales cu nimic.

După o muncă grozavă, trebuie să mă mulțumesc cu câteva fraze care nu spun nimic. Atunci citesc și recitesc ciorna și mă descurajez într'atât încât rup în bucățele scrisoarea, nemulțumit cu totul de mine însu-mi.

Nu fii supărată pe mine, mamă dragă, dacă nu-ți scriu, cum dorești. Te asigur că e mai mult de vină spiritul meu, decât inima mea. Voiu face însă eforturi din nou, căci vreau să-ți scriu tot mereu, încredințat fiind, că vei ertă slăbiciunea stilului și a cugetărilor, față de felul și de bunăvoința ce mă însuflețesc.

C) A doua scrisoare a mamei

Iubitul meu fiu,

Știi de unde vin greutatea pe care le întâmpini când vrei să scrii o scrisoare? Din pricina puținei deprinderi și a lipsei

de reflexiune. Te rog să vezi că nu mă gândesc să-ți invinuesc spiritul și încă și mai puțin inima. Din copilărie, mi-ai dat dovezi de sensibilitate și de dragoste fiecșă, dar nu e destul să fii simțitor și să ai spirit din fire, trebuie să cultivi și să exercitezi aceste calități.

Nu voui tăgădui că o scrisoare este și cel mai ușor lucru din lume și cel mai greu. Poate să fie un om cu cunoștințe întinse, care însă nu știe a se folosi de acele nimicuri plăcute, de acele complimente politicoase care alcătuiesc o scrisoare. Nu te miră deci, iubite, că ești așa de nepriceput într'o știință, care nu se supune la regule și principii fixe, ci ține mai mult de deprindere.

Să nu crezi dragul meu, că în orice scrisoare trebuie să fie vorbe frumoase și fraze alese. Eu aș dori să te deprinzi să scrii lesne, să găsești vorbe potrivite și să nu fii pretențios. Negreșit, nu m'ași supără, dacă ai avea un stil împodobit și plin de spirit, dar acest lucru nu se poate cere dela toată lumea.

Un lucru îți recomand: să bați de seamă la întinderea scrisorilor, să nu cauți să le faci niciodată prea lungi, imitând pe oamenii flecari, cari vorbesc vrute și nevrute; mai bine îmi place scurtimea din scrisorile tale. Am băgat de seamă că ideile nu-ți lipsesc, dar nu știi să le așezi și să le desvolți.

În altă scrisoare îți voui mai da câteva sfaturi, dar totul e să te deprinzi, și te încredințezi că, după șase, șapte luni de corepondență regulată, n'ai să mai simți nici o greutate, când va fi vorba să faci o scrisoare.

D) A treia scrisoare a mamei

Iubitu! meu [iu,

Ți-am făgăduit că-ți voui da sfatul cum să scrii cu ușurință o scrisoare. Vei vedeă că, dacă nu e vorba să ai un stil pretențios și să alergi după spirit, nu e vreun lucru mare: se cere numai oarecare deprindere și reflexiune.

N'ai văzut de atâtea ori, copii mici, de câte șapte, opt ani, care vorbesc ceasuri întregi și spun cu mult drag, diferite lucruri care i-au impresionat? Tot așa e și cu o scrisoare: ea trebec să semene cu o conversație. Desigur, nu ești mai prost decât alți tineri de vârsta ta, și dacă ți-e greu să faci o scrisoare, pricina stă nu în faptul de a scrie, ci în sprietura ce ți-ai făcut-o singur. Vrei să afli noutăți dela cinevă, fă-o

cum ai face, dacă i-ai vorbi față în față, și nu-ți creă o greutate mai mare. (Traducere).

Observații. — 1. Compozițiunile acestea sunt niște *scrisori*, pentrucă autorii spun lucruri destinate a fi cunoscute numai de persoana, căreia se adresează, Schimbul de *scrisori*, sau *epistole*, între două persoane, se numește *corespondență*.

2. În aceste scrisori se vede importanța *stilului epistolar* și principiile de care trebuie să se țină aceia care vor să facă scrisori bune.

3. Literatura împrumută și ea uneori forma aceasta de compunere. Vedem poezii, romane, etc., cum și scrieri prozaice *în formă de epistolă*.

1. CRISORI DE CERERE

N. Bălcescu către Ion Ghica

Miercuri, 22 Sept. 1853.

Iubite Ghica,

Astăzi a venit doctorul la mine și m'a povățuit să nu mai stau aci, unde nu-mi priește aerul, și¹ să plec îndată în Italia, iar nu în Eghipt, unde e loc sălbatec, și apoi voiu fi și singur. Pentru aceea am hotărît a plecà negreșit Sâmbăta viitoare în 25, pentru Roma. Știi însă că în acest oraș mi-a compromis la poliție numele Andreescu *. Deci mă tem să nu am vreo supărare, drept care pricină, te rog să-mi capetu ceva scrisori de recomandatie către vreunii din capii oștii franceze din Roma, cum și către ceva Romani influenți, ca la întâmplare de a fi supărat de poliția locală, să am ceva cunoșuți în care să mă sprjin. Caută dar îndată a-mi căpăta asemenea scrisori dela ambasada franceză, sau altcineva.

Ai să le spui că mă duc la Roma pentru sănătate și voiu să am cunoștințe plăcute și folositoare la vreo întâmplare de nevoe. Aleargă îndată după acele scrisori, ca Vineri să le am și Sâmbătă să pot plecà, căci altfel nu îndrăsnesc a plecà.

Trimite-mi cronicile moldovenești, istoria lui Kogălniceanu și scrisorile ce le am la tine.

Fă-mi, te rog treabă și fii mai cu noroc.

Al tău, N. B.

V. Alecsandri către Iacob Negruzzi

Nisa, 4 Maiu 1870.

Iubite Domnule Negruzzi,

Sunt astăzi șase luni în capăt, de când am plecat dela Moldova, și de șase luni mă aflū fără nici o știre de *Junimea*

¹ Și = mai bine ci.

² Mai vorbește despre acest fapt Bălcescu și în altă scrisoare, fără însă a da amănunte.

și de lucrările sale. Toate numerele *Convorbirilor Literare* au rămas în urma mea la Mircești și formează negreșit o frumoasă piramidă pe hiuroul meu. La întoarcerea mea voiu avea mult de citit și această perspectivă mă bucură, însă până atunci curiozitatea mea rămâne în cui; te rog, dar, să binevoești a o satisface prin o scrisoare care să mă înștiințeze și despre sănătatea amicilor mei și despre mișcarea literară din țară; îmi vei produce o mare, foarte mare mulțumire.

Observație. — Aci avem două scrisori, prin care cel ce scrie cere ceva căreia îi scrie. *Sunt scrisori de cerere.*

2. SCRISORI DE MULȚUMIRE.

Bolliac către Ion Ghica

Domnul meu,

Eram prea umilit și n'am putut astăzi să-ți mărturisesc prin graiu toată recunoștința mea¹. Nevastă-mea mă silește să-ți scriu și eu sunt încă în vârtejul arestului de unde m'ai scos. Primește dar, mărturisirea recunoștinței noastre și crede că ne vom socoti norociți, când vom putea să-ți plătim măcar în parte, astă mare facere de bine.

1849 Decembrie 24, Constantinopol.

Supusul D-tale

Chezar Bolliac

Observație. — Scrisoarea aceasta exprimă recunoștința lui Bolliac pentru binele ce i-a făcut Ghica scăpându-l din închisoare. Este o scrisoare de mulțumire.

3. SCRISORI DE FELICITARE.

Mihail Kogălniceanu către tatăl său

Cu fiiască plecăciune, sărut mâinile D-tale băbacă!

De datoria unui fiu recunoscător este ca, măcar că este departe de părintele său, să scrie și să arate la înnoirea anului precum și în toate zilele vieții sale supunerea cinstită și recunoștința sa. Deci nu lipsesc și eu a împlini cea mai scumpă și iubită mie datorie. Din cea mai fragedă a mea copilărie,

¹ După desființarea guvernului provizoriu din 1848, fruntașii mișcării din 1848 au fost exilați. Unii s'au dus în Constantinopol. Între aceștia și Bolliac, care mai înainte fusese în Transilvania. În urma unor acuzațiuni, Poliția din Constantinopol îl arestase și Ion Ghica, având cunoștințe în lumea politică de acolo, a intervenit pentru el.

am simțit și am primit facerile d-tale de bine. Nu numai că mi-ai dat viață, și¹ mi-ai arătat încă și chipurile și mijloacele și toate trudele ce ți le-ai dat, numai ca să mă vezi norocit și însemnat între Moldoveni. Nu crede dar, o prea scump mie părinte, că ai făcut toate acestea pentru un nerecunoscător și pentru un nemulțumitor.

Nu, în toată curgera vieții mele, și la cel mai de pe urmă minut, voi căută ca să fac vrednic de purtările de grijă a² dumitale pentru mine, cu buna mea purtare și deapănarea seara și dimineața voi binecuvânta numele dumitale, și voi rugă pe milostivul Dumnezeu ca să-ți întoarcă prețul atâtor faceri de bine, căci numai Ziditorul poate singur să facă aceasta. Cu prilejul înnoirii anului, mă grăbesc ca să-ți poftesc cele mai mari norociri, o viață îndelungată, fericită, cu zile lungi, cu sănătate necurmată și cu tot felul de bunătăți. Rog pe Făcătorul tuturor ca să asculte aceste dorinți care le fac din toată inima, din toate puterile mele. Deși aceste poftiri sunt mici și nu sunt bine arătate, și că gura și condeii mei nu sunt destul de destoinice pentru a-ți arăta asemenea simțiri, însă inima mea simțește mai mult decât mi-i cu puțință a rosti.

Acestea sunt dorințele care le fac și le voi face până la cel mai din urmă minut a vieții mele.

Pentru daruri ce voiești să mi le faci, nu cer alt nimic de la dumneata decât dragostea și iubirea d-tale, lucruri care vor pricinui mai mare bucurie aceluia ce este pentru totdeauna cu cea mai mare supunere și plecăciune al dumitale prea plecat și prea supus fiu.

Mihalachi Kogălniceanu

1883, 6/18 Decembrie

Lunéville

Observație. — Aci avem o scrisoare prin care Mihail Kogălniceanu felicită pe tatăl său, cu ocazia anului nou și îi urează tot ce inima unui bun fiu poate dori părintelui său. *Este o scrisoare de felicitare.*

¹ Și în loc de ci.

² a = ale (moldovenism).

CUPRINSUL

Pag.

Prefața	3
Programa cursului de limba română	5

I. BUCĂȚI DE CITIRE

1. Țara mea (<i>V. Alecsandri</i>)	11
2. Ardealul (<i>N. Bălcescu</i>)	12
3. Doina în munți (<i>St. O. Iosif</i>)	14
4. Basarabia în Bugeac (<i>B. P. Hașdău</i>)	14
5. San Marina (<i>D. Bolintineanu</i>)	15
6. Țara Italiei (<i>Miron Costin</i>)	17
7. Pisica sălbatică și tigru (<i>Gr. Alexandrescu</i>)	17
8. Românul (<i>V. Alecsandri</i>)	18
9. Giștele (<i>A. Donici</i>)	20
10. Răsuneț (<i>A. Mureșanu</i>)	21
11. Despre vrednicie (<i>A. Păun</i>)	23
12. Bănul Mărăcine (<i>V. Alecsandri</i>)	23
13. Mircea cel Mare și solii (<i>D. Bolintineanu</i>)	26
14. Clădirea mănăstirii Putna (<i>I. Neculce</i>)	27
15. Altarul mănăstirii Putna (<i>V. Alecsandri</i>)	28
16. Măniu scăpând stindardul (<i>D. Bolintineanu</i>)	30
17. Plăgurile (<i>V. Alecsandri</i>)	31
18. Oprișanul (<i>Colecția V. Alecsandri</i>)	32
19. Cum a prădat Tătarii țara (<i>Miron Costin</i>)	37
20. Câinele soldatului (<i>Gr. Alexandrescu</i>)	38
21. Ghica Vodă și vizirul Kiprului (<i>Ion Neculce</i>)	40
22. Toma Alimoș (<i>Col. V. Alecsandri</i>)	41
23. O secetă pe vremuri (<i>M. Sadoveanu</i>)	45
24. Groza (<i>V. Alecsandri</i>)	47
25. Doina (<i>Col. V. Alecsandri</i>)	48
26. Despre prevedere	49
27. Despre lăcomie	49
28. Piugușorul lui Ion (<i>I. Creangă</i>)	50
29. Leul și broasca	51
30. Judecata vulpii (<i>P. Ispirescu</i>)	52
31. Leul și măța	54
32. Privighetoarea, mierla și grangurul (<i>I. Fl. Marian</i>)	56
33. Ciocăria	58
34. Frațele împăratului (<i>Tolstoi</i>)	59
35. Cerbul	60
36. Scăldatul lui Ion (<i>I. Creangă</i>)	61
37. Ciocărlanul și sticletele	63
38. Doi câini (<i>A. Donici</i>)	64
39. David Creangă, bunicul lui Ion (<i>I. Creangă</i>)	65
40. Negustorul și nerodul (<i>Anton Pann</i>)	67
41. Hamalii (<i>N. Dunăreanu</i>)	69
42. Smeul (<i>A. Donici</i>)	72
43. Un om sfios (<i>I. Popovici-Bănățeanu</i>)	73
44. Vulpea și cocoșul	75
45. Vulpea și barza (Prelucrare de M. D.)	76

	<u>Pağ.</u>
46. Cooperația	77
47. Doctorul Istrăți cooperător (<i>G. Dumitrescu-Bumbești</i>)	78
48. Țara mea (<i>V. Militaru</i>)	80
49. Explicări de cuvinte	82

II. GRAMATICA

A. SINTAXA

Felurile propozițiilor (§ 1—3)	95
<i>Subiect și predicat. Rolul diferitelor categorii de cuvinte ca subiect și predicat</i> (§ 4)	96
Acordul (5—7)	97
<i>Atributul. Felurile atributului</i> (8—14)	93
<i>Complementul. Direct, indirect, circumstanțial</i> (§ 15—26)	101
Analiza propozițiilor (§ 27)	107
<i>Fraza. Definiții. Raportul între propoziții și frază</i> (§ 28—30)	108
Coordonare și subordonare (§ 31—41)	110
Propozițiile subordonate: felul lor (42—53)	115
Analiza frazei (§ 54)	120
Punctuațiunea: punct, virgulă, punct și virgulă. Două puncte. Semnul de citare, înrebare și exclamare, de suspensivitate, paranteze, trăsura de unire (§ 55—70)	122
Formarea cuvintelor (§ 71—74)	17

B. MORFOLOGIA

<i>Verbul. Definitive, verbe active timp, mod, număr, persoană:</i>	
Conjugarea activă (§ 75)	130
Transitive și intransitive (§ 76)	133
Conjugarea verbelor reflexive. Definiții, reguli (§ 77—80)	133
Conjugarea verbelor pasive. Definiții, reguli (§ 81—83)	137
<i>Substantivul. articolul. adjectivul. Definiții une. Număr. Gen. Caz. Declinarea articulată și nearticulată. Grade de comparație</i> (§ 84)	139
<i>Pronumele. Personal. Demonstrative. Posesive. Relative interogative. Nehotărâte. Reflexive</i> (§ 85—87)	142
<i>Numeralul. Cardinal. Ordinal. Distributive de repartiție. Multiplicative</i> (§ 88—93)	147
<i>Adverbul. Grade de comparație</i> (§ 94—96)	149
<i>Prepozițiunea</i> (§ 97)	150
<i>Conjucțiunea</i> (§ 98)	150
<i>Interjecțiunea</i> (§ 99)	511

III. COMPUNERI

<i>Epistolă</i>	153
Correspondențe între mamă și fiul său	153
1. Scrisori de cerere	156
2. Scrisori de mulțumire	157
3. Scrisori de felicitare	157

CURS DE LIMBA ROMÂNĂ PENTRU ÎNVĂȚĂMÎNTUL SECUNDAR

de

Mihail Dragomirescu și Gh. Adamescu

Aprobate de Onor. Minister al Instrucțiunii Publice

Adamescu Gh. Profesor, Dragomirescu Mihail
Profesor Universitar în colaborare cu **Russu N. I.** Șef de lucrări și Profesor:

— *Manual de Limba Română* p. cl. I Gimnazială.

Adamescu Gh. Profesor, Dragomirescu Mihail,
Profesor Universitar în colaborare cu **Valescu Cora** și **George Dumitrescu**, asistenți Uni-
versitari și Profesori:

— *Manual de Limba Română* p. cl. II Gimnazială.

Adamescu Gh. Profesor, Dragomirescu Mihail
Profesor Universitar în colaborare cu **George**
Marinescu asistent Universitar și Profesor la
Liceul Spiru Haret:

— *Manual de Limba Română* p. cl. III Gimnazială.

Adamescu Gh. Profesor, Dragomirescu Mihail,
Profesor Universitar în colaborare cu **Emilian**
C-tinescu asistent Universitar și Profesor:

— *Manual de Limba Română* p. cl. IV Liceală.

Adamescu Gh. Profesor, Dragomirescu Mihail
Profesor Universitar în colaborare cu **Raul Teo-**
dorescu asistent Universitar și Profesor:

— *Manual de Limba Română* p. cl. V Liceală.

Adamescu Gh. Profesor, Dragomirescu Mihail
Profesor Universitar și **N. I. Russu** Șef de
lucrări și Profesor:

— *Manual de Limba Română* p. cl. VI Liceală.

Adamescu Gh. Profesor, Dragomirescu Mihail
Profesor Universitar în colaborare cu **N. N.**
Crețu și **N. N. Vasiliu** Profesori:

— *Manual de Limba Română* p. cl. VII Liceală.